

VĚSTNÍK

Praha 29. října 2015

Ročník VIII., Číslo 10

E0322 – Válečný dluhopis Rakouska-Uherska, vydaný 1. 10. 1915

Dr. Edvard Beneš podepisuje dekret o znárodnění průmyslu, 1945

Ve firmě Benedikta Schrolla syn v Broumově děkují vládě, 1945

VYDÁNO PŘED ...

Pro měsíc říjen ukážeme nejen exponát z našich sbírek vydaný před 100 lety, ale také připomeneme jednu událost.

V roce 1915 byla 1. světová válka v plném proudu. Už rok bojovali milióny lidí na obou stranách a mnozí z nich padli za svoji vlast. V srdci monarchie, ve Vídni, měli starosti nejen s průběhem války, ale hlavně s jejím financováním. Příběhy emisí válečných dluhopisů jsme loni připomínali ve věstníku ke 100. výročí zahájení války. Rakousko-Uhersko nebylo jediné, které vydávalo válečné půjčky a svými zdobnými plakáty lákalo obyvatele k jejich nákupu. Na rozdíl od jiných států, měli rakouské válečné půjčky velmi pěknou grafiku, která v ničem nepřipomínala boje, jen matka Austria symbolicky drží meč. Z celkem osmi emisí jde o výjimku. Jinak jsou všechny emise výhradně dekorativní bez kresebných motivů, spíše připomínající dobu před válkou, kdy byl všude klid a mír. Jako by si Rakousko ani nechtělo připustit, že staré časy jsou již nenávratně pryč. Za tři roky se rozpadla monarchie a z jejich trosk povstaly nové státy. Těm zůstalo břímě splácení válečných půjček ještě dlouhé roky a není tak divu, že se válečných dluhopisů všech hodnot a emisí dochovalo do dnešních dnů nezvykle velké množství.

Událost, kterou je dobré si připomenout, je 27. říjen 1945. V tento den, před 70 roky, podepsal prezident republiky sadu dekretů o znárodnění bank, pojišťoven, dolů a průmyslových podniků. V této první vlně začala éra socializace průmyslu byly znárodněny velké a klíčové podniky. Do roku 1948 k nim postupně byly přiřazovány konfiskáty zabavené Němcům a zrádcům a až po únoru 1948 vznikla druhá vlna středních a menších podniků. Znárodnění dodnes vyvolává nejen emoce, ale právní problémy, třeba v případě Budějovického Budvaru nebo u firmy Waldes a spol.

Článek uvedený v tomto čísle do jisté míry propojuje jak emisí rakouských válečných dluhopisů, tak i problém v souvislosti se znárodněním podniku. O každé z těchto událostí je v textu zmínka, ale celý příběh Vás jistě zaujme i z jiných důvodů. Je sice trochu delší, ale po jeho přečtení snadno dospějete k tomu, že tak bohatá historie se nevejde do několika řádků.

70 LET O CHLEBU A VODĚ

V řadě profesí se setkáváme s tím, že jméno člověka předurčuje jeho práci. Jak říkají latiníci „nomen omen“. V našich končinách se ustálila řada jmen v době vlády Marie Terezie, která zaváděla pořádek nejen ve školství, ale i v matrikách, katastrách a dalších oblastech a nestačilo jen tak říci Jan z Rokycan nebo Dobromila ze Lhoty. Třeba u Židů byla situace ještě složitější s jejich hebrejskými jmény a proto jim byla úředně vybírána jména německá. Ti bohatší si mohli jméno dokonce koupit. Cena takového jména byla dána také zaplacenou částkou a čím vyšší, tím vzácnější prvek. U těch nejbohatších se objevila jména jako Silberstein, Goldstein, Rubin nebo Diamant. Těm, kteří si nemohli jméno koupit byla jména přidělena. Obvykle podle domovního znamení, místa původu atd., jedním z takových jmen je např. Petschek, jejichž prapředek, židovský vetešník a obchodník pocházel z Peček u Kolína. U katolíků, ale nejen těch se pak objevovala jména jako Veselý, Smutný, Dlouhý a jistě by šlo takto vyjmenovat celou řadu dalších jmen, stejně jako na Moravě se často vyskytující jména jako Donutil, Brzobohatý, Vymětal aj. U řady z nich by jistě bylo zajímavé sledovat jejich původ a vznik, ale naše zaměření je trochu jiné a tak nebudeme pátrat po historii jména, ale konkrétní rodiny a jejich podniku.

Jméno Zátka je spojeno neodmyslitelně s jižními Čechy a těm, kteří jméno znají se spojí zejména s těstovinami. V rodině Zátků bylo ale víc potomků a jeden z nich založil továrnu na chléb a sodovou vodu. On a jeho potomci vybudoval podnik, který ve své době byl největším svého druhu u nás, ale dnes již jeho jméno najdeme jen ve vzpomínkách několika málo lidí a v zaprášených archivních dokladech. Jeho slavná éra trvala jen něco málo přes 70 let, než přišel nový společenský řád, který za poctivou práci rozdral náležitý trest a celý podnik znárodnil. Jen sedmdesát let dodával tento podnik chléb a sodovky tisícům lidí, ale po únoru byli potomci rádi, že sami mají alespoň suchý chléb a vodu. Ale začneme pěkně od začátku.

Nejstarší zmínka o členovi rodu Zátků je z roku 1679, kdy Matěj Vaněček koupil v Kamenném Újezdě statek, podle jehož názvu se časem začalo říkat rodině Zátkovi. Původně rod pocházel z Písecka a na přelomu 18 a 19. století přesídlil do Velešína. Zde rodina podnikala ve dřevě a měla bednářství až do roku 1813. V tomto roce koupili Matouš a Markéta Zátkovi dům č.p. 360 v Českých Budějovicích, ve kterém otevřeli svůj obchod obilím. Do Českých Budějovic se rodina přestěhovala i se svými pěti dětmi, syny Janem, Jakubem, Hynkem, Františkem a dcerou Marií.

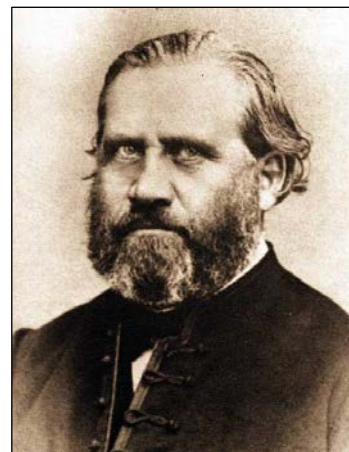
Syn Jan Zátka narozený 26. května 1802 se dal na kněžskou dráhu. O rok starší syn Jakub se vyučil u svého otce bednářem a založil si obchod se dřevem. Později založil v Litvínovicích u Budějovic loděnici, ve které stavěl lodě, které dopravovaly zboží po Vltavě až do Prahy. Koupil i několik statků na Slovensku, kam se následně odstěhoval. Syn František narozený 7. června 1811 se stal lékařem, ale zemřel v roce 1834. Marie Zátková se narodila 23. března 1806 a jejím prvním mužem byl řezník Karel Haase. Po jeho smrti se provdala za obchodníka Josefa Hubsteina, se kterým se odstěhovala do Prahy, kde si Hubstein založil směnárnu. Patřili mu dva domy v Železné a Růžové ulici, ke kterým v roce 1866 přikoupil třetí dům v Karlíně. Po jeho smrti 11. června 1885 zdědila vdova celý majetek a rozhodla se, jako bezdětná, odkázat ho svým čtyřem synovcům, o kterých bude ještě řeč. Marie Hubsteinová zemřela rok po svém muži, v pátek 2. července 1886.

Neznámějším z dětí Matouše Zátky byl bezesporu jeho syn Ignaz, sám užívající výhradně český tvar jména Hynek. Narodil se ve Velešíně v pátek 8. července 1808 a od dětství otci v jeho obchodě pomáhal. Po studiu zdejšího gymnázia a studia filosofie, které ukončil v roce 1830 přijal práci u inspekce potravní daně v Českých Budějovicích. Počínaje od 1. května 1830 pracoval dva roky u pohraniční strážní služby ve Vimperku a v letech 1832-1851 působil jako úředník C. k. kamerální důchodní správy. Důvodem jeho odchodu a vzdání se úřadu byla stále větší veřejná činnost a také politické názory.

V revolučním roce 1848 byl zvolen předsedou budějovické Slovanské lípy, co by známý velký vlastenec. Jako správný Čech se ujal myšlenky povzbudit národní uvědomění a bojovat s poněmčováním. Tehdy, přestože nesly jméno České, byly Budějovice doménou Němců a Češi tu byli národnostní menšinou. Když odmítl složit v roce 1851 novou přísahu, rezignoval a byl zařazen na seznam politicky podezřelých osob. V tajném spise na jeho osobu bylo tehdy napsáno: „*Měšťan, majitel domu. Má jmění, je nápadně velkým ctitelem české národnosti, ale není naprosto přítelem vlády*“. Bylo jen přirozené, že se plně věnoval nejen společenskému, ale i politickému životu. V roce 1861 vstoupil do Národní strany, známé jako Staročeši, za kterou kandidoval v březnových volbách roku 1861 do Zemského sněmu. Ten ze svých řad zvolil zástupce pro celostátní zákonodárny sbor, tzv. Říšskou radu. Mezi vybranými poslanci byl zvolen i Hynek Zátka. V Říšské radě byl do roku 1863 a v Českém zemském sněmu s drobnými přestávkami až do roku 1878. Jako významný měšťan byl členem městské rady Českých Budějovic. Podílel se na řadě podnikatelských aktivitách. V roce 1864 stál u zrodu Česko-budějovické záložny. Působil v Obchodní komoře, kde byl v letech 1876-1880 jejím místopředsedou.

Přes všechny své politické aktivity, měl dostatek času i na obchod. Už od roku 1840 pomáhal otci v jeho obchodě obilím a po deseti letech se stal jeho společníkem. Kromě toho měl svůj obchod se solí, sádrou a zemědělskými komoditami. Pro tyto obchody měly České Budějovice přímo ideální polohu.

V roce 1825 se začala stavět první koněspřežná železniční dráha Linec - České Budějovice. Když byl 1. srpna 1832 slavnostně zahájen její provoz, šlo teprve o třetí dráhu svého druhu na kontinentě. Po roce 1868 byla přebudována pro parní lokomotivy. Trať dlouhá 128,7 km umožňovala za pouhých 14 hodin přepravu zboží mezi Dunajem a Vltavou. Do Lince šlo naše dřevo, které mohlo být prodáváno dál po Dunaji. Z Rakouska se dovážela zejména sůl, která se mohla dál plavit po Vltavě nejen do Prahy, ale dál po Labi až do Hamburku. Hynek Zátka tak ročně prodával přes 16.000 tun soli a 6.000 tun sádry. V roce 1855 mu otec předal obchod a Hynek se stal jediným majitelem firmy.

Hynek Zátka (*8.8.1808-†26.3.1886)

C.k. hlavní berní a celní úřad v Budějovicích (T5278)

Detail kresby pekárny a továrny na sodovku z faktury, 1890 (AA00407)

Asi 8 km jižně od Českých Budějovic leží obec Březí, která náležela po roce 1850 pod Kamenný Újezd. Zde stál na toku Vltavy mlýn. V roce 1827 patřil mlýn Josefu II. knížeti ze Schwarzenbergu a vévodovi krumlovskému. Jeho největším dílem bylo dokončení Schwarzenberského plavebního kanálu. Za jeho vlády se výrazně hospodářsky rozšířilo jeho panství. Mlýn v Březí, ale v roce 1868 vyhořel. Jeho ruiny koupil v roce 1869 Hynek Zátka a celý mlýn zmodernizoval a vytvořil z něj tzv. americký nebo též umělecký mlýn, první svého druhu v jižních Čechách. Současně s rozšířením a přestavbou mlýna pořídil i velkostatek v Libníči.

Hynek Zátka byl v té době váženým a dobře zajištěným obchodníkem a díky stálému příjmu se mohl věnovat i dalším aktivitám, zejména politice a společenskému životu. Když ho v pátek 26. března 1886 ranila mrtvice, po které zemřel, přišlo se s ním v den pohřbu rozloučit přes 12.000 lidí. Byl to projev upřímné úcty nejen od zdejších Čechů, ale i Němců.

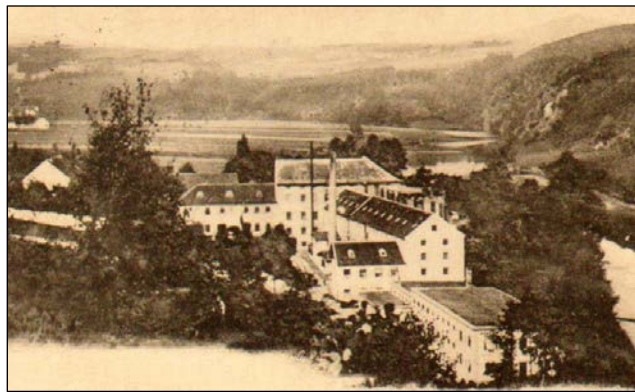
Při své politické a obchodní práci nezapomínal ani na život rodinný. Hynek Zátka se 17. října 1843 oženil s dcerou krupaře Terezií Marií Hansovou a měli celkem 9 dětí z toho pět synů. Dospělosti se však dožili jen čtyři děti. Nejstarší syn Ferdinand se narodil v roce 1845, po něm přišel v roce 1847 syn August, Vlastimil se narodil 1851 a nejmladší Dobroslav v roce 1859.

Všichni čtyři synové úspěšně navázali na otcovu práci. JUDr. August Pantaleon Zátka jako jediný pokračoval po otci v politické dráze. V roce 1870 dokončil studium práv a působil v Budějovicích jako advokát. Ve volbách v roce 1878 se stal poslancem Českého zemského sněmu za Národní stranu tedy tzv. Staročeskou. Mandát obhájil ještě při pěti dalších volbách a byl poslancem nepřetržitě 35 let až do roku 1913. Působil též jako člen budějovického okresního a obecního zastupitelstva, od roku 1885 pracoval jako starosta Česko-Budějovické záložny a byl činný v mnoha spolcích a Ústřední matici školské.

Na manifestaci občanů 27. října 1918 ohlašoval brzkou samostatnost a krátce poté se stal starostou města, resp. předsedou správní komise řídící město. Pro jeho nesporné zásluhy o veřejný život a českou věc obdržel v roce 1922 titul čestného občana města Budějovic, pro jehož udělení hlasovali i němečtí zastupitelé, kteří ho uznávali pro jeho práci i jako protivníka. Čestné občanství mu udělilo ještě 18 dalších měst a obcí v regionu. Přestože byl spíše politikem, jako advokát hájil zájmy podniků svých bratrů a také byl jejich podílníkem. Zemřel 31. ledna 1935. V roce 1936 mu byla na náměstí před radnicí odhalena socha jejím autorem byl Bohumil Kafka.

Ostatní tři synové pokračovali v otcově podnikatelské tradici. Všichni bratři včetně Augusta jsou vlastně provázáni svojí prací pro oba podniky, jak ten v Praze, tak v Budějovicích a také jsou provázáni coby podílníci nebo akcionáři. Přestože se budeme věnovat pražskému podniku, nelze pominout ani peripetie obou mladších bratrů Vlastimila a Dobroslava.

Vlastimil Zátka narozený v pondělí 11. srpna 1851 se už od útlého věku věnoval obchodu v otcově firmě, kde mu pomáhal. Dle vzoru svého bratra Ferdinanda zavedl v roce 1883 výrobu sodové vody. Využíval k tomu kvalitní pitnou vodu z pramene v Dobré Vodě u Českých Budějovic, která se používá dodnes. Jenže otec, starý mlynář, nebyl příliš nadšen z nové produkce.

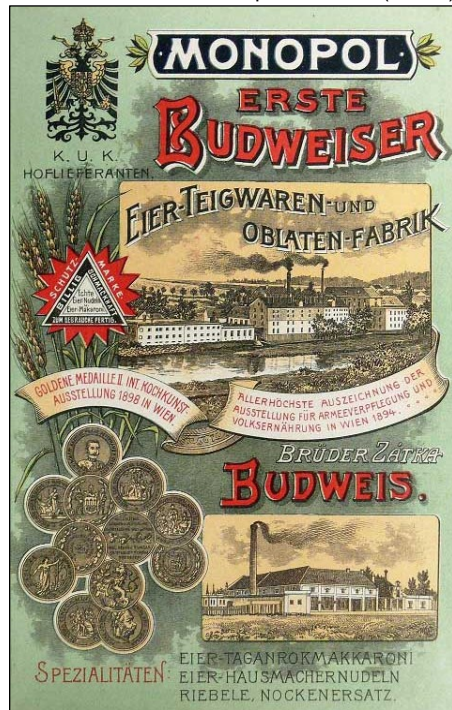
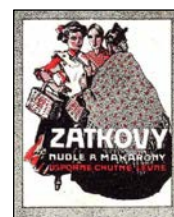
Zátkův mlýn v Březí s továrnou na těstoviny, asi rok 1900 (T3020)

Zátkův mlýn před přestavbou v roce 1913, asi rok 1911 (T0620)

Zátkův mlýn po velké rekonstrukci a dostavbě po roce 1921 (T1232)

Katalog výrobků firmy Bratři Zátkové, 1899
Dobové reklamní zálepky na Zátkovy těstoviny asi z let 1915-1920

JUDr. Ferdinand Zátka
(* 15. 1. 1845 - † 28. 2. 1901)

JUDr. August Pantaleon Zátka
(* 27. 7. 1847 - † 31. 1. 1935)

Vlastimil Zátka
(* 11. 8. 1851 - † 4. 6. 1907)

Dobroslav Zátka
(* 19. 8. 1859 - † 14. 12. 1946)

Výroba sodovky vlastně zapříčinila, že se Vlastimil a Dobroslav rozhodli osamostatnit a založit vlastní podnik „Bratři Zátkové“, který vznikl v roce 1884. Otcova firma „H. Zátka“ dál provozovala mlýn v Březí a jeho obchod komoditami. Vlastimil otcovi stále pomáhal.

Osud nejmladšího Dobroslava šel zpočátku cestou technickou, ale jen krátce, aby se vrátil k podnikání a vedení rodinných firem. Narodil se v pátek 19. srpna 1859 a studoval českobudějovickou reálku a po ní se věnoval studiu strojnictví na pražské a vídeňské technice. V roce 1883 když Vlastimil otevíral sodovkárnu v Budějovicích, odešel za svým bratrem Ferdinandem do Karlína na zkušenou, aby se všemu přiučil. Dařilo se mu a tak mu bratr předal na krátkou dobu i vedení pekárny v Karlíně. Dobroslav se rozhodl vrátit do Budějovic a s bratrem založili společný podnik. Kromě rozjetí sodovkárny začali ještě vyrábět limonády, v roce 1884 otevřeli výrobu těstovin, nudlí a makaronů a v roce 1885 opět po vzoru staršího bratra otevřeli v Českých Budějovicích pekárnu na chléb, na místě dnešního gymnázia J. V. Jirsíka.

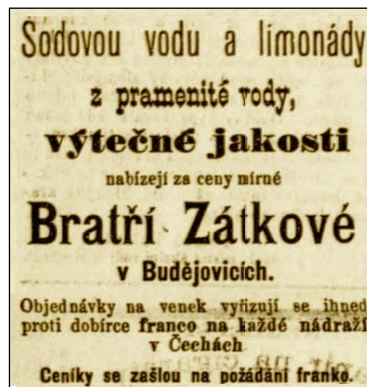
Ferdinandův karlínský podnik byl pro oba mladší bratry vzorem pro budování jejich obchodů, ale Praha je přitahovala i z mnoha osobnějších důvodů. Oba dva bratři si našli v Praze své budoucí manželky. Vlastimil si vzal Karlu Havlíčkovou, dceru obchodníka Františka Havlíčka, neteř Karla Havlíčka Borovského, které v té době bylo 24 let. Svatbu měli v Karlíně ve středu 5. listopadu 1884. Ve stejný den uzavřel sňatek i Dobroslav. Za manželku si vzal dceru Ing. Eduarda Kačerovského Růženu, které bylo 23 let. Obě ženy měly kromě stejného svatebního dne ještě společný zájem. Obě byly znamenité klavíristky. Karla dokonce koncertně hrála před samotným Smetanou i Dvořákem.

Rok 1886 znamenal změnu v životě všech bratrů, když 26. března zemřel jejich otec Hynek, po kterém převzali společně mlýn a jeho firmu. V Praze pak 2. července zemřela jeho sestra, Marie Hubsteinová, která svůj majetek odkázala svým čtyřem synovcům.

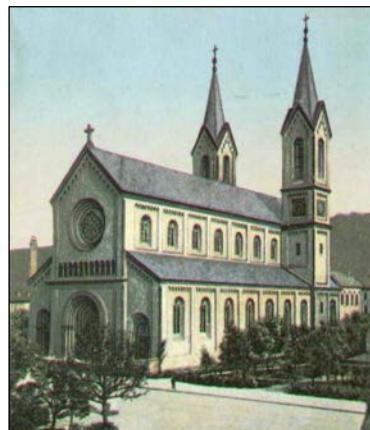
Mlýn v Březí a původní firmu H. Zátka nyní vedl Vlastimil s Dobroslavem. Teprve až v září 1899 byl změněn úředně název otcovy firmy na „První č. budějovická továrna na vaječná těsta, válcový mlýn a továrna na vodu sodovou Bratři Zátkové“, když svoji firmu s otcovou spojili. V roce 1912 došlo k zániku původní firmy, když byla založena zcela nová firma „Monopol“, továrny poživatin a válcový mlýn Bratři Zátkové, společnost s r. o. s kmenovým kapitálem 280.000 K a o rok později zvýšeným na 620.000 K. V tomto roce byl také mlýn výrazně zmodernizován. Bohužel v pondělí 25. října 1915 asi v 18.30 hod. začal mlýn hořet a přes veškerou snahu ho uhasit, vyhořel do základů. Zcela zničeny byly stroje, budova a shořelo také 12 vagonů obilí a mouky tj. asi 120 tun. V době válečného přídelového systému to byla nenahraditelná škoda. Nový mlýn byl otevřen v roce 1917 a stal se největším obchodním mlýnem v jižních Čechách a po válce dále rozšiřován. Nebyl to jediný primát firmy. Už koncem 19. století byla zdejší výroba těstovin největší v monarchii s exportem po celé Evropě. Ve 20. letech se zdejší těstoviny dovážely až do Singapuru. To už vedl firmu Dobroslav Zátka, který převzal i podnik v Praze, založený bratrem Ferdinandem a tomu se právě budeme věnovat.

Ferdinand Zátka se narodil v Českých Budějovicích ve středu 15. ledna 1845 jako druhé dítě Hynka a Terezie, ale syn byl první. První dva ročníky gymnázia studoval v Jindřichově Hradci, kde byl jeho strýc, kněz Jan Zátka, katechetou. Ferdinand byl všímavý chytrý žák a když končil II. ročník, stal se čtvrtým nejlepším žákem ročníku. Zbylé dva ročníky dokončil v Budějovicích. Vystřídal ho bratr August a strýc nemohl ubytovat a podporovat obě děti. Hned po maturitě začal studovat práva, které úspěšně získal doktorát. Advokacii nikdy nepraktikoval, hned po studiu začal s podnikáním.

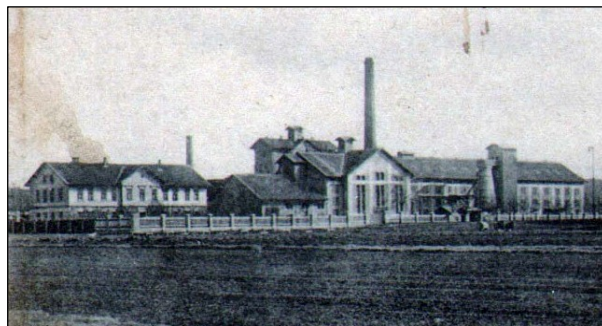
Už od roku 1869 se podílel na jednání o postavení cukrovaru. Založit Budějovický akciový cukrovar se mu podařilo v roce 1872, kdy mu bylo teprve 27 let. Stál v Remlových Dvorech a svoji první kampaň začal o rok později. Přestože o úpis akcií byl velký zájem, nepodařilo se dodat dostatek suroviny a 7. října 1874 byl vyhlášen konkurs a poté firma likvidována. Cukrovar koupil kníže Adolf Josef VIII. kníže Schwarzenberg a provozoval ho až do roku 1911, kdy byl cukrovar definitivně zrušen. Po nezdaru s cukrovarem se však nevzdal, podnikání měl v krvi, a odstěhoval se ke své tetě Marii Hubsteinové do Prahy. Ta mu poskytla byt v Karlíně, který byl tehdy samostatným městem na okraji Prahy.

Dobrový inzerát v Budivoji z roku 1885

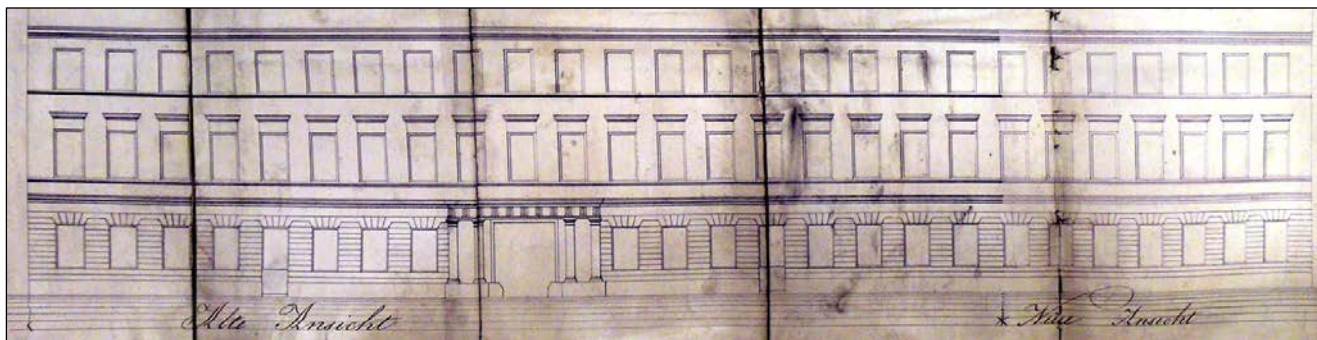

Kostel sv. Cyrila a Metoděje v Karlíně

Budějovický akciový cukrovar, snímek asi z roku 1898 (T3413)

Plán fasády bývalé přádelny vlny v Karlíně č.p. 100, kterou koupil Josef Hubstein a nechal ji rozšířit o pravou část (SOA Praha, fond PMP)

Karlín dostal své jméno na počest císařovny Karoliny Augusty Bavorské patentem z 5. května 1817 manželky Františka I. Do té doby byl zván Špitálské pole, podle zdejší vojenské invalidovny stavěné v letech 1729-1737. Až do roku 1845 to bylo klidné předměstí Prahy, kde byly zelenářské zahrady a pár domků. Změna přišla v roce 1845, kdy do Prahy dorazil první parní vlak. Trať z Olomouce vedla přes Kolín do Prahy právě Karlínem pod strání vrchu Vítkova, za kterým trať protнула městské hradby, aby vjela do nádraží v Hybernské ulici. První vlak sem přijel ve středu 20. srpna 1845. Díky železnici se Praha a její okolí stalo dostupnější průmyslovou lokalitou. V Karlíně bylo v té době jen několik kartounek a pár továrniček. Stavba trati z Prahy směrem do Drážďan začala v roce 1846 stavbou Negrelliho viaduktu, který rozdělil Karlín na dvě části. V roce 1847 tu byla otevřena první pražská plynárna. Jediné co chybělo Karlínu k dokonalému propojení s Prahou bylo zboření opevnění, které zejména po Prusko-rakouské válce v roce 1866 přestalo dávat smysl. Prusové obešli naše opevnění, zvířtili v bitvě u Hradce Králové a vtrhli do Prahy přes Poříčskou bránu. Císař František Josef I. vydal poté souhlas s likvidací městských hradeb. K jejich bourání došlo v úseku na Florenci, tedy směrem k rozvíjejícímu se Karlínu až 20. července 1874. Teprve tehdy se zdejší pozemky změnily v ráj podnikatelů. Byly levné a vznikla tu nejen celá řada továren, ale také činžovních domů pro všechny vrstvy obyvatel, zejména však dělníky.

Když bankéř Josef Hubstein koupil 17. září 1866 za 90.300 zl. od rodiny Forchheimerů dům č.p. 100 čekal, že rozhodnutí císaře o boření hradeb zvýší obratem jeho investici, ale čekal plných 7 let. Dům byl postaven jako přádelna a česárna vlny v letech 1845-1851 pro firmu „Schafwoll-Kamm- und Streichgarn-Spinnfabrik Forchheimer Söhne in Karolinenthal“, která vznikla v roce 1845 a která upadla 29. prosince 1858 do konkursu. Podle dochovaného plánu ji dokonce rozšířil o sousední dům a průčelí nechal opticky spojit v jeden celek.

V domě pronajímал byty a malé krámký, sklady a dílničky. Podle příznání nájemného za rok 1873 měl celkem 16 nájemníků, od kterých dostával 2.814 zl. ročně. Nájemníci domu se věnovali rozličným činnostem. Jeden z nich skladoval na dvoře domu zvířecí kosti. V roce 1873, ale zasáhla Čechy a také Prahu pandemie cholery, která řádila v celé Evropě už deset let. Skladiště zvířecích kostí byl problém zejména v parných dnech, kdy se zápach šířil téměř po celém Karlíně a s ním i velké množství hmyzu. Hetmanství Karlínské proto nařídilo Hubsteinovi, aby neprodleně zakázal jejich skladování a nařídil odklizení všech kostí pod trestem peněžité pokuty 5 až 10 zlatých. Pan domácí se k libosti úřadů a místních obyvatel rád tohoto nájemce zbavil.

Ferdinand Zátka přišel do Karlína v době, kdy se právě bouraly pražské hradby a Karlín ožíval nebyvalým stavebním ruchem. Žil tu velký počet továrních dělníků. Uvědomil si, že pro takové množství lidí je potřeba každodenně dodat velké množství potravin, zejména chleba. S tím měl jako syn mlynáře praktické zkušenosti a rozhodl se, že si otevře pekárnu. Teta sice protestovala, že se doktor práv nemá věnovat pekařství, ale Ferdinand se nedal odradit. V roce 1877 si otevírá svoji pekařskou živnost v Praze pod firmou „Dr. F. Zátka“.

Malé pekařství se stalo brzy oblíbeným a počet odběratelů stoupal každým týdnem o nové a nové zájemce. V Praze v té době byla celá řada drobných živností pekařů, které v každé čtvrti pekli pro úzký okruh obyvatel v blízkém okolí. Jediná, trochu větší firma v té době byla pekárna Františka Odkolka, který také začínal jako mlynář na Malé Straně, kde kromě mlýna otevřel roku 1867 první pekárnu. Z ní rozvázal chléb a další pečivo po celé Praze. Odkolek šel cestou své vlastní prodejní sítě a do roku 1930 měl 62 prodejen.

Dr. Zátka svůj chléb prodával přímo v pekárně, ale také ho dodával obchodníkům a do koloniálů, takže se dostal touto distribucí k většímu počtu zákazníků. Díky blízkosti nádraží byl schopen svůj chléb dostat čerstvý i do vzdálenějších míst za Prahou.

Když se úspěšně zavedl jako pekař, rozšířil svoje podnikání o výrobu sodové vody. V roce 1879 nechal upravit nádvorní budovy v Karlíně na sodovkárnu. Tu poháněl malý parní stroj. Vyráběl jak sodovou vodu, tak i limonády s příchutí malin, citrónu, ananasu nebo dokonce rumovou limonádu. Pro všechny ty sycené nápoje si vyráběl vlastní kysličník uhličitý. Mezi těmi různými nápoji bylo též šampaňské značky Bouchoň. Jedná se o krásnou slovní hříčku. Sám název jasně dává najevo fakt uměle syceného vína, ale „zátka“

**Výtečný
žitný chléb**

100 dek	200 dek	300 dek
13 kr.	26 kr.	39 kr.

dođaji proti dobírce franko na
pražské nádraží

Zátkovy pekárny,
Praha — Karlín. 2779

Inzerát na Zátkův chléb, 1881

Dr. F. Zátka
továrna na vody uhlíčené,
Praha-Karlín,
zasílá proti dobírce franko na
každé nádraží v celých Čechách
sodovou vodu v lahvičích à 5 kr.
selterskou „ 5 kr.
limonádu malinovou „ 12 kr.
„ citrónovou „ 12 kr.
„ ananasovou „ 12 kr.
„ rumovou „ 12 kr.
Prázdňé lahve účtují se po
6 kr. a vezmou se v stejné ceně
franko Praha zpět.
Méně nežli 50 lahví výběru
volného se nefrankuje.
P. T. pánům pražským od-
běratelům dá se namísto volného
značňá provise. 3509-3

Asi nejstarší inzerát na sodu, 1879

První prodejnu svých výrobků a současně cukrářství s lahůdkářstvím měl Zátka na Ferdinandově, dnes Národní třídě, inzerát z roku 1883

se francouzsky řekne Bouchon, což je současně výraz pro korkovou zátku. Když začal v roce 1882 vyrábět hořčici podle francouzského vzoru, uváděl na jejích etiketách text i ve francouzštině, kde jméno jeho podniku bylo Dr. F. Bouchon. Využil dvojsmyslnosti svého jména a názvu šampaňského, značící bouchající zátku a tak vzniklo jméno Bouchoň. Svého času se též označoval jako první česká továrna na víno šampaňské.

Prodej sodové vody bylo zřejmě tím pravým podnikáním, které na Zátku čekalo a také se mu v něm od počátku dařilo. Ale stejně jako měl značnou konkurenci ve výrobě chleba, měl ji i ve výrobě sodovky a limonád. Byla to firma Reinhard & Comp. Majitel Günther Reinhard se narodil v roce 1834 v německém Allendorfu, ale žil v Praze. Firmu založil v Praze roku 1861 a třebaže nebyl první kdo vyráběl v Čechách sodovky, označoval ji za první českou továrnu na sodovku. Měl pobočky ve Vídni a Budapešti. Začínal vyrábět v Truhlářské ulici, odkud se krátce odstěhoval do Karlína č.p. 328, což bylo pouhých 220 metrů od budoucí Zátkovy pekárny, ale vrátil se zpět do centra. Ve 30. letech se odstěhoval do Vysočan, kde vyráběl až do roku 1948, kdy byl podnik znárodněn. Než začal vyrábět sodovky Zátka, byl jeho podnik největším závodem na výrobu minerálních vod v monarchii vůbec. Celé roky neměl žádnou konkurenci, než se objevil dr. Zátka. Sodovky prodával kromě své továrny ještě v tzv. nalévárnách. V roce 1872 jich měl po celé Praze šest. Sodovky v té době vyráběli i lékárníci protože se často dávala nemocným na předpis. Lékární distribuovali i jím vyrobené vody. Díky tomu si v Praze držel téměř monopolní postavení a tomu odpovídala i cena, za kterou prodával. Než začal Zátka s výrobou, stála v hostincích malá sklenice sodovky 3 kr. a celá láhev 12 kr., která dala čtyři sklenky.

Dr. Zátka prodával celý sifon za 5 kr. Obratem si tím získal za pražské hospodské a pouhé dva měsíce od zahájení výroby, nabízel jeho sodovku přes 40 hostinců a velké množství koloniálů. Není divu, že už za pouhý rok vyráběl milión lahví ročně a stal se tak největší továrnou na sodovku v Čechách. V roce 1883 dosáhla jeho produkce 2 milionů lahví ročně a zaujal pozici největší továrny na sodovku v celé monarchii. Hranici 3.000.000 lahví překonal v roce 1890. Za tímto úspěchem byla nejen dobrá cena, ale i problémy s pitnou vodou.

Praha se dlouhá léta potýkala s kvalitou pitné vody. Jen v letech 1886-1891 se v Praze nakazilo střevním tyfem ročně kolem 600 osob z nichž asi 100 lidí zemřelo. V Praze neexistovala jednotná vodárenská síť a každá část měla svoji vodárnu, kterých bylo pět. Karlín si zbudoval vlastní v roce 1856 napájenou infiltrovanou vodou z ramene Vltavy. V roce 1871 byla zřízena komise, která zjistila nedostatek vody pro celou Prahu. Vždyť každým dnem přicházeli stále noví obyvatelé. V roce 1869 žilo v Praze 270 tisíc osob, v roce 1880 už 350 tisíc a v roce 1890 dokonce 437 tisíc obyvatel. Bylo jasné, že přibližně 500 odběrových míst včetně veřejných kašen nemůže pro tolik lidí stačit. Proto došlo v roce 1885 došlo k vybudování Pražské vodárny v Podolí, která zvýšila dodávky v městské síti trojnásobně. Ve stejném roce byla karlínská síť přepojena na pražskou vodovodní síť. V roce 1888 došlo ke zrušení veřejných kašen k odběru vody a rekonstrukci městských vodáren. Přijetím zákona o vzniku a provozu společné vodárny a sítě pro Prahu v roce 1899 se otevřela cesta stavbě jednotné pražské sítě a Společné vodárny hlav. města Prahy v Káraném, dokončené v roce 1914.

Výroba sodovek vyplnila mezeru na trhu. Sodovky byly sice vyráběny z běžné vody, ale pomocí filtrů. Voda je obohacena o oxid uhličitý. Smísení vody s plynným oxidem uhličitým, který vzniká při reakci sody s kyselinou uhličitou, byl důvodem pro název „sodová voda“. Tento způsob byl objeven v roce 1771. Využívá se také další metoda, kdy se do roztoku kyseliny citrónové přidala jedlá soda. Zátka si vyráběla vlastní oxid uhličitý reakcí vápence s kyselinou sírovou nebo chlorovodíkovou.

V době, kdy Zátka začal vyrábět sodovky se často vydávala lékaři na předpis jako zdravotní voda, prospěšná pro organismus a byla šířena i v lékárnách. Ústřední list lékařsko-chirurgický v roce 1884 doslova píše: „Uhličnatou sodovou vodu lze vším právem naznačiti co nejpříjemnější a nezdavější osvěžující nápoj. Mnohým nemocným se jest voda sodová potřebnou a ve všech nemocnicích denně přibývá ordinace „aqua carbonica“. Lékařové též rádi předepisují sodovou vodu, která veškeré léčivé částě čerstvé vody a uhličnatých vod zvláště pro žaludek výhodné, spojuje. Sodovou vodou stane se krev bohatší na látky, nabyde více kyslíku a jest pak čerstvější. Sodová voda působí veselou mysl, povzbuzuje pružnost ducha, chuť k práci, předejde mnohým nemocem. Dobrá sodová voda nahradí léčení vinnými hrozny a vykouzlí i na bledých lících pecivalů růměn svědčící o svěžesti a zdraví.“

Zátkova firma byla po celou dobu své existence ve spojení s mnoha profesory, vědci a lékaři, kteří pravidelně psali svá odborná dobrozdání o kvalitě a potřebnosti sodovek pro lidský organismus. Jeden z prvních byl proslulý balneolog a zakladatel české farmakologie MUDr. Karel Chodounský. Doporučoval užití sodovky při poruše trávení, zácpách či obtížích měchyře, močových cest, ledvin, ale též kataru plic a hrtanu. Prameny přírodní alkalické minerální vody z Bílinských pramenů knížete Lobkowicze, z Kyselky-Kysiblu Jindřicha Mattoniho či pramen Kränchen z Bad Ems chemickou analýzou porovnal se Zátkovou sodovkou. Podle zveřejněné zprávy z roku 1890 se sodovka podobala nejbližší emské minerální vodě jak je vidět v přiložené tabulce.

V dalších letech Zátka využíval analýzy univerzitních profesorů Dr. Františka Štolby, MUDr. Gustava Kabrhela, hygienika MUDr. Ferdinanda Hueppeho nebo profesora chemické technologie Ing. Dr. Jaroslava Milbauera.

První léta rozvoje obchodu se sodovkami, ale nebyly pro Zátku nijak snadné. Jeho hlavní konkurent, firma Reinhard a spol. nechtěla jen tak snadno uvolnit své téměř monopolní postavení. Příkladem byla třeba Zátkova snaha o prodej sodovky přes pouliční kiosky. Magistrát hlavního města Prahy udělil Ferdinandu Zátkovi 13. prosince 1882 živnost šenkýřskou s právem

Inzeráty na šampaňské víno (1883) a sodovku (1882)

Původní láhev od sodovky s císařskou orlicí, asi z let 1890-1905 (Sbírka MCP)

gramů/1 litr	Bílinská	Kysibl Mattoni	Ems Kränchen	Dr. Zátka
chlorid sodnatý	0,364	0,022	0,977	0,962
dvojuhličitán sodný	4,781	0,795	1,988	2,245
kyselina uhličitá	neuveдено	neuveдено	neuveдено	4,416

k výčepu piva, vína, sodové vody, limonád a jiných občerstvení a od 1 ledna 1883 se stal členem Spolku pražských výčepníků. Svě koncese hodlal využít nejen v prodejně na Ferdinandově třídě, kde byly lahůdky s bufetem, ale hodlal provozovat pouliční kiosky k prodeji sodovky a jiných nápojů.

Obrátil se 26. května 1883 na pražskou městskou radu s žádostí o propůjčení míst na nichž jsou kiosky k prodeji. Konkurenční firma Reinhard a spol. se to pochopitelně dozvěděla a začala jednat. Dosavadní kiosky totiž provozovala právě ona. Magistrát na žádost nereagoval. Reagoval ale Reinhard a v červnu 1883 daroval městskému chorobinci „celých“ 200 lahví sodovky a 50 lahví limonády. Byla to jasná snaha o to, jak ukázat úředníkům, „štedrost“ provozovatele kiosků vůči městu.

Zátka podal na magistrát v březnu 1884 další žádost, tentokrát se zdůvodněním, že kiosky provozuje cizozemská firma nemaje sic monopolu, přesto se svévolně stanovenými cenami odlišnými od ostatního prodeje, čímž poškozují širokou veřejnost. Ve své žádosti navrhl místo pevných kiosků prodej prostřednictvím deseti pojízdných vozíků tzv. ambulantiem prodejem, což mu magistrát nepovolil a v červenci 1884 jeho žádost zamítl. Podal si novou žádost, kde navrhl stavbu pevných kiosků. Teprve poté dostal 5. září 1884 výzvu, aby si označil místa, kde hodlá kiosky postavit, aby se mohlo posoudit, zda bude jejich umístění vhodné pro takové umístění. Jak už to tak na úřadech občas chodí, firma Reinhard a spol. si zatím postavila kiosky právě tam, kde je plánoval Zátka. Soubor trval dlouho, skoro 2 roky.

Svým podáním 26. května 1886 napsal, že všechna místa, která chtěl a předložil v návrhu již okupuje jeho konkurence. V žádosti však dodal další významné argumenty. Uváděl třeba, že Reinhard a spol. prodával ještě před rokem sklenici sodovky za 3 kr. a limonády za 5 kr., nyní však ceny snížil na 2 kr., resp. na 4 krejcarů. Přitom Zátka nabízel trvale ceny 2 kr. za sodovku a 3 kr. za limonádu. Dále městu nabídl roční nájem 100 zl. za kiosky po dobu 6 let. Firma Reinhard platila městu za každý kiosk jen 15 zl. ročně. Navíc navrhl, že postaví zbrusu nové a mnohem estetičtější kiosky než jsou ty stávající a kdykoli je přenesou na jiné místo, vznikne-li požadavek města je přestěhovat. Bohužel ani vyšší platby, ani všechny námítky s městskými úředníky nepohnuly a Zátka v souboji o kiosky neuspěl.

Přestože neuspěl u kiosků, jeho podnik rostl rychleji než ty konkurenční. Veškerá jeho produkce byla několikanásobně větší a rostla tržba i obrát. Díky tomu dosáhl v krátké době podmínek, za kterých musel být zapsán do rejstříku, tedy vyměření přímých daní přes 30 zl. V roce 1880 dosáhla roční daň z výdělku 15,75 zl. a daň z příjmu výše 23,92 zl. Obchodní soud v Praze provedl v úterý 7. června 1881 zápis do rejstříku pod firmou „Dr. F. Zátka“ se sídlem v Karlíně a činností pekařství a prodej potravin.

Jen poměrně málo toho víme o prvních zaměstnancích v Zátkově firmě. Je to celkem logické, vždyť dělníci vždy byli spíše anonymní masou osob, kteří každý den pracují pro svého šéfa. Lidé se v podniku měnili, ale byli i výjimky. Jednou z nich byl František Manda. Obchodní a živnostenská komora v Praze mu v květnu 1924 udělila diplom stříbrné medaile za jeho 42 let nepřetržité služby v podniku Dr. Zátka.

V roce 1882, kdy do podniku přišel František Manda, došlo k rozšíření výroby o další komoditu, hořčici. Za tím účelem Zátka přestavěl část budov na továrním dvoře a přistavil vlastní mlýn na hořčici. Hořčici vyráběl pod ochrannou známkou „Royale“ se symbolem královské korunky. Přístavba byla pojata velkoryse. Bylo jasné, že budou časem třeba další prostory.

Netrvalo to dlouho a v roce 1885 zavedl výrobu cikorky, náhražky pravé zrnkové kávy. Název cikorka pochází z latinského názvu čekanky obecné, *Cichorium intybus*. Pražením kořene vznikne náhražka podobná svojí chutí i barvou kávě, ale neobsahuje kofein. Její rozšíření v Evropě souvisí, jako vznik mnoha jiných náhražek, s Napoleonovou kontinentální blokadou, která přerušila dovoz kávy z kolonií. U nás vznikla první továrna na cikorku 30. března 1804 v Mochtíně. Evropská produkce cikorky byla doménou zejména Německa, ale ani Čechy nezůstaly pozadu. Kromě cikorky z čekanky se vyráběla i žitovka z ječmene a žita nebo fíková káva či náhražka z cukrové řepy.

Žádost o schválení provozu k výrobě kávové náhražky podal Zátka 16. října 1885, ale tehdy ještě neměl stavební povolení k úpravě budov. To dostal 1. března 1886, ale díky tomu se všechno protáhlo. Výroba začala až koncem léta a teprve v prosinci 1886 vyšel první inzerát na „Zátkovu úspornou kávu“.

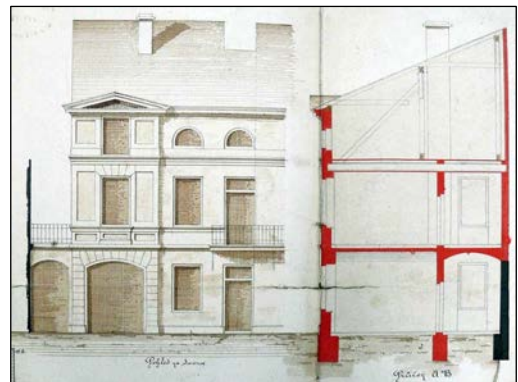
Záhlaví firemního dopisního papíru z roku 1886

František Manda, pracoval ve firmě plyných 42 let, v letech 1882-1924

Inzerát na různé hořčice, 1886

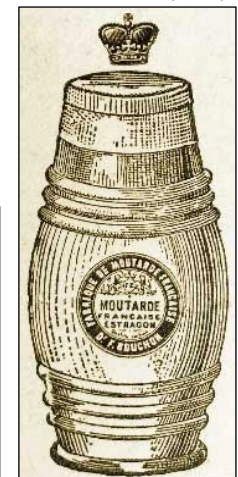
Plán přístavby továrny na hořčici z roku 1885 (SOA)

Víko plechové nádoby na cikorky, 1890 (soukr. sbírka)

Inzerát nabízející 1.000 zl. jako náhradu za nepravost kávy

Nádoba na hořčici, 1891

Název „úsporná káva“ měl hned dva významy. Cikorka už ze své podstaty byla levnou náhražkou. Jenže i ta sebelepší cikorka třeba tzv. Franckova káva nemohla vynahradit chuť pravé kávy jen sama o sobě. Proto se zpočátku všechny náhražky doporučovaly jako přísada do kávy. Chléb a káva byly pro chudší rodiny prakticky hlavním zdrojem výživy. Problém přišel, když stoupla cena kávy. V roce 1886 došlo ke značné neúrodě a od září do ledna 1887 stoupla v Rakousku cena dovážené kávy o 50% a u některých dovážených druhů až o 100%. Pro chudé dělníky byla pravá káva téměř nedosažitelným luxusem a pro řadu měšťanů začala být požitkem k občasnému dopřávání. Museli mísit kávu s cikorkou.

K černé kávě se doporučovalo přidat na tři lžíce zrní jednu lžici cikorky. Jediným rozdílem byla káva fíková. Ta sice nedosahovala barvou podoby kávy, ale chuť se dala pít sama o sobě. Ti výrobci, kteří chtěli odstranit problém s barvou fíkové kávy do ní přidávali ještě třeba sušené hrušky, kukuřici nebo řepový šrot. Zátka vylepšoval některé druhy přidáním aroma. Třeba v letech 1910-1914 používal přes 17 druhů ochranných známek na své kávy. Zavedl sladovou kávu, fíkovou kávu s vanilkou, kávu mandlovou, ovocnou kávu, které měly názvy Unikum, Venkovanka, Granát, matiční mandlová, zelený pásek nebo Pražská káva.

Zátkův podnik byl v různých inzerátech na cikorku označován jako továrna na cikorii a fíkovou kávu. Téměř to vypadalo, že existují firmy tři. Pekárna, sodovkárna a továrna na cikorku, ale vše bylo vyráběno v jediném podniku. Postupně se v přívlastku firmy uvádělo „továrna na víno šampaňské, francouzskou hořčici a kávové náhražky“.

Kromě prodejny na Ferdinandově třídě, otevřel na jaře 1886 prodejnu chleba a hořčice v Železné ulici č.p. 490, domě který patřil tetě Hubsteinové. Ta se už dalšího rozvoje firmy nedožila. Zemřela v pátek 2. července 1886 v 11 hod. dopoledne a byla pochována vedle svého muže na Olšanech. Její čtyři synovci po ní zdělili majetek rovným dílem. Ferdinand dojednal se svými bratry v roce 1889 otevření pobočného závodu Bratří Zátkové v Praze a to v prodejně na Ferdinandově třídě. Pobočný závod byl povolen 17. října 1889. Kromě lahůdek a dalších pochutin se tu prodávaly nově jejich těstoviny, makarony a další zboží.

V létě roku 1891, v době konání Jubilejní zemské výstavy v Praze, dosáhla produkce sodovek hranice 4 milionů lahví ročně. Sodovkárna tak byla nejdynamičtější částí závodu. Ve stejném roce byly také postaveny v továrně dvě haly na čištění, plnění a balení lahví.

Ferdinandovi bylo 46 let když se rozhodl, že se ožení. Za ženu si vybral údajně svoji bývalou zaměstnankyni Gabrielu Čtrnáctou. Bylo jí teprve 24 let, narodila se 4. srpna 1867 v Praze, Barboře a Janu Čtrnáctému, který byl sládkem císařského pivovaru velkostatku Zvoleněves v Olavnici. Rodina bydlela v Praze a v květnu 1886 se nastěhovala do Zátkova domu v Železné ulici č.p. 490. Zda dívka z takové rodiny opravdu pracovala u Zátky se mi nepodařilo zjistit, ale jistě se někde potkat museli. Gabriela byla o plných 22 let mladší než Zátka. Svatbu měli karlínském kostele sv. Cyrila a Metoděje v sobotu 3. října 1891. Jejich manželství bylo údajně krásné, žel Bohu bezdětné a bohužel poměrně krátké.

Řízení firmy Ferdinanda plně zaměstnávalo a není tedy divu, že se to projevilo na jeho zdraví. V roce 1895 prodělal první záchvat mrtvice. Bylo mu teprve padesát let a nemoc ho přirozeně vyděsila. Proto hned přistoupil k zajištění své rodiny a podniku a 3. června 1895 ustanovil svoji závěť. Podle ní firma i její řízení připadlo bratrům, ale ti měli složit v cenných papírech s tzv. pupilární jistotou 100.000 zl., ve prospěch jeho ženy, které by plynuly úroky i v případě, že by se znovu provdala. Pokud by v takovém manželství měla děti, připadla by polovina jistiny tj. 50.000 zl. přímo dětem. Zátkovým přáním totiž bylo, pokud by zemřel, aby se jeho žena opravdu znovu provdala a měla děti.

Poté co se z mrtvice uzdravil, trávil se ženou mnohem více času, začali spolu podnikat cesty po Evropě, Asii i Africe. Navštívili Cařihrad, zavítali do sibiřského Irkutsku, projeli Egypt a Španělsko. Nejčastěji ale jezdili na francouzskou riviéru a do italského města Nervi blízko Janova. Zátkovo zdraví, ale bylo stále chatrné a tak jezdil na ozdravné cesty stále častěji. Na další cestu vyrazil krátce po oslavě vánočních svátků v roce 1900. Cílem jeho cesty bylo opět Azurové pobřeží v domnění, že zdejší příznivé podnebí zlepší jeho zdraví. Právě když byl v Nervi, zasáhl jej opět záchvat mrtvice. Byl převezen do francouzské Nice, kde se ubytoval v hotelu Terminus a téměř dva měsíce se tu léčil. Společníkem na jeho cestě byl známý sportovec Maxmilián Švagrovský, se kterým dokonce plánoval cestu kolem světa. Bohužel se v jeho stavu přidal zápal plic. Tomu již oslabené tělo nedokázalo čelit. Ve středu 27. února 1901 vydechl ve svém hotelovém pokoji Ferdinand Zátka naposledy. Jeho ostatky byly převezeny do Prahy a uloženy v rodinné hrobce na Olšanech. Gabriela se po jeho smrti znovu provdala. V roce 1903 si vzala spisovatele Lothara Suchého.

Po Zátkovi tu zůstal rozsáhlý podnik, který potřeboval vedení. Naštěstí ho už dávno měl. Krátce po své první mrtvici jmenoval Zátka svého zástupce Bedřicha Šimáčka. Prakticky vykonával funkci ředitele, dohlížel na zaměstnance, dodávky, výrobu a celý obchod, ale nebyl prokuristou s právem samostatného jednání. Vlastně vedl podnik na základě plné moci v době jeho nepřítomnosti. Změna přišla až když podnik převzali Ferdinandovi bratři.

Po bratrově smrti se ujal podniku Vlastimil Zátka. Z Českých Budějovic se musel trvale přestěhovat do Prahy. Vlastimil rozšířil v roce 1902 provoz továrny nově o destilaci vody pro výrobu sodovek a limonád. Provoz továren zkrátka nesnesl odkladu a výroba všech těch rozličných výrobků musela pokračovat bez ohledu na vyřízení dědictví. Jaké vlastně bylo?

Po Zátkovi se dochoval soupis jmění, který si sestavil k 1. lednu 1895, v souvislosti se svou poslední vůlí. Současně existuje bilance firmy ke dni jeho úmrtí a obě listiny můžeme porovnat s odevzdací listinou z 19. dubna 1902, kterou dědicové převzali pozůstalost.

Žena JUDr. Ferdinanda Zátky, mladá Gabriela Čtrnáctá, později Suchá (* 4. 8. 1867 - † 9. 4. 1944) >

D. F. ZÁTKA

výtečný samožitný chléb,

svoji dobrou jakostí známe ovocné šťávy,

všestraně oblíbenou destil. sodovou vodu
velejemně limonády,

doma i v cizině hledanou a rozšířenou
francouzskou hořčici „Royale“.

v českých domácnostech tak oblíbené
kávové náhražky,

položky	soupis 1895	bilance 1901	dědictví 1902
strojní vybavení	100 000,00 K	83 050,14 K	83 050,14 K
továrna (1/4 domu)	42 000,00 K	nepatřilo firmě	42 600,00 K
stavební úpravy aj.	85 000,00 K	neuvedeno	neuvedeno
kiosky, sifony, vozy	66 500,00 K	neuvedeno	neuvedeno
hotovost a vklady	82 039,00 K	17 834,29 K	305 954,43 K
pohledávky	32 826,00 K	69 048,97 K	151 968,39 K
zásoby zboží	50 770,00 K	55 903,85 K	55 903,85 K
CELKEM	459 135,00 K	225 837,25 K	639 476,81 K

Tabulka porovnává soupis jmění z roku 1895, který si Ferdinand Zátka sestavil pro poslední vůli, bilanci firmy ke dni jeho smrti a odevzdací listinu, kterým bylo vyčísleno dědictví. Rozdíly jsou nejen časové, ale také tím, že např. dům nepatřil přímo podniku, ale osobně Zátkovi.

V soupisu jmění z roku 1895 se detailně uvádí 52 koní po 250 K, tj. celkem za 13.000 K, 61 vozů za 12.000 K, 400 kusů výčepních stolků a kiosků v ceně 16.000 K a 51.000 ks sifonů, tedy jednotlivých lahví, každý v ceně 50 K, celkem za 25.500 K. Tak podrobný rozpis položek nebyl v dalších bilancích uveden. Ocenění ¼ domu na 42.000 K bylo v jmění sníženo o 6.900 K v rámci poskytnuté hypotéky na dům. Zátka v něm dále uvedl, že všechny budovy továrny, kolny pro vozy, skladiště, pekárny, kotelny a dalších částí by taková továrna stála oněch 85.000 K, do kterých počítal i ceny stavebních úprav, které investoval.

V bilanci ke dni 27. února 1901 jsou krom aktiv uvedena též pasiva jako dluhy obchodní 47.037,20 K a útraty pohřbu v ceně 10.209,46 K. Čisté jmění bylo tedy na 168.590,59 K. Zajímavé je, že ač dům patřil přímo Zátkovi a nebyl tak v bilanci firmy, náklady za pohřeb šli do pasiv firmy a nikoli rodiny. Zcela jistě bylo záměrem snížit odhad jmění pro vypočtení dědičné daně.

Rozdíl bilance a odevzdací listiny je v ceně továrny, která v bilanci není a dále v hodnotě vkladů. Podstatou rozdílu jsou cenné papíry za 200.000 K ve prospěch manželky a další část hotovosti patřící osobně Zátkovi. Podle odevzdací listiny, kterou potvrdil C. k. okresní soud v Karlíně 29. dubna 1902 zanechal po sobě Zátka čisté jmění ve výši 572.041,30 K. Hodnota aktiv byla vyšší, ale byla snížena o 69.799,51 K za různé pohledávky, hypotéku a další závazky. I tak to znamenalo úctyhodné jmění.

Dědictví se rozdělilo mezi několik osob. Bratři Zátkové měli celou továrnu a jeho podíly na domech s tím, že každý z nich vezme na sebe jednu třetinu pasiv a vyplatí ostatním odkazy. Své mladší sestře Miloslavě provdané Terebové odkázal sumu 20.000 K, jejímu muži Rudolfu Terebovi 1.000 K s úroky. Ženě Gabriele odkázal 60.000 K hotově a 200.000 K v dluhopisech, které byly ve formě svěřeneckého fondu pro ní a její možné děti. Vdova také získala veškeré vybavení bytu včetně skvostů a do konce července 1901 mohla bezplatně užívat Zátkovu ekvipáž a byt v továrně a to bez jakýchkoliv srážek tj. daní a poplatků.

Ve stejný den, kdy okresní soud v Karlíně vydal pozůstalost, tedy v úterý 29. dubna 1902, došlo k ustavení veřejné obchodní společnosti bratrů Zátkových, která převzala firmu Dr. F. Zátka. August, Vlastimil a Dobroslav Zátkové pak oznámili všem svým zákazníkům, že převzali podnik po bratrovi a každý z nich bude jednat samostatně, nicméně všichni se dohodli, že hlavní slovo bude mít Vlastimil. Největší rakouská továrna na vodu sodovou, limonády a ovocné tresťe, hořčici a chléb pokračovala ve své výrobě bez sebemenších obtíží.

Významná změna přišla v roce 1906. V říšském zákoníku vyšel 6. března 1906 zákon č. 58 ř.z., který umožňoval zřízení nové formy podniku, společnosti s ručením omezeným. Zákon začal platit tři měsíce po vyhlášení, tedy koncem června a první firma byla do pražského rejstříku zapsána už 7. července 1906.

Rodina Zátků usoudila, že pro řízení bývalé Ferdinandovy továrny, bude právě forma s.r.o. tou pravou. Byla to, ale zcela nová forma podniku a tak její zápis trval déle než předpokládali. Zdržení nastalo díky změnám, které vyžadoval soud a častých odvolání se, ale také tím, že do řízení o zápisu zasáhla smrt.

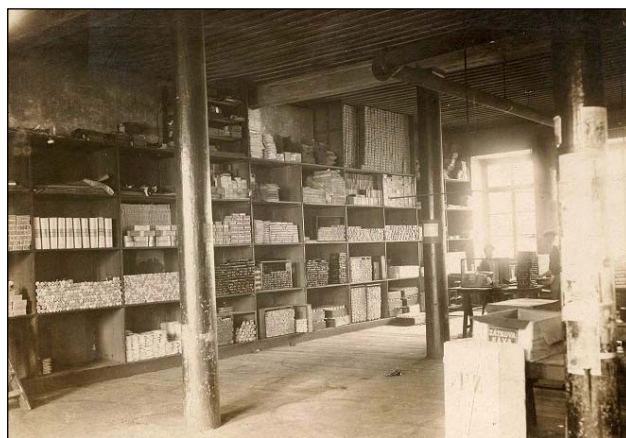
Společníci veřejné obchodní firmy Dr. F. Zátka uzavřeli dne 3. prosince 1906 společenskou smlouvu, podle které se forma změnila k 1. lednu 1907. Kmenový kapitál ve výši 390.000 K tvořil dům č.p. 100 v Karlíně v ceně 180.000 K a strojní vybavení celé továrny za 210.000 K. Každý ze tří bratrů měl podíl 130.000 K.

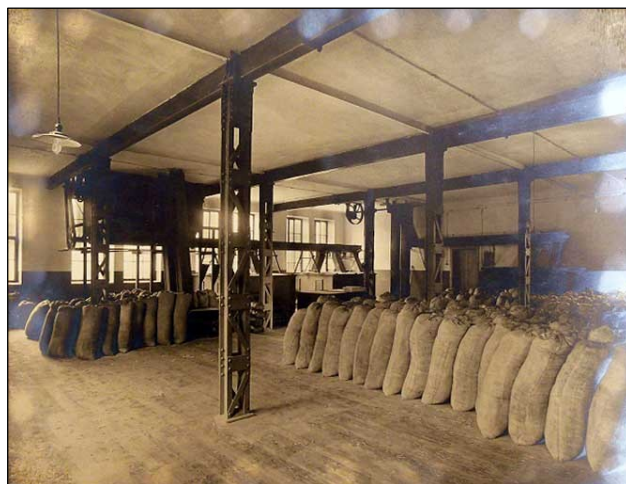
Povozy plné sodovek ráno při výjezdu ze dvora továrny, asi 1906

Stará sodovkárna v Karlíně, kde se plnilo dnem i nocí, asi 1906

Sklad a expedice kávových náhražek v Karlíně, asi kolem r. 1910

Sklad mouky pro pekárnu v Karlíně, fotografie pochází z roku 1911

Za datum přeměny byl zvolen 1. leden 1907, ale trvalo skoro rok, než byl zápis povolen. Dr. F. Zátka, společnost s omezeným ručením byla zapsána do firemního rejstříku 20. listopadu 1907 jako teprve 23. firma s.r.o. v Praze.

Kromě úředních obstrukcí zdržela zápis smrt Vlastimila Zátky. Ten zemřel v Březí v úterý 4. června 1907 krátce po půl druhé odpoledne na chorobu žaludku a arteriosklerózu. Jeho šest dětí, z větší části zastoupené svoji matkou, jako nezletilci, se stalo dědici podílu ve firmě. Podíl ve výši 130.000 K se dělil rovným dílem mezi již dospělou dceru Zdenu a nezletilou Růženu, Miloslava, Ludmilu, Jaroslava a Oldřicha Zátkových. Každý získal podíl 21.666,67 K vyjma posledních dvou synů, kteří z důvodů zaokrouhlení měli podíl 21.666,66 K.

Změna právní formy znamenala nový přehled majetku, protože bratři vkládali do firmy dům zcela bez dalších závazků. Tedy hypotéku na domě převzali na svůj účet, takže majetek firmy měl jen čistě obchodní závazky. Byl rovněž pořízen soupis majetku, včetně strojů. Z něj se dá vyčíst, že tu byly dva parní stroje s celkovým výkonem 36 HP, dynamo na 89 ampér, zimotvorný stroj Linde k chlazení destilované vody, různé mísy a vany na vaření a mísení šťáv, dřevěné kádě na mytí lahví, pumpy, kompresory, čerpadla, výčepní stolky, vozíky a kiosky se šťávníky a ledničkami. Byly tu dva mlýny na hořčici, v továrně na kávové náhražky zase tři pražičí bubny s objemem 100 kg a jeden menší na 60 kg náhražky. Mlýnky, drtící stroje na čekankový a řepný šrot, buben k paření čekankové mouky, fermentační stroje a plnicí stroje na kulaté i hranaté balíčky. Kromě toho byl v továrně vysekávací stroj na výrobu krabic a stroj na jejich šití pomocí drátu.

Nechyběla vlastní kovárna, vybavení pro tesaře a klempíře. Evidováno bylo 37 velkých vozů a 58 koní v celkové hodnotě 221.570,02 K. Tedy víc, než byl kmenový vklad a rozdíl byl společníkům vyplacen. Po vyřešení právních otázek v rámci oněch odvolání, byl přijat 19. září 1907 dodatek společenenské smlouvy, kterým se převedl majetek na s.r.o. Následně došlo k ukončení likvidace a 20. listopadu 1907 k výmazu původní firmy.

Jednateli firmy zůstal August a Dobroslav Zátka. August jako právník zůstal v pozadí a tak byl Dobroslav ten, který vedl oba rodinné podniky a to velmi úspěšně. Českobudějovický Monopol přeměnil na s.r.o. v roce 1912.

Bylo však v lidských silách vést oba velké a od sebe vzdálené podniky? Ano, ale Dobroslav na to nebyl zcela sám. Vrátime se krátce do roku 1901, kdy zemřel Ferdinand. Ten měl za svého pomocníka Bedřicha Šimáčka.

Když po jeho smrti převzali podnik bratři Zátkové, dohodli se, že Šimáček odejde a jmenovali v roce 1902 za ředitele Jana Samka.

Jan A. Samek se narodil 27. října 1851 v Mělčanech u Dobrušky v rodině hospodského Mikoláše Samka a Marie rozené Rathouské. V roce 1883 spoluzaložil Českokrumlovskou záložnu, ze které přešel do záložny Česko-Budějovické. Společně s Augustem Zátkou patřil k zakladatelům Českého akciového pivovaru, kde byl v letech 1894 až 1902 správcem a administrativním ředitelem. Tehdy jej oslovili Zátkové, zda by se nestal jejich ředitelem v Praze. Dostal nabídku služného 4.800 K ročně, byt v továrně zadarmo a titul ředitele. Bratři mu nabídli 240 K měsíčně a 2% tantiémy ze zisku, které by mu sice vcelku dávali víc než pevný plat, ale Samek chtěl 400 K měsíčně k zajištění rodiny. Tantiémy by dostal až začátkem dalšího roku. Obě strany se nakonec dohodly a navíc mu nabídli příspěvek k penzi. Zátkové zřídili nově pensijní fond nejen pro Samka, ale pro všechny úředníky továrny. Byt dostal po řediteli Šimáčkovi a 8. května 1903

Detail z firemního dopisního papíru užívaného po roce 1907 (AA00745)

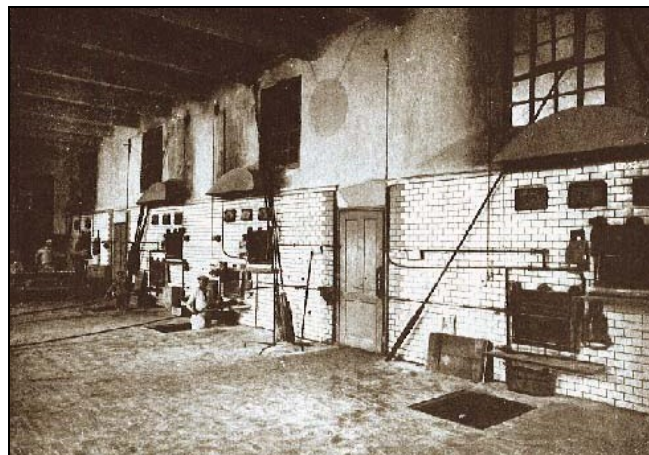
Jedna z prvních papírových etiket na láhve, po r.1908

O něco novější etiketa na limonádu s příchutí, 1916

Nová Zátkova továrna v Holešovicích postavená v roce 1911

Pekárenská dvorana s parními vyťahovacími pecemi a parní pece pro ruční sázení pečiva, obojí v nové budově pekárny v Holešovicích, 1911

obdržel od Zátků plné moci k jednání jejich jménem. V červnu 1907 byl jmenován samostatným prokuristou. Firma měla nejdříve jednoho jednatele, Vlastimila Zátka a dva jeho náměstky Augusta a Dobroslava, každý však měl právo jednat samostatně. Když Vlastimil zemřel, byl v roce 1908 Dobroslav Zátka zvolen předsedou firmy a Jan Samek členem vedení a jednatelem. Ředitel Jan Samek se stal pro Zátkovy podniky nepostradatelným a velmi užitečným úředníkem. Ve své funkci působil až do pátku 12. března 1920, kdy rezignoval a odešel do penze. V oboru potravinářského průmyslu se stal uznávaným odborníkem. Byl prvním předsedou Svazu průmyslu potravinářského a předsedou Ústředního spolku továrníků kávových náhražek. Jako zástupce jednoho z velkých výrobců kávových náhražek byl v roce 1916 jmenován členem Ústředny pro čekankové kořeny, což byl rozdělovací ústav, který podle kvóty přidělené každé továrně, dohlížel na nákup a distribuci sklizně za rok 1916 v rámci přidělového systému. Jan Samek odešel na důchod. Zemřel 15. února 1927 v Praze ve věku 76 let.

Vraťme se, ale do roku 1907, kdy podnik převzal Dobroslav Zátka. Podařilo se mu rozvinout podnik do mnohem větších rozměrů. Zvýšil výrobu lučebnin, zejména uhličitánu hořečnatého, který vznikal jako odpad při výrobě oxidu uhličitého užívaného pro sycení sodovek a limonád. Za pomoci reakcí vznikl síran hořečnatý, který je obsažen v řadě přírodních minerálních vod, např. Šaratici a lidově je znám jako tzv. hořká sůl. Pro tuto výrobu nebylo třeba zvláštní vázané koncese a tak v továrně vznikla tzv. solivárna a Zátkova továrna vstoupila do kartelu výrobců síranu.

Od roku 1908 zažívala továrna velký rozkvět, který zabrzдила až první světová válka. Díky dochovaným zprávám pro společníky máme nejen velmi podrobné informace o roční produkci jednotlivých výrobků, ale také přehled o dění v továrně i tom, co ovlivnilo obchodní zájmy firmy.

Rok 1908 byl pro podnik zásadní v mnoha směrech. Továrna dostala novou střechu, došlo k přístavbě dalších objektů ve dvoře, zejména mlýnů na hořčici, kde místo dvou nově fungovaly mlýny čtyři. Došlo k přístavbě chladičů pro destilovanou i sodovou vodu. Právě její produkce byla během roku výrazně ohrožena. Už byla zmínka o pražských problémech s vodou a vzniku ústřední městské vodárny. Když byl Karlín v roce 1885 připojen k centrální vodovodní síti, uzavřel i Zátka smlouvu o připojení. Jenže jeho obrovská produkce sodovek a limonád byla z vlastních studní, které měl v továrně. Stále zvyšující se produkci došlo k jejich vyčerpání a hrozilo, že pro nedostatek vody dojde dokonce k zastavení produkce. Proto došlo k rozšíření a hlavně prohloubení dvou studní až o 9,5 metru, čímž byla na další roky produkce sodovek a limonád zachráněna.

Důležitou událostí roku 1908 bylo konání Jubilejní výstavy Obchodní a živnostenské komory v Praze u příležitosti oslav 60. výročí panování císaře Františka Josefa I. Pro tuto akci si Zátka opatřil na výstavě vlastní pavilon a dva kiosky k prodeji sodovek a limonád, nákladem 14.000 K. To byla velká finanční oběť, která navíc posloužila firmě jen nepřímo, mírně zvýšeným zájmem o její produkty. Zátkova firma, jako jediná ve skupině č. XXI., obor kávovin, obdržela výstavní vyznamenání „Hars concours“. Mnohé renomované firmy jako Kolb, Franck či Kolínská, zůstaly za ní.

Negativním jevem, který byl zmiňován při každoroční valné hromadě vznik a růst konkurence prakticky ve všech druzích výrobků, které podnik produkoval. Rovněž byl často zmíněn trvalý růst cen potřebných surovin, ale téměř žádný růst prodejních cen. Samostatným problémem byly stále požadavky dělníků na růst mezd a zkrácení pracovní doby. To byl obecný problém prakticky každého kapitalisty, který zaměstnával dělníky. Souhrn všech těchto faktorů byl hodnocen jako nepříznivý na výnosnost závodu.

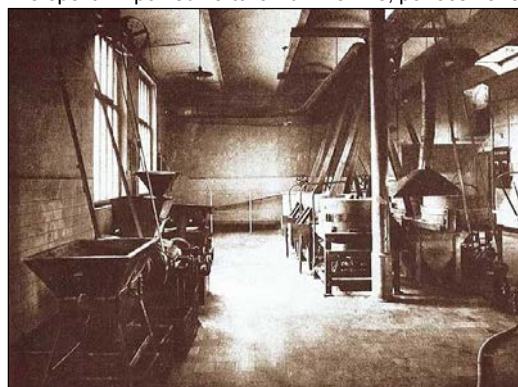
Stávky v textilní výrobě ovlivnil prodej síranu a odbyl v roce 1908 váží, naopak se uvažovalo o zavedení výroby kremžské hořčice a vybraných lahůdek, např. kaprlat nebo dokonce rybiček, k čemuž ale nedošlo.

Pozitivně byla hodnocena značně stoupající produkce pekárny, která ale bez další modernizace nemohla fungovat. Podle vyžádaného rozpočtu by stála modernizace 73.860 K bez stavebních prací, takže celkově by to znamenalo investici přes 100.000 K. Továrnu navštívil živnostenský inspektor a též okresní lékař, kterému se nelíbilo umístění pecí v podzemí. Po informaci o plánované přestavbě od dalšího šetření upustili. Pro Zátka to byl další důvod přistoupit k modernizaci pekárny a dalších provozů.

V roce 1909 bylo chladné a deštivé počasí, které mělo vliv na pokles výroby sodovek a limonád a pochopitelně na pokles výnosů. Projekt přestavby stávajících pekáren bylo nutné dál odložit. Sice byl společníky schválen, ale nakonec se od něj zcela upustilo. Zátka došel k názoru, že pokud chce úspěšně rozvíjet nejen pekárnu, ale celou továrnu nesmí jít cestou přestavby, ale naopak postavit zcela novou moderní továrnu. Otázkou bylo kde? Našel vhodné pozemky v Holešovicích, kde v té době byla ještě pole pomalu proměňována na parcely a několik továren.

Perspektivní pohled na továrnu v Karlíně, po roce 1925

Mlýn na hořčici ve staré budově v Karlíně, asi 1921

Část sklepů na uložení produkce hořčice, Karlín, 1921

Stará plnárna sodovek v Karlínské továrně, asi rok 1911

rok	šumivé nápoje	baňky sody	ovoc. šťávy	hořčice	kávoviny	chléb (bochníků)	síran
1908	9.315.290 lahví	neuveдено	17.614 kg	107.379 kg	373.917 kg	neuveдено	neuveдено
1909	8.779.018 lahví	neuveдено	17.890 kg	122.201 kg	447.202 kg	2.122.127 ks	neuveдено
1910	9.307.802 lahví	65.418 kg	18.303 kg	109.048 kg	457.089 kg	1.800.658 ks	439.900 kg
1911	10.324.796 lahví	83.078 kg	26.213 kg	102.250 kg	502.996 kg	1.734.677 ks	408.637 kg
1912	8.006.188 lahví	60.800 kg	16.839 kg	100.407 kg	494.060 kg	1.697.746 ks	398.536 kg
1913	8.347.686 lahví	57.930 kg	18.119 kg	97.803 kg	569.095 kg	neuveдено	391.000 kg
1914	7.295.584 lahví	57.188 kg	15.949 kg	85.882 kg	582.020 kg	neuveдено	411.152 kg
1915	5.266.522 lahví	40.880 kg	15.704 kg	51.372 kg	649.100 kg	neuveдено	333.631 kg
1916	5.981.288 lahví	44.538 kg	8.846 kg	25.117 kg	571.235 kg	2.614.635 ks	130.306 kg
1917	6.117.060 lahví	64.456 kg	3.000 kg	15.682 kg	475.984 kg	3.788.600 ks	115.169 kg
1918	3.980.754 lahví	15.324 kg	4.174 kg	4.560 kg	konec výroby	3.362.400 ks	přerušení výroby
1919	3.805.160 lahví	30.392 kg	4.010 kg	49.450 kg	x	3.359.040 ks	72.300 kg
1920	3.606.371 lahví	30.166 kg	31.908 kg	65.740 kg	x	neuveдено	155.200 kg

Roční produkce jednotlivých komodit v letech 1908-1920

Obsah lahví byl 0,5 a 1 litr, ale výroční zprávy vykazují láhve jen v celkovém součtu. Prodej sodovky v baňkách a balonech byla evidována v kilogramech a jednalo se o destilovanou zdravotní vodu bez bakterií.

Produkce chleba je zřejmě o běžné váze bochníku 3 kg, od roku 1916 se vyráběly menší válečné bochníky jen o váze 1,26 kg.

Firma koupila tržovou smlouvou ze dne 29. září 1909 do Antonína Poráka a dědiců Witzových stavební parcely o celkové výměře 5.837,20 m² a to včetně všech poplatků za 136.699,68 K. Dobroslav Zátka požádal architekta a stavitele Bohumila Štěrbu o zhotovení stavebních plánů a rozpočtu na celou stavbu, která nakonec stála 155.000 K. Jistý počáteční kapitál, zejména na nákup pozemků, měla firma z vlastních zdrojů, ale přesto se neobešla bez úvěru. Ten byl nakonec sjednán ve výši 250.000 K a poskytl ho Živnostenská banka v Praze. Projekt stavby se tak mohl obratem spustit a začalo se stavět.

Novostavba pekárny v Holešovicích měla odlehčit přeplněné karlínské továrně a přestěhováním pekárny uvolnit prostory pro produkci kávových náhražek. Rychlé dokončení pekárny a pomoc Živnobanky byla důležitá i z dalšího hlediska. V prvním desetiletí 20. století byly příznivé podmínky pro rozvoj mlynářských podniků. Každá banka měla v oboru mlynů a pekáren svoje zájmy. V roce 1909 vznikla pod gescí České průmyslové banky „Akciová společnost mlynů v Praze“, která v Holešovicích v těsném sousedství Zátkovy továrny postavila v letech 1910-1911 automatické mlýny s kapacitou až 30 vagonů mouky denně. Za účasti Pražské úvěrní banky a Anglo-rakouské banky došlo k zakcionování podniku „Fr. Odkolek, akc. spol. parní mlýn a továrna na chléb“, která postavila ve Vysočanech moderní mlýn a velkopekárnu, otevřenou v roce 1912. Zátkova pekárna navíc soutěžila na trhu i s celou řadou drobných pekařů, konkurence byla velká.

Vybavení novostavby moderními pecemi a dalšími stroji stálo přes 60.000 K a celkový účet za továrnu se tak vyšplhal na částku 450.000 K. Firma potřebovala další úvěr na rozjezd a adaptaci prostor v Karlíně. Už 21. dubna 1911 se firma vzdala oprávnění k výrobě chleba v Karlíně a úředně zahájila stěhování výroby do Holešovic. Kolaudace proběhla koncem dubna a továrna dostala nově přidělené č.p. 1054 v Přívozní ulici. Administrativně se začalo s výrobou chleba 1. května 1911, ale opravdový křest „ohněm“ a pečení prvních bochníků chleba proběhlo až v neděli 28. května 1911. První tři měsíce, ale vznikaly potíže s kvalitou chleba a stálí odběratelé měli časté výtky. Pekaři se museli naučit s novými pecemi řádně pracovat a ty musely dobře vyschnout, poté se kvalita zlepšila.

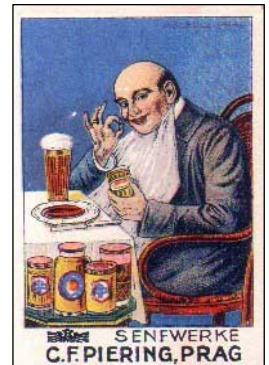
Po kolaudaci bylo třeba ještě přihlásit budovy k čínžovní dani. Ředitel Samek vyjednal s berním úřadem osvobození od řádné čínžovní daně pro všechny budovy nové pekárny na dobu 12 roků. Finanční správa nejprve považovala Holešovice za novou továrnu, aby bylo doloženo, že podléhá plně řízení a vedení z Karlína a tak byla továrna zapsána jako filiálka.

Vystěhováním pekárny z Karlína se uvolnily prostory pro výrobu kávových náhražek. Adaptace prostorů a pořízení nových pražicích bubnů a sušárny fíků vyšla na 10.000 K. Jejich výroba stále rostla, ale prodražoval se nákup surovin, aniž by se měnila prodejní cena. V červnu 1910 konečně došlo k všeobecné úpravě a cena cikorky se zvýšila o 6 korun na 100 kg. Pro firmu to znamenalo v ročním vyjádření zvýšení tržeb o 27.000 K a částečně se tak zlepšilo finanční postavení závodu.

Naopak produkce síranu a hořčice se zhoršila. U síranu docházelo často k výkyvům zájmu o jeho produkci, ale v zásadě byla víceméně podobná. Výroba hořčice byla problematická díky vzniku stále nových výrobců. Na trhu se objevila nová Farářova hořčice z Libně, Pieringova z Karlína nebo Krupičkova z Kutné Hory. Byly méně kvalitnější, ale levnější a Zátkova produkce dlouhodobě klesala díky odlivu zákazníků. Navíc v roce 1910 zemřel dlouholetý mlynář hořčice dohlížející na celou výrobu a nebylo snadné najít nového, tak schopného dělníka.

Problémy s produkcí kávových náhražek a hořčice, ale nebyly prakticky důležité v porovnání s problémy, které se objevovaly při výrobě sodovek a limonád. Když se Zátkovi podařilo překonat v roce 1909 problémy se studnou a odběrem vody, ožila mezi pražskými hostinskými dřívější snaha o založení vlastní sodovkárny. Začalo první upisování podílů, které vedlo v roce 1911 k založení Družstva českých hostinských pro výrobu sodové vody a limonád v Praze, později přejmenovaného na Hostinskou sodovkárnu v Praze. To zahajovalo výrobu velmi pomalu a složitě. Sice zakoupilo pozemek v Košířích, ale trvalo až do října 1912 než začalo s výrobou. Přesto už po půl roce sdělil Samek podílníkům firmy, že vznikla citelná škoda odlivem řady hostinských, ale že z pozice největší továrny na sodovou vodu v Rakousku nás nevytlačí a rozvoj závodu nezadrží. Přesto po zahájení výroby v Košířích klesla meziročně produkce sodovek o 2.318.608 lahví, tedy o 22,46%. Další rok, kdy bylo horké léto, pomohlo opět zvýšit produkci sodovek a limonád. V sodovkárně byly postaveny tři nové plnicí stroje na limonády a stoupla také produkce ovocných šťáv, byť drahý cukr byl velmi nepříznivý pro rozvoj tohoto oboru.

Nově zaváděná produkce destilované vody bez bakterií prodávána v baňkách stoupala, naopak v balonech výrazně poklesla. Výroba síranu byla v roce 1911 stále vyprodaná a dokonce se vedení závodu zamýšlelo nad rozšířením výroby z Kieseritu. Pražská továrna zavedla prodej těstových výrobků, podle vzoru továrny Monopol a jeho prodej v Praze úspěšně stoupal. Došlo k zavedení rozvážky vod do venkovských skladů nákladním automobilem Praga, který byl zakoupen. Rozvážka

pomocí automobilu byla rychlejší, levnější a ukázala další výhodu. V parném létě vypukla stávková kočich. Byla sice hned urovnána, ale dělnictvo mělo stále nové a nové požadavky. To se projevilo i v dalších letech, kdy dělnictvo, hlavně v sodovkárně žádalo stále nové a nové požadavky na zvýšení mezd, krácení pracovní doby. Přestože jim vedení podniku vyhovělo, jak doslovně uvádí Zátka, v krutých požadavcích, klesla přesto výkonnost dělnictva téměř o třetinu. Neustálé problémy s dělníky vedlo k reakci a zakoupení tří rotačních strojů Weltmeister německé firmy Gebrüder Schöffler, k plnění sodovek do láhví v celkové ceně 8.000 K včetně dovozu, instalace a položení nové mozaikové podlahy okolo strojů. Práce těchto strojů byla rychlá, velmi úsporná a vedení hned objednalo další dva stroje. Jejich výhodou totiž bylo také stejnoměrné plnění lahví, jejich úspora při manipulaci a tím nižší procento rozbitých lahví, stejně jako neodvislost od plničů. Stroje umožňovaly lepší ochranu před úrazem, zkrátka byly pro firmu výhodnější a k jejich obsluze stačil menší počet osob. Díky značné úspoře se mohlo uvažovat o odstranění staré soustavy plničů a rovněž o přeměně již nedostatečného mycího zařízení.

V roce 1912 se chystala předloha zákona o zdanění sodovek a limonád, ale stále ležela na ministerstvu. Zátkové uvažovali, zda by se neměla zahájit výroba umělých minerálních vod ještě před účinností zákona, protože ty zákonu nepodléhaly. Zavedení této výroby bylo obtížné, ale ředitel Samek se sám nabídl, že všechnu problematiku nastuduje a bude ochoten výrobu zavést. Nakonec nebyla tato myšlenka realizována, protože i zákon byl odložen.

Boj o zákazníky s Hostinskou sodovkárnou vrcholil a zdálo se, se oba podniky vůči svým zákazníkům vymezily a střet končí. Do podniku přišla však zpráva, že v Košických plánují zavést výrobu hořčice a konkurovat i v této oblasti. V té době probíhala rovněž velká soutěž o zákazníky s Odkolkem na poli velkovýroby chleba.

Každodenní souboj o zákazníky a konkurenci, znamenal také neustálé změny výroby a technologií. V pekárně byla přistavena nová dvojitá pec a kvasírna. Solivárna prošla nákladnou opravou všech 17 van na výrobu síranu. Na podzim 1913 se v sodovkárně postavilo pět moderních mycích strojů, provedla se výměna dlažby a transmisí nákladem asi 20.000 K. Kromě toho i zdánlivě smutná zpráva, jako úmrtí dlouholetého sedláře Jarolíma, dovedl Samek využít ve prospěch firmy. Jarolím pracoval pro firmu mnoho roků, ale ne vždy zcela zdárně. Byl to živnostník, který do firmy chodil podle potřeby. Samek se rozhodl poříditi vlastní sedlářskou dílnu přímo v továrně a přijmout vlastního sedláře.

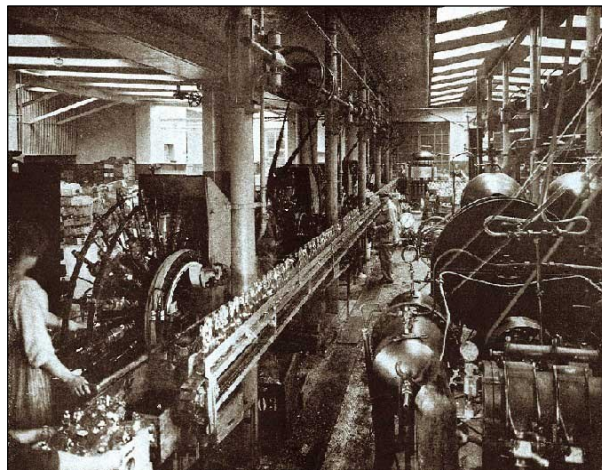
Pro svůj další rozvoj jednala továrna o přikoupení sousedních parcel v Holešovicích. V oblasti nových produktů zavedla ovocnou kávu MUDr. F. Rainera a to pod patronací lázeňské správy lázní Luhačovice a Poděbrady, kde byla káva nabízena pacientům.

Významnou změnou byla fúze výrobců kávových náhražek. Kolínská továrna na kávové náhražky, kupecký podnik akciový vznikl v roce 1898, ale v dubnu 1912 pohltit tři konkurenční firmy, Matěje K. Buvy syn ve Vysokém Veselí, Josefa Bergera v Horkách a Borčického v Hořicích čímž vznikla jedna z našich největších továren na cikorku zaměstnávající 900 dělníků. To ztížilo situaci na trhu a meziročně u Zátky poklesla produkce cikorky.

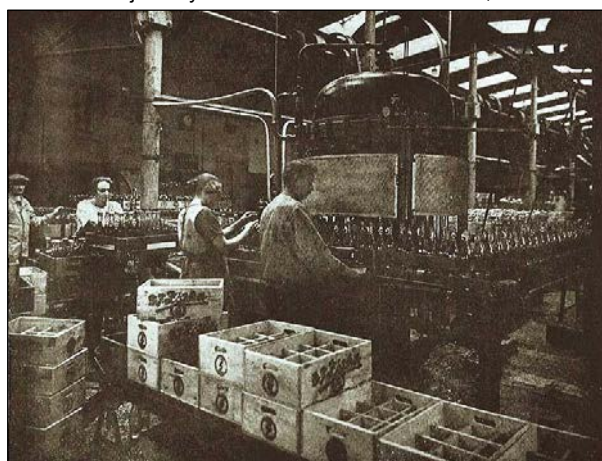
Aby toho nebylo málo, kočí žádali o nové pracovní podmínky a firma s nimi uzavřela dvouleté smlouvy. Následně se ozvali se svými požadavky pekaři a ostatní dělníci. Hrozila dokonce stávková. V té době Zátka zaměstnával 250 dělníků a aby zabránil škodám, uznal jejich požadavky a zvýšil mzdy, tentokrát všem i úředníkům. Nespokojenost dělnictva, ale nebyla zcela na místě, platy měli v porovnání s jinými podniky slušné a navíc firma už v roce 1909 nechala pro dělníky zřídit podpůrný fond „Včelka“, kam darovala prvních 1.000 K a pravidelně každý rok dále přispívala.

V rámci probíhajících Balkánských válek v letech 1912-1913, do kterých se zapojilo i Rakousko, došlo u Zátků k zabavení koní a automobilu pro válečné účely, což značně omezilo distribuci.

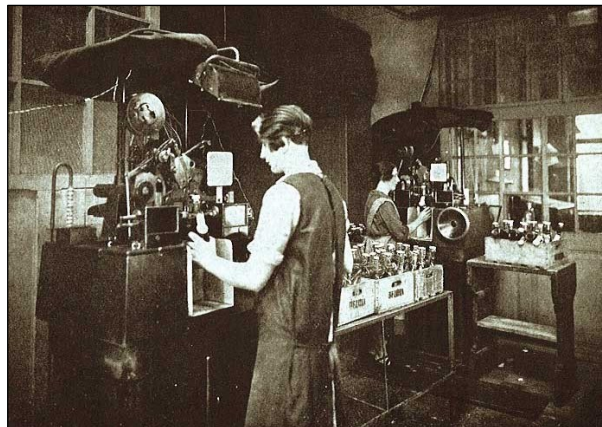
Chladné a deštivé léto 1913 vedlo k poklesu výroby sodovek a zahájení dodávek pitné vody z vodárny Káraný, vedlo k dalším obavám o pokles zájmu. Zákazníci odebírající sodovku od Zátky si na ní naštěstí za ty dlouhé roky zvykli a i přes ujištění o kvalitě kárané vody, zůstali většinou věrni. Pomohly také časté inzeráty s osvědčením lékařů o prospěšnosti sodovek na organismus.

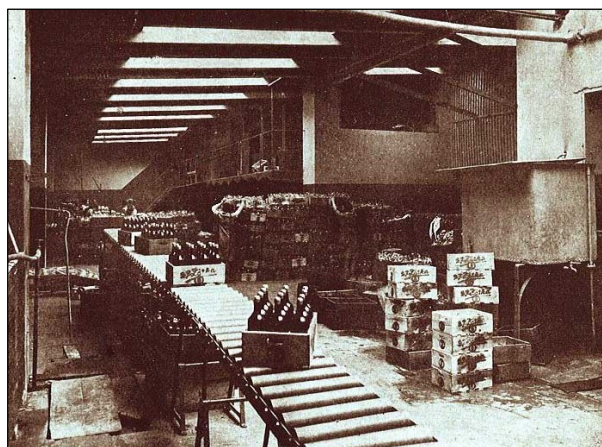
Rotační stroj na mytí lahví v sodovkárně v Karlíně, rok 1927

Automatický plnicí stroj jen s kontrolní pracovní silou, rok 1927

Stroj na plombování lahví. Každá láhev měla svoji pečeť, 1927

Pohled do expedice a skladu sodovek v Karlíně, rok 1927

Firma Dr. F. Zátka s.r.o. se pod vedením Dobroslava Zátky a Jana Samka úspěšně rozvíjela a zvětšovala. Přestože byla založena jako ryze česká firma nevyhýbala se ani německy mluvícím zákazníkům. Počet obchodů, které s nimi měla, byl takového rozsahu, že už v roce 1909 si nechala zapsat německou verzi svého jména, aby udržela obchodní styk i s těmito zákazníky, jejichž počet stoupal. Postavením pekárny v Holešovicích došlo částečně k zadlužení firmy, ale zvětšily se výrobní kapacity, které přinesly zvýšené tržby. Je přirozené, že se tím zvětšil i majetek firmy. Valná hromada společníků, která se konala 5. února 1913 proto přijala usnesení o zvýšení kapitálu firmy z 390.000 K na 600.000 K.

Zvýšení jmění bylo vyhrazeno jen dosavadním společníkům v poměru k jejich podílům a bylo splatné hotově nebo započtením případných pohledávek společníků vůči firmě. Všichni společníci využili svého práva a upsali odpovídající díl. Tedy August i Dobroslav Zátka zvýšili vklad o 70.000 K, ostatní společníci o 11,666,66 K, tedy u dvou s příslušným zaokrouhlením haléřových položek.

Úspěšně rozvíjející se firmě se do cesty, tak jako milionům jiným, postavila 1. světová válka. Krátce po jejím vypuknutí zabavila armáda k vojenským účelům 46 koní, nákladní automobil a dokonce většinu měděných baněk, ovšem ty proti peněžité náhradě. Odešlo také mnoho zapracovaných dělníků a kvalifikovaných úředníků. Potravinářský průmysl byl jedním z těch, na které válka dopadla nejtěživěji a jako na první. Postupně začalo docházet k omezování dodávek surovin a jejich nedostatek zbrzdil výrobu. Nejvíce byla postižena pekárna a sodovkárna. Už 1. května 1915 došlo pro nedostatek mouky k zastavení výroby chleba. Jen díky smlouvě s obcí pražskou se podařilo o dva dny později obnovit pečení, ale město Praha smlouvu k 15. srpnu 1915 zrušilo. Jen díky těžkému vyjednávání ředitele Samka na C. k. místodržitelství se podařilo sjednat přiděl mimořádné dávky mouky a díky tomu udržet pekárnu prozatím v plné výkonnosti.

Prodej sodovek váznu hlavně pro nedostatek povozů a docházelo hlavně k omezování prodeje na venkově. Postupně přestaly fungovat sklady mimo Prahu. Během roku 1915 se začala omezovat výroba hořčice pro nedostatek surovin, hlavně hořčičného semínka.

Kupodivu zatím zdárně se držela výroba kávových náhražek i síranu. Až v průběhu roku 1916 se podařilo částečně uklidnit situaci a došlo k doplnění potahů i chybějících dělníků. Projevil se však citelný nedostatek uhlí, díky čemuž byla zastavena výroba vlastní destilované vody a začala se používat běžná voda káranská. Erár také využíval suroviny z podniku, takže jednou zabavil veškerou zásobu kyseliny sírové, pročež došlo k zastavení výroby vlastní kyseliny uhlíčitě a narychlo se musela koupit v kyslíkárně v Hlupočepích. Podobné výpadky se stávaly stále častěji a podnik neměl jistotu co bude druhý den.

Rok 1916 znamenal další omezení pro zákazníky. Ti už dávno byli odkázáni na lístkový přidělový systém. Pro trvalý nedostatek surovin došlo ke snížení váhy bochníků chleba na 1,26 kg. To byl týdenní přiděl pro jednu osobu. Továrna vyráběla chléb pro Prahu a některá předměstí a na zakázku pro Buštěhradskou dráhu a Společnost státních drah, které pro své zaměstnance měly určitý kontingent přidělové mouky. Zátka pekárna pekla nejenom pro dráhy, ale i jiné klíčové podniky, důležité pro válečný průmysl a zásobování. V nich byly většinou vlastní prodejny potravin a vývařovny. V rámci hladké výroby dostaly klíčové firmy výhody při získávání přidělových surovin. Všude ale vládla nedostatek, dražota a šmelina.

Zátka přemýšlel i do budoucna a věděl, že válka jednou skončí. V této mizérii přikoupil další pozemky od Antonína Poráka a Witzových o celkové výměře 1.243,13 m² za cenu 36.205,47 K za účelem přístavby pekáren v Holešovicích. Stavba, kterou provedl v letech 1916-1917 stavitel Oldřich Brabec vyšla na 115.731,92 K. Pořízení tří nových dvojitých pecí od firmy Werner & Pflaederer a vyvalovací stroj vyšlo celkem na 56.635,69 K. Během války ztrácel peníze svoji reálnou hodnotu a tato investice byla velmi prozíravá pro další rozvoj.

Válka byla dlouhá a erár potřeboval neustále peníze na její vedení. Od jejího zahájení vydával stát každý rok dvě emise válečných dluhopisů. Zájem o jejich úpis postupně upadal a o to víc stát dával na reklamní kampaň k jeho podpoře. Při úpisech docházelo u českých bank k výrazně menšímu úpisu než u ústavů německých. Naše banky, zejména vedoucí Živnostenská banka, si raději nechávaly peníze pro domácí průmysl než pro podporu státu nenáviděných Habsburků. To vyvolalo represe vůči českým bankám. Vedení Živnobanky v čele s vrchním ředitelem Apollo Růžičkou a jeho náměstkem JUDr. Jaroslavem Preissem bylo zatčeno. Obvinění ze zločinu proti válečné moci státu vedlo k odsouzení za velezradu. Jen díky nástupu nového císaře Karla I. byla vyhlášena amnestie a odsouzení propuštěni. Dr. Preiss byl ihned po propuštění demonstrativně jmenován vrchním ředitelem banky.

Mnohé malé a střední firmy, závislé na státních dodávkách, musely často nějak projevít loajalitu a tak upisovaly válečné půjčky. Výjimkou nebyla ani Zátkova firma, která sice dlouho odolávala, ale nakonec upsala v 5. emisi dluhopisy za 91.500 K. Koneckonců byly to bezpečné státní dluhopisy s poměrně slušným úrokem. Jen s jejich poválečným splácením byl problém.

V roce 1917 začala být situace se surovinami zoufalá. U toho mála, co se dalo sehnat, stoupaly ceny o desítky procent. Továrně byly přerušeny dodávky cukru a místo něj byl v omezené míře přidělován cukerin. To se odrazilo v omezování výroby ovocných šťáv a limonád. Obdobná situace, byť jen o málo lepší, byla s dodávkami hořčičného semínka, octa, oleje. Velmi těžko se dalo sehnat stelivo a krmivo pro koně. Koně navíc sníženými dávkami pozvolna tělesně strádali.

K zachování alespoň základních potravin pro obyvatele se pekárny dostávalo poměrně slušných dodávek mouky a pro výrobu kávovin byly zajištěny dodávky čekanky a řepy. Pekárna vyráběla zvýšenou produkci chleba protože oběma drahám, kterým chléb dodávala, byl zvýšen přiděl pro jejich zřízení. Ministerským nařízením v roce 1917 byla zrušena v továrnách noční práce. Pekárna si vymohla výjimku platnou do 31. března 1918, ale i tak klesla výkonnost přibližně o třetinu. Naštěstí se dokončila výstavba tří nových pecí soustavy „Telescacor“ a proto bylo možné udržet výrobu na stejné úrovni. Uvažovalo se i o možném přístavení dalších pecí. Přesto výroba často stála a zhoršoval se výrobní plán, protože nebylo k sehnání uhlí.

Ochutnejte
kávových náhražek firmy
Dr. FR. ZÁTKA
jmenovitě
z fíků, čekanky, cukrovky,
zvláště pak specialitu výtečnou
„ČESKÝ KNEIPP“
ze sladu neb žita!

35 g chleba nebo 1 houska nebo 25 g mouky	35 g chleba nebo 1 houska nebo 25 g mouky	<p>Království Česká. Výkaz o spotřebě chleba a mouky. 8. týden 30./5. až včetně 5. 6. 1915. 1 kg 47 dkg chleba nebo 1 kg 5 dkg mouky 1470 g chleba 1050 g mouky.</p> <p>Prodej dovolen jen dle váhy, prodáči-li se výkaz a oddělí-li se průměry ústřížek.</p> <p>Neprevodno! Pacivě usohovat! Patisk zakázán!</p> <p>Trestní ustanovení! Pro protislužky trestán bude jak prodávající, tak kupující peněžitou pokutou až do 500 K nebo věznicí až do 6 měsíců. V případě odvolání může se na část na zřetel zveřejněn- ského oprávnění. Prolomiti výkaz a trestně se dle trestního zákona.</p> <p>C. k. místodržitelství.</p>
35 g chleba nebo 1 houska nebo 25 g mouky	35 g chleba nebo 1 houska nebo 25 g mouky	
35 g chleba nebo 1 houska nebo 25 g mouky	35 g chleba nebo 1 houska nebo 25 g mouky	
35 g chleba nebo 1 houska nebo 25 g mouky	35 g chleba nebo 1 houska nebo 25 g mouky	
35 g chleba nebo 1 houska nebo 25 g mouky	35 g chleba nebo 1 houska nebo 25 g mouky	
35 g chleba nebo 1 houska nebo 25 g mouky	35 g chleba nebo 1 houska nebo 25 g mouky	

Potravinový lístek na chléb, 1915

UPISUJTE
PATOU
VALEČNOU PŮJEKU
PŘÍHLÁŠKY PŘIJÍMÁ ZA PŮVODNÍCH PODMÍNEK
ŽIVNOSTENSKÁ BANKA
V PRAZE
A JEJÍ FILIÁLKY.
MELANTRICH PRAHA

Rok 1918 byl pro továrnu snad nejtěživější. Veškerá produkce vyjma chleba padala na minimum. Oproti roku 1914 klesla u sodovek a limonád o 45,44%, baněk o 73,21%, ovocných šťáv o 73,83% a hořčice dokonce o 94,69%. Výroba síranu hořečnatého byla přerušena úplně a výroba kávových náhražek byla dokonce ukončena. Zásadní rozhodnutí o jejich výrobě přišlo s podzimem 1917, kdy se projevila velká neúroda čekanky a dalších plodin. Následkem toho došlo ke snížení přidělů výrobcům kávových náhražek o 30%. Takové zásadní snížení, již tak klesajícího přidělu, stejně jako omezování ostatní produkce by pro továrnu znamenalo, že nebude schopna udržet plnou zaměstnanost při výrobě. Roli tu sehrál i nesporný faktor neustále rostoucích cen a režijních výdajů. Přišlo proto zásadní rozhodnutí, továrnu na cikorku prodat. Jediným vhodným kupcem byla Kolínská továrna na kávové náhražky. Smlouva byla podepsána 18. prosince 1917. Podle ní postoupila firma Zátka Kolínské svoji výrobu kávových náhražek v dosavadních místnostech s veškerým strojním zařízením, zásobami ze sklízně 1916 a všemi dělníky cikorky. Převzetí výroby bylo k 1. lednu 1918 a platilo ve stávajících prostorech ještě tři roky. Pokud by chtěla Kolínská i dál v Karlíně vyrábět, měla poté platit nájem 5.000 K ročně. Současně Kolínská továrna získala 400 m² pozemku v továrně v Holešovicích s výhradou, že bude-li chtít Zátka postavit na pozemku mlýn a železniční vlečku, Kolínská nebude nic namítat. Podle smlouvy bylo podmínkou obou stran zachovat jméno „Zátkova cikorka“. Podle prvního návrhu byla sjednána cena 484.500 K a to převodem 540 akcií Kolínské továrny při kursu 600 K za akcií s doplatkem 160.500 K hotově. Finální smlouva zněla tak, že Kolínská odevzdá Zátkově firmě 712 ks akcií nejpozději do 1. ledna 1919, jinak že zaplatí za továrnu hotově 658.600 K.

Převod části podniku, jak ho známe dnes, nebo postoupení státního přidělu surovin nešlo jen tak provést. Po dohodě vznikla nová firma „Zátkova cikorka společnost s r.o.“ s kapitálem 100.000 K. Aby bylo možné použít zavedené jméno, musela mít Zátkova firma alespoň malý podíl. Kapitál byl rozdělen tak, že 90% podílů patřil Kolínské továrně a 10% firmě Dr. F. Zátka. Oficiálně, ale byly podíly jen 80% a 5%. Rozdíl patřil rodným dílem třem jednatelům. Z podílů Kolínské měl 5% Emanuel Plaček a Bohuslav Rosenkranc, členové správní rady Kolínské továrny. Za Zátku měl podíl ředitel Jan Samek. Společenskou smlouvu podepsali 26. června 1918 a k zápisu do rejstříku došlo 2. července 1918. Sídlo firmy bylo v ústředních kancelářích Kolínské továrny v Praze s místem výroby v Karlíně č.p. 100. Na svůj účet vyráběla Zátkova cikorka v Karlíně do 30. června 1921, kdy přenesla výrobu do Kolína. K tomu datu také odstoupila Kolínská továrna pozemek v Holešovicích zpět Zátkově firmě za úhradu 65.000 Kč. V Karlíně ještě zůstal nájem skladiště a expedice až do konce roku 1925, ve kterém Kolínská továrna odkoupila ostatní podíly a stala se 100% majitelem Zátkovy cikorky. Kolínská továrna byla po únoru 1948 znárodněna včetně Zátkovy cikorky. Majetková podstata obou firem byla vyhláškou ministryně výživy začleněna do Kávovin, národního podniku Pardubice a Zátkova cikorka s.r.o. byla k 7. září 1951 vymazána z rejstříku z moci úřední.

V Zátkově továrně kromě cikorky pokračovala výroba ostatních produktů, kromě síranu. K 1. lednu 1918 byly zvýšeny platy úředníků a dělníků přiměřeně drahotným poměrům. Továrna se dále potýkala s nedostatkem surovin, lahví a uhlí. Mírně začala stoupat produkce hořčice. Pro nedostatek přísad se nevyráběla estragonová hořčice, ale jen jeden druh plnotučné.

Úřady po delší době povolily zvýšení cen výrobků. Malý 1,26 kg bochník chleba nyní stál 1,18 až 1,22 koruny. Láhev sodovky stoupla na 12 haléřů, limonády na 40 h, pro venkov dokonce na 50 h. Lidé měli problém se zajištěním i základních potravin a uvedené ceny byly veřejností považovány za přehnané a vyšší již nešlo uplatňovat. S růstem cen došlo k omezení konzumace sodovek a limonád. Zvyšující ceny se odrazily i v daňové oblasti. V roce 1916 byla zavedena zvláštní válečná daň a daň z válečných zisků. Zátkově firmě byla za rok 1916 vyměřena daň ve výši 3.837,12 K a za rok 1917 již 45.225,60 K.

Valné hromadě konané 18. dubna 1918 byl předložen návrh na zvýšení kapitálu o dalších 300.000 K nově na 900.000 K. Ke zvýšení i přes jeho schválení nedošlo a bylo mimořádnou valnou hromadou 19. srpna 1919 odvoláno, hlavně z důvodu nastalých změn, jak tvrdil zápis pro obchodní soud. Tou změnou bylo 28. října 1918 vyhlášení naší samostatnosti.

Válka pro nás skončila, ale listkový systém přidělu potravin stále přežíval, stejně jako nedostatek všech potravin. Během války se v karlínské továrně neprovedla žádná výrazná oprava. V Holešovicích sice vznikla přístavba a instalace devíti dvojítech pecí, ale dvě zatím ještě nepekly. Vedení podniku vědělo, že obnova závodu si vyžádá velké materiální a finanční oběti a bude třeba značných investic do reklamy k obnovení a povznesení obchodu, což nějakou dobu potrvá. V řádné valné hromadě konané 15. dubna 1919 byla poprvé nadnesena v debatě myšlenka akcionování firmy. Investice znamenaly potřebu kapitálu a změna formy byla výhodná i po daňové stránce. Byl to také jeden z dalších důvodů vedoucích k odvolání rozhodnutí o zvýšení kapitálu. Ne nepodstatným důvodem bylo úmrtí Ludmily Zátkové, která zemřela 14. března 1919. Všichni měli ještě úpisování by vše zkomplikovalo. Problémy byly, ale i s přítomností některých žijících podílníků.

Oldřich Zátka vyrazil už před válkou do USA, kde se dokonce 14. ledna 1915 oženil. Jeho sestra Růžena, žila dlouhodobě v Itálii a ve Švýcarsku. Právě její osud ovlivnil v mnohém i firmu. Po matce byla dobrou klavíristkou, ale měla talent k sochařině a hlavně k malířství. Patřila mezi žáky Antonína Slavíčka. V roce 1908 studovala v Mnichově, kde jí okouzli etnolog a pruský šlechtic Karl Christian von Loesche, se kterým se zasnoubila. Kvůli jeho rodině přestoupila i na evangelickou víru. Jenže z národnostních důvodů nakonec zasnuby zrušili. V Německu začaly vycházet nenávislivé články pro její český původ. Ani u nás to neměla snadné. Češi jí zase odsuzovali pro vztah s Němcem. Vedlo to tak daleko, že dělníci v továrně chtěli stávkovat a ostatní začali bojkotovat její výrobky. Pro ryze český, vlastenecký podnik to bylo velmi nepříjemné. Dokonce byla žádána svým strýcem Augustem Zátkou, aby se vzdala svého podílu ve firmě. Snoubenci se nakonec rozešli. Růžena si našla novou známost. Byl to carský diplomat Vasilij Bogdanovič Chvočšinskij, atašé velvyslanectví v Římě, kam po svatbě 5. února 1910 odjeli. Za rok se jim narodila dcera Marie. Po roce 1916 žila Růžena převážně ve Švýcarsku v sanatoriu pro léčbu tuberkulózy. Dlouhé odcizení manželů vedlo v roce 1919 k jejich rozvodu. Snad touha po změně jí vedla k další svatbě. V roce 1920 si provdala za italského levicového novináře a socialistu Artura Cappu. Brzy se opět odjela léčit do sanatoria ve švýcarském Leysinu, kde nakonec 29. října 1923 zemřela na tuberkulózu. Na jejím osudu je vidět, jak i osobní vztahy mohou ovlivnit firemní obchody.

Růžena Zátková (1885-1923)

Rozpadem monarchie vznikly mnohým podnikům zásadní problémy. Dosavadní trh se zmenšil až o dvě třetiny, zpretrhaly se obchodní vazby a do cen se výrazně promítly nové státní hranice a celní sazby. Hranice znamenaly problém vývozu i dovozu a po vzniku československé koruny vznikly se projevíly i měnové rozdíly. Po válce byl v celé Evropě naprostý nedostatek základních životních potřeb. Kromě potravin chybělo hlavně uhlí, které bylo na příděl, stejně jako potraviny nebo mýdlo. Přednostní příděl uhlí dostávala dráha zajišťující dopravu nebo státní správa. Z těchto přídělů získávali část uhlí i zřízení drah, pošt a telegrafů a toto uhlí mohli poskytnout i k pečení chleba. Zátkově pekárně se tak jen díky těmto dodávkám podařilo udržet výrobu, přestože mnozí funkcionáři drah i ministerstva chtěli odebírat chléb odjinud.

Pekárna sice stále pracovala a dodávala jak chléb aprovizační, tedy přídělový, tak i pro volný trh, který byl ale o poznání dražší. Drahota se projevovala ve všech oblastech a odrazila se i v dalších požadavcích dělnické organizace v pekárně. Proto od 1. května 1919 došlo dohodou k úpravě pracovní doby a ke zvýšení mezd. Zavedení závodních rad ve větších podnicích vedlo k uzavření jedné z prvních kolektivních smluv.

Na straně jedné Ústřední svaz dělnictva pekařského, zastupující pekaře a ostatní profese, na straně druhé pražské pekárny Dr. F. Zátka, A. Hlasivec na Pankráci a Hostivařské mlýny a pekárny a.s. uzavřeli dohodu s platností od 1. ledna 1922, podle které dostávali pekaři mzdu 7,18 Kč/hod., např. truhláři 5 Kč/hod. a dělníci ve skladech 3,60 Kč/hod. Jak se postupně konsolidovaly ceny, došlo k poklesu platů pro rok 1923 přibližně o 10%, což všichni zúčastnění akceptovali.

Během roku 1919 byla postupně zvyšována výroba hořčice, protože bylo možné opět bez přídělů koupit hořčičné semeno. Díky řediteli Janu Samkovi se podařilo obnovit také výrobu síranu. V Německu získal za výhodných podmínek 10 vagonů kieseritu, ale značný problém nastal s jeho dovozem, které Německo pro vlastní spotřebu omezovalo.

Výroba síranu se už nepodařilo dostat na předválečnou úroveň. Vázla jeho výroba i odbyt. Od roku 1921 se při nezájmu o síran začala vyrábět na stejném vybavení hraněná soda. V průběhu roku 1923 se začalo silně uvažovat o zanechání výroby síranu. O rok později Německo přistoupilo k trvalému zákazu vývozu kieseritu a v Karlíně se síran vůbec nevyráběl. Výpadek na trhu pokryl Spolek pro chemickou a hutní výrobu v Ústí nad Labem a v roce 1925 Zátka definitivně výrobu síranu ukončil.

Ve valné hromadě 15. dubna 1919 došlo ke změně ve vedení firmy. JUDr. August Zátka a Dobroslav Zátka rezignovali na funkce jednatelů. Na jejich místo byli nově zvoleni Ing. Jaroslav Zátka a Ing. Dr. Miroslav Zátka. Současně byl JUDr. Vlastislav Zátka jmenován prokuristou firmy. Mladá generace nastoupila do řízení podniku. Při jejich dosazení došlo ke změně společenské smlouvy v jednání za firmu. Nově již neměl právo jednat každý jednatel samostatně, ale jen společně s druhým jednatelem nebo prokuristou nebo společníky určeným obchodním plnomocníkem.

Z původních jednatelů zatím zůstal ředitel Jan Samek, ale jen krátce.

Pomohl mladým pánům v rozjezdu a za rok oznámil svůj odchod do penze. Valná hromada 12. března 1920 projednala jeho rezignaci k 1. dubnu 1920 a na odchodnou mu firma dala nejen mimořádné odměny, ale také dar 50.000 Kč za mimořádné a letité služby firmě. Na jeho místo byl jmenován ředitelem s právem prokury Josef Lejsek.

Josef Lejsek se narodil 1. března 1883 v Pohorsku na Šumavě. Pracoval v žil v Českých Budějovicích, odkud přešel v dubnu 1920 do Prahy. V Zátkově podniku pracoval jako ředitel až do své smrti 8. dubna 1943, kdy zemřel raněn mrtvicí. Jeho postavení v roli ředitele bylo natolik významné, že stal v dubnu 1941 jediným cizím akcionářem, mimo členy rodiny Zátků.

Když se stal Lejsek ředitelem, byla právní forma podniku ještě stále s.r.o. V průběhu roku 1920 však došlo nezávisle na sobě k několika jednáním o existenci podniku. Neoficiálně byl správní radou Akciových mlýnů v Praze vznesen dotaz, zda by firma Zátka nebyla ochotna spojit svoji pekárnu s mlýny. Podobný dotaz položil i Vávrův mlýn v Čerčanech. Oba dotazy odložili jednatelé na pozdější dobu, ale byli ochotni nezávazně jednat o možnostech. Kdyby došlo k nějaké fúzi, jevila se i z daňového hlediska nejvýhodnější forma akciové společnosti.

K žádné fúzi sice nedošlo, ale právě daňová výhodnost přiměla majitele k rozhodnutí. Na pondělí 13. prosince 1920 svolali mimořádnou valnou hromadu, která o vzniku nové akciové společnosti rozhodla. Datum přeměny byl určeno na základě bilance roku 1919, tedy zpětně s platností od 1. ledna 1920 a to převzetím všech závazků a pohledávek z uvedené bilance.

Název nové firmy zněl „Dr. F. Zátka akc. spol., továrny požívatin a lučebnin“. Její kapitál byl ustaven ve výši 2.000.000 Kč, rozdělený na 10.000 kusů akcií na majitele po 200 Kč. Na jeho rozdělení se podíleli dosavadní společníci. Ti za svůj vklad, tedy tzv. přínos stávajícího podniku do firmy obdrželi 9.698 ks akcií po 200 Kč, tedy 1.939.600 Kč s doplatkem 107,58 Kč.

Akciové obdrželi za úplné se vzdání likvidační pohledávky za své podíly na společnosti s.r.o. Zbýlý kapitál, tvořený 302 ks akcií byl upsán a splacen hotově členy rodiny. K výmazu staré společnosti s.r.o. došlo 6. prosince 1921 pro splynutí s akciovkou. Návrh na zápis nové akciové společnosti byl podán 31. května 1921 a zápisu do rejstříku došlo 7. června 1921.

Hodnota 1.939.600 Kč byla stanovena na základě ocenění majetku znalci nemovitostí i strojů a účetní bilance podniku.

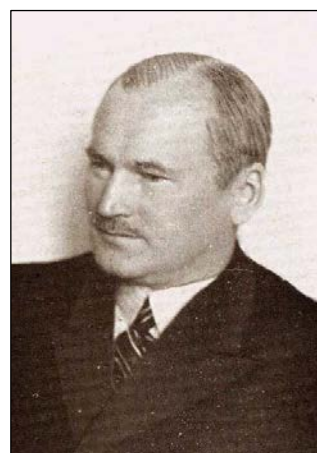
Pekaři vytahující upečený chléb v Holešovické pekárně

Koňské povozy rozvázející sodovku z Holešovic, 1922

Změna rozvozu z koní na automobily, stejný dvůr, 1927

Josef Lejsek (1.3.1883 - 8.4.1943)

200 **ZÁTKA** 200

čís. 3447

Ustanovitá hodnota této jednotlivé akcie 500 Kč byla dále zvýšena několikanásobně na 1.000 Kč sem, podle usnesení mimořádné valné hromady společnosti, konané dne 13. prosince 1940, schváleného výnosem ministerstva vnitra ze dne 8. I. 1941 č. 41259/1940-15. Akciový kapitál podle uvedeného usnesení činí 10.000.000 Kč.

DR. F. ZÁTKA A. S.

Dr. F. Zátka
AKCIE

AKCIOVÉ SPOLEČNOSTI

**DR. F. ZÁTKA AKC. SPOL.,
TOVÁRNÝ POŽIVATIN A LUČEBNIN
V KARLÍNĚ**

NA

2000

KČ.

T. J.

DVĚSTĚ KORUN ČESKOSLOVENSKÝCH,

KTEROU SE MAJITELI JEJÍMU ZARUČUJÍ VŠECHNA PRÁVA
NA VEŠKERÉM JMĚNÍ A ZISKU SPOLEČNOSTI,
KTERÁ DLE STANOV KAŽDÉMU AKCIONÁŘI PŘÍSLUŠÍ

PRAHA, DNE 10. KVĚTNA 1921.

**DR. F. ZÁTKA AKC. SPOL.,
TOVÁRNÝ POŽIVATIN A LUČEBNIN.**

J. Heřek
člen správní rady

Dr. F. Zátka
předseda správní rady

AKCIE TATO VYDÁNA BYLA PO SOUPISU CENNYCH PAPIRŮ.

J. L. BAYER, AKC. SPOL. KOLÍN.

5000 **ZÁTKA** 5000

ČÍS. 5476 až 5500

25

NA Kč 5.000.

AKCIÍ

AKCIOVÉ SPOLEČNOSTI

**DR. F. ZÁTKA AKC. SPOL.,
TOVÁRNÝ POŽIVATIN A LUČEBNIN
V KARLÍNĚ**

KAŽDÁ Kč. 200 DOHROMADY

5000 Kč

T. J.

PĚT TISÍC KORUN ČESKOSLOVENSKÝCH,

KTERÝMI SE MAJITELI JEJICH ZARUČUJÍ VŠECHNA PRÁVA
NA VEŠKERÉM JMĚNÍ A ZISKU SPOLEČNOSTI,
KTERÁ DLE STANOV KAŽDÉMU AKCIONÁŘI PŘÍSLUŠÍ.

PRAHA, DNE 10. KVĚTNA 1921.

**DR. F. ZÁTKA AKC. SPOL.,
TOVÁRNÝ POŽIVATIN A LUČEBNIN.**

W. Hejlic
člen správní rady

Dr. F. Zátka
předseda správní rady

AKCIE TATO VYDANA BYLA PO SOUPISU CENNÝCH PAPIRŮ.

J. L. BAYER AKC. SPOL. KOLÍN.

Jmenovitá hodnota této kumulované akcie 12.500 K byla dříve
vyřazena neplatně na 25.000 K. nom. podle usnesení mimo-
řádné valné hromady společnosti konané dne 18. prosince
1940, schváleného výnosem ministerstva vnitra ze dne 8. 1. 1941
č. 41259/1940 16. Akciový kapitál podle uvedeného usnesení
činí 10.000.000 K.

DR. F. ZÁTKA S. S.

Dr. F. Zátka
Dr. F. Zátka

Jmenovitá hodnota této akcie byla vyřazena
z 5000 Kč na 12500 Kč ve smyslu usnesení ze dne
15. 12. 1921 č. 7856 z. a n. stabilizačního bilance a
podkladem usnesení č. 1111 hromady ze dne 20. března
1940, a razítko opatřeno razítkem předpisu osob
které, podle staré společnosti, jsou čestnými
k podpisu. DR. F. ZÁTKA AKC. SPOL. KOLÍN.

A0123 – Akcie firmy Dr. F. Zátka akc. spol., továrny poživatin a lučebnin na 25x 200 Kč, vydaná 10. května 1921, tisk J. L. Bayer, Kolín
Z emise 10.000 ks akcií bylo vytištěno 5.000 akcií po 200 Kč v číselné řadě 0001-5000 a 200 hromadných akcií po 25 kusech tj. na 5.000 Kč
v číselné řadě 5001-10000. Valná většina akcií je uložena v archivu. Mezi lidmi zůstává jen 187 jednotlivých akcií a pouze 11 hromadných akcií.

Dr. Ing. Miroslav Zátka
(* 15. 8. 1890 - † 30. 3. 1980)

JUDr. Vlastislav Zátka
(* 26. 6. 1887 - † 22. 6. 1964)

Bohumila Kubertová, roz. Zátková
(* 13. 12. 1883 - † 27. 5. 1971)

Jaroslav Ferdinand Zátka
(* 11. 8. 1887 - † 10. 2. 1982)

Podle těchto bilancí měla továrna v Karlíně celkem 18 jednotlivých částí a přístaveb včetně 25 m vysokého komínu a stála na pozemku o ploše 1.950 m², v celkové ceně 140.000 Kč. Továrna v Holešovicích oceněná na 304.427,17 Kč měla celkem 8 částí, základní budovy z roku 1910 a 1917, každá s 30 metrů vysokým komínem a různé přístavby. Pozemek měl výměru 2.339,37 m², včetně onoho dílu prodaného cikorce, který se později vrátil do majetku firmy. Strojní vybavení všech továren a kanceláří bylo oceněno na 77.605,02 Kč. V majetku firmy bylo také 5 velkých a 22 menších vozů, 6 pérových valníků, 9 ambulancí na chléb (byly to malé příruční vozíky k prodeji přímo na ulici), 26 koní v Karlíně a 14 koní v Holešovicích.

Na zásobách bylo zboží za 305.066,25 Kč, na volné hotovosti měla firma 620.208,97 Kč, vklady v bankách ve výši 203.716,29 Kč. Kromě toho držela státní dluhopisy za 49.000 Kč a rakouské válečné půjčky za 119.473,35 Kč. Výše pohledávek činila 128.442,53 Kč. Nejvíce z toho tvořily drobné pohledávky za půjčené láhve v celkovém objemu 87.991,23 Kč, naopak největším jednotlivým dlužníkem byl konsum státní dráhy ve výši 21.795,88 Kč za prodaný chléb. Jak přehled majetku ukazuje, dokázala firma pod vedením Dobroslava Zátky za 15 let své existence jako společnost s.r.o. zvětšit svůj majetek více než pětikrát.

Datum emise uvedené na akcích, tedy 10. května 1921 je datum, kdy se konala ustavující valná hromada akciové společnosti. Akcionáři kromě vložení celého podniku a upsání 302 ks za částku 60.400 Kč museli ještě složit emisní ážio ve výši 200.000 Kč, tedy na každou akcii 20 Kč navíc. Tato částka byla určena na úhradu nákladů spojených se vznikem společnosti. Odhad 120.000 Kč nebyl zcela vyčerpán, celkové náklady dosáhly 102.078,05 Kč.

Největší položkou byl poplatek bernímu úřadu z emise akcií ve výši 40.604 Kč a za palmární účet právní služeb JUDr. Líbala 30.753,10 Kč a ostatních právnicků a notářů za 11.829,70 Kč. Mezi položkami se dochovala i ta z tiskárny J. L. Bayer v Kolíně za tisk akcií. Účet vystavený tiskárnou 7. září 1921 zněl na 11.325,25 Kč. Vytištěno bylo celkem 5.000 akcií po 200 Kč v číselné řadě 0001-5000 a 200 ks hromadných akcií po 25 akciích, nahrazující zbylých 5.000 akcií v číselné řadě 5001-10000. Cena za tisk jedné akcie včetně kuponů na dividendy vyšla na 2,17 Kč.

Na každý 5 akcií připadal na valné hromadě jeden hlas. Kromě původních osmi podílníků, kteří získali své akcie přínosem a z části úpisem, se novými akcionáři stalo celkem 5 dalších členů rodiny Zátků. Olga Balšánková, rozená Zátková byla provdaná za JUDr. Jindřicha Rychlíka. Po jeho smrti se 18. dubna 1916 znovu provdala za arch. Antonína Balšánka. Byla dcerou Augusta Zátky, stejně jako jeho syn JUDr. Vlastislav Zátka. Z potomků Dobroslava Zátky byl akcionářem jeho syn Dr. Ing. Miroslav Zátka a Růžena Líbalová, za kterou vykonával práva její manžel, advokát JUDr. Karel Líbal. Ten jediný nebyl přímým členem rodiny.

V čele akciové společnosti stála správní rada tvořená šesti členy. Předsedou by zvolen Dr. Ing. Miroslav Zátka, továrník v Českých Budějovicích, dalšími členy byli továrníci Oldřich Zátka a Jaroslav Zátka, JUDr. Vlastislav Zátka, JUDr. Karel Líbal a Bohumila Kubertová, vdova po setníku Juliu Kubertovi. Rodem byla Zátková, prostřední dcera Augusta Zátky. Do vedení podniku nebo mezi akcionáři byl tedy zapojen skoro každý člen rodiny.

Mezi dosavadní výrobní činnosti byla u akciové společnosti nově zapsána výroba ovocných vín, zeleninových, ovocných a masových konzerv, zavařenin, dietetických přípravků, octa a cukrového zboží. Právě cukrové zboží se stalo oním novým výrobním artiklem, na který se firma zaměřila, ale ještě to chvíli trvalo. Nejprve se v holešovické pekárně začalo s výrobou bílého pečiva. Původně jen na přechodnou dobu, než dojde ke zrušení státního zásobování chlebem. S výrobou se začalo v pátek 29. dubna 1921. Zájem o bílé pečivo se však uchytil a během roku 1921 bylo vyrobeno 2.625.308 kusů a dokonce byl pro jeho rozvážku pořízen nákladní automobil.

Za rok 1921 bylo dosaženo obrátu 9.431.435,70 Kč a čistého zisku 552.786,08 Kč. Hrubý zisk byl 1.432.070,31 Kč, z toho na továrnu v Karlíně připadlo 349.003,03 Kč, na pekárnou 938.235,83 Kč. Zbytek tvořil výnos z nájmu v Karlíně, prodej těstovin za 14.882 Kč a odprodej starších strojů za 113.287 Kč. Pro další rozvoj továren byly provedeny investice za 641.096,33 Kč včetně dokoupení tří parcel v Holešovicích. Celkově měly pozemky 11.297 m², z čehož nebyla zastavěna ani čtvrtina.

advokát JUDr. Karel Líbal
(* 27. 11. 1881 - † ? 1966)

akcionář	přínos	úpis	podíl v %
JUDr. August Zátka, České Budějovice	3 233	0	32,33
Dobroslav Zátka, České Budějovice	3 232	0	32,32
Růžena Zátková-Cappa, Pegli	539	19	5,58
Jaroslav Zátka, Karlín	539	19	5,58
Zdenka Havlíčková, Karlín	539	19	5,58
Miloslava Tonderová, Král. Vinohrady	539	18	5,57
Oldřich Zátka	539	18	5,57
JUDr. Karel Líbal, Karlín	0	51	0,51
Dr. Ing. Miroslav Zátka, Č. Budějovice	0	50	0,50
JUDr. Vlastislav Zátka, Č. Budějovice	0	50	0,50
Olga Balšánková, Praha I., choť profesora	0	50	0,50
Karolina (Karla) Zátková, Karlín, vdova	0	8	0,08
Ludmila Zátková (dědictví)	538	0	5,38
	9 698	302	100,00

Tabulka s přehledem akcionářů a jejich podílů při vzniku akciovky, 1921

rok	šumivé nápoje	baňky sody	ovocné šťávy	hořčice	spotřeba mouky	síran hořečnatý	Tržba (obrat)	dividendy	
1920	3.605.371 lahví	30.166 kg	31.906 kg	65.740 kg	2.770.000 kg	155.200 kg	6 858 850,29 Kč	akcie nevydány	
1921	3.964.533 lahví	27.610 kg	14.935 kg	99.301 kg	1.990.000 kg	43.860 kg	9 431 435,70 Kč	7,00%	14,00 Kč
1922	3.627.782 lahví	23.378 kg	11.860 kg	106.034 kg	1.800.000 kg	41.500 kg	10 831 359,00 Kč	6,00%	12,00 Kč
1923	4.017.146 lahví	27.962 kg	11.205 kg	132.774 kg	1.970.000 kg	přerušeni výroby	10 288 145,00 Kč	7,00%	14,00 Kč
1924	4.295.204 lahví	31.750 kg	14.798 kg	151.997 kg	2.270.000 kg	přerušeni výroby	13 096 756,00 Kč	8,00%	16,00 Kč
1925	4.886.542 lahví	36.630 kg	16.772 kg	162.700 kg	2.600.000 kg	konec výroby	17 075 619,00 Kč	9,00%	18,00 Kč
1926	5.759.240 lahví	42.954 kg	neuveдено	164.200 kg	2.720.000 kg	x	17 447 590,00 Kč	10,00%	20,00 Kč
1927	6.577.860 lahví	60.804 kg	neuveдено	161.511 kg	2.745.000 kg	x	21 526 502,74 Kč	11,00%	22,00 Kč
1928	8.040.861 lahví	neuveдено	neuveдено	202.216 kg	2.910.000 kg	x	24 599 296,00 Kč	12,00%	24,00 Kč
1929	10.012.300 lahví	80.066 kg	28.265 kg	219.682 kg	3.240.000 kg	x	23 513 227,41 Kč	16,00%	32,00 Kč
1930	11.460.991 lahví	101.462 kg	neuveдено	224.462 kg	2.600.000 kg	x	20 867 632,00 Kč	6,50%	32,50 Kč

Tabulka s přehledem produkce továren Dr. F. Zátka v letech 1921-1930, tedy po přeměně na akciovou společnost. Rok 1920 jako výchozí.

V roce 1922 přišla hospodářská deprese. Nedostatek zboží skončil a trh byl již nasycen. Rozmanitost výroby v Zátkovy továrny částečně vyrovnala výkyv v zájmu o jednotlivé zboží.

Dlouhodobě se dařilo zvyšovat produkci hořčice. Výrobci vznikli krátce po válce, neměli dostatečný kapitál, aby vydrželi pokles a mnozí výrobu ukončili. Vyráběli zpravidla levnou hořčici a s nasycením trhu se přece jen lidé vraceli k oblíbeným značkám a vysoké kvalitě za dobrou cenu. Současně obecně stoupala obliba hořčice jako přísada do různých pokrmů a tím i její celková produkce. Odbyt Zátkovy hořčice strmě stoupal každý rok, jak je vidět v tabulce s přehledem roční produkce. Zátkova hořčice měla úspěch díky svému prolezení, pro které se využívaly sklepy v Karlíně, v roce 1923 navíc rozšířené.

Poměrně konstantní byl výkon pekárny. V roce 1922 došlo k poklesu cen chleba, ale ztrátu vyrovnala továrna prodejem stále oblíbenějšího bílého pečiva téměř za 2.000.000 Kč, což výrazně zmírnilo vysokou režii s výrobou chleba. Největším problémem byl dosud nezrušený zákaz noční práce zavedený za války. Výrobci se snažili stav změnit nebo alespoň zmírnit, ale narazili na silný odpor dělnictva. Aby nedošlo ke stávkám, vláda stav nezměnila. Pro Zátkovu pekárnu to znamenalo, že se výrobně dostala na své maximum. Pracovat se dalo jen v jedné směně, protože druhá spadala do pozdních večerních hodin, kdy už nebylo možné čerstvý chléb rozvést. Ráno byl tvrdý chléb spotřebiteli už příkře odmítán. Přestože došlo v roce 1924 k rozšíření o další 2 pece, nemohlo to pokrýt stoupající poptávku. V roce 1923 upekla pekárna 9.512.170 kusů bílého pečiva a 1.557.284 bochníků chleba. Kromě toho vyrobila 52.950 kg strouhanky. Na 11 dvojitých pecích se peklo jen 8 hod. denně čímž neúměrně stoupala režie při topení drahým uhlím. Ke zmírnění zákazu noční práce došlo až po dlouhých bojích v roce 1927, kdy byla posunuta možnost zahájení práce na 4. hodinu ranní a s pečením se tak mohla zrychlit i rozvážka. Dalo se tak začít péct na dvě směny. Zavedení třetí směny bylo nereálné, protože k další změně už nebylo ministerstvo sociální péče ovládané lidovci nakloněno.

Výroba chleba se v roce 1926 výrazně změnila. Z počátku jen na zkoušku, byla postavena první elektricky vytápěná pec na chléb. Pečení v ní mělo takový efekt, že o rok později byly přistaveny další dvě elektrické pece. V pekárně klesla spotřeba uhlí o 170 vagonů ročně a s tím kleslo i množství kouře z komínů továrny, což bylo v Praze významně pochvalováno. Byl to důležitý mezník ve vývoji pekáren. Rozmach pekárny zbrzdilo zdražení mouky. Vedlo k růstu cen pečiva a ke zmenšení váhy bochníků. Podle tehdejší směrnice nebyla cena kalkulována za bochník, ale za každých 100 kg zpracované mouky, podle čehož byli placeni i dělníci.

Nešvarem a takřka nekalou konkurencí byl dovoz chleba z venkova. V Praze platil a byl dodržován zákaz noční práce, ale venkovští pekaři zpravidla dělali celou noc. Do Prahy se tak dostával chléb, proti jehož dovozu nešlo účinně bojovat i přes různé stížnosti. Vliv na pokles výroby měla i spotřeba chleba obecně. Změna vývoje ve živě obyvatelstva vedla k poklesu spotřeby chleba na hlavu a po roce 1930 byl pokles ještě umocněn hospodářskou krizí.

Naproti tomu produkce sodovek a limonád podléhala sezónním změnám, zejména vlivem teplého či chladného počasí. Rok 1922 byl vlivem nasycení trhu a chladného počasí snad ten s největším propadem. I rok následující vypadal špatně, ale až druhá polovina léta dokázala produkci zvýšit a vykázat přírůstek téměř 400.000 lahví. Co dokázalo zlepšit počasí, to podle zprávy pro akcionáře vysály daně. Láhev obyčejné sodovky byla zatížena daní ve výši 25% z její prodejní ceny. Produkce sodovek rostla a výkonnost se ještě podařilo zvýšit v roce 1924 postavením dvou velkých automaticky plnicích strojů, ale ziskovost byla nízká. Lepší výsledek se projevoval v produkci limonád, tedy do roku 1926, kdy došlo ke zdražení cukru o 20% a jen za rok 1927 to zvýšilo výrobní náklady o 100.000 Kč, což se projevilo ve zvýšení cen limonád.

V letech 1925-1926 uvažovalo vedení podniku o modernizaci stávající sodovkárny. Doba nutila uvažovat o rychlejších, automatických strojích. Do výroby byly pořízeny moderní pásové přepravníky, usnadňující manipulaci s láhvemi, ale stejně to nestačilo. Nakonec bylo přijato rozhodnutí o výstavbě úplně nové sodovkárny v Holešovicích. Stála za ním nejenom snaha modernizovat a zvýšit produkci, ale také potřeba rozšířit se. Praha už delší dobu uvažovala o regulačním plánu pro Karlín. Vzrůstající doprava nutila rozšiřovat hlavní příjezdové trasy do centra města a Královská třída byla jednou z nich. Nově bylo nařizováno posunout domovní čáru domů, tak aby ulice byla široká 30 metrů s tím, že domy můžou být vyšší. Vyloučena, ale byla možnost rozšíření továren. V karlínské továrně se v té době vyráběly sodovky, hořčice a hlavně jemné pečivo a továrna už praskala ve švech. Pro návrhy byl osloven arch. Oldřich Brabec, který realizoval stavbu v letech 1927-1929 celkovým nákladem 2.439.136 Kč.

Zátkova smaženka

Jemná strouhanka na řízky, ryby a do moučnicků. Vyrobená výhradně z čerstvých pšeničných sušarů. Vydátná a úsporná. Ušchovat v suchu.

½ kg bte.

DR. F. ZÁTKA AKC. SPOL.
PRAHA-KARLÍN.

Tělo ducha osvěží... DOBRÉ LIMONÁDY Dr. F. ZÁTKY

Z přírodních surovin vzorně vyrobené ve vzorném závodě.

Dr. F. ZÁTKY
LIMU PROSTÝ JABLENÝ NÁPOJ

Malvin

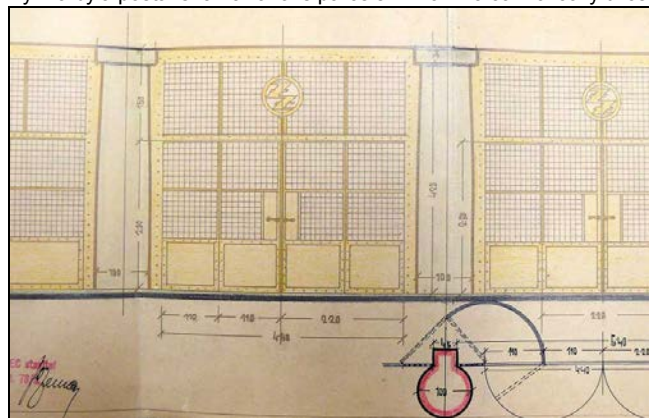
PŘÍRODNÍ PASTEURISOVANÝ
BEZ UMĚLÝCH TRESTÍ.
KYSLEKNIKEM UHLÍKÝM JEMNĚ NASYCENÝ LEVNĚ!

Vliv počasí se projevil nejen na produkci sodovky, ale i na zpoždění stavby. Léto 1928 bylo extrémně horké. V červenci bylo zaznamenáno 11 tropických dní, často atakujících 40°C teploty. Sodovkárna vyrobila přes 8 milionů lahví a abnormální vedro stupňovalo prodej do té míry, že některé dny ani s výpomocí cizích dopravců nestačila pokrýt všechnu potřebu trhu. Perné léto vystřídala krutá zima. Byly tak silné mrazy, že byla ochromena i železniční doprava. V pondělí 11. února 1929 naměřili dosud nepřekonané maximum -42,2°C. Dokončení novostavby se tím zdrželo, protože nešlo ani instalovat stroje ani provést dokončující práce. Přesídlení sodovkárny do nových prostor tak proběhlo v červenci 1929. Byla to nejmodernější sodovkárna v Evropě. Moderní doba nutila i řešit problém motorizace a pro lepší rozvážku byly pořízeny současně nové automobily.

Boční pohled na pekárnu. Novou fasádu dostala při výstavbě sodovkárny. Ta byla postavena na rohové parcele Přívozní a Jankovcovy ulice.

Hlavní vjezd do továrny vedle vysoké věže s hodinami a byl tvořen mohutným sloupovým a železnou bránou zdobenou znakem továrny.

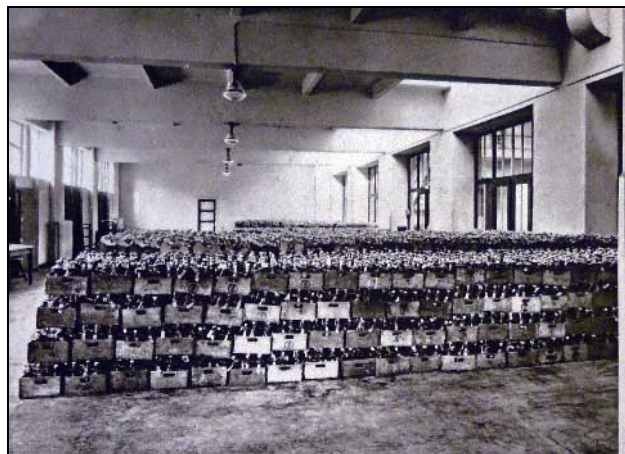

Hlavní sál stáčírny byl vysoký 10 metrů. Stroj nejprve láhve vyčistil a pak bez dotyku lidské ruky plnil. Lidská ruka byla třeba v třídně lahví.

Také po naplnění a zaplombování láhve byla třeba lidská ruka u plnění do beden. Filtrační stanice upravující vodu k dalšímu zpracování.

Parní varna ovocných šťáv zařízená tak, aby celá výroba proběhla bez doteku lidské ruky. Skladiště sodovek a limonád určených k prodeji.

V roce 1926 bylo zavedeno plombování lahví, které se dobře osvědčilo. Každá láhev s uzávěrem byla opatřena slabým drátem s plechovou plombou, která šla snadno odtrhnout, ale nešla už vrátit zpět. U každé plomby byla navíc papírová etiketa s evidenčním číslem. Důvodem pro tento postup bylo zamezení nekalé konkurence. Zátkova továrna dávala do oběhu tisíce skleněných lahví se svým znakem, ale mnohé se zpět nevraceli. Někteří podnikavci do nich dávali svoje limonády a prodávali je jako Zátkovy. Plomba měla zamezit parazitování na dobré pověsti a zákazníkovi zaručit kvalitu.

V roce 1927 k 50. výročí vzniku firmy byla zavedena nová grafická značka. Byl to symbol „ZZ“, dvě písmena znamenající zkratku „Zátkovy závody“. Na hořčici se pak objevila značka „Zet-Zet“.

Fenoménem firmy Zátka se však stalo jemné pečivo. Když firma v roce 1917 prodala svoji výrobu cikorky Kolínské továrně, zůstávala ta ještě stále v Karlíně. Výrobu odstěhovala až v roce 1921, ale ještě nějakou dobu využívala část objektu. Ten poté prošel malou rekonstrukcí, aby se uzpůsobil nové výrobě jemného pečiva. Zákon o stavební podpoře z roku 1921 měl daňové výhody pro nové stavby a tak nákladem 200.000 Kč byla na místě bývalé cikorky postavena moderní továrna jemného pečiva. Než byla postavena, využila se v Holešovicích provizorně jedna pec k pečení oplatek, kde se zkušebně začalo péct. To bylo ještě v roce 1922 a výrobky byly dodány dobrým zákazníkům jen jako vzorky za zkoušku. V Karlíně se zahájila výroba v květnu 1923, ale počátky byly ve znamení pokusů a drobných potíží. Oficiálně začal prodej jemného pečiva v říjnu 1923 a do konce roku se ho prodalo za 233.000 Kč. Oplatky se na trhu dobře uplatnily a za rok 1924 se jich prodalo už za 1.400.000 Kč.

Vývoj prodeje cukrovinek vedl k dalšímu rozšiřování výroby. Byly nakoupeny moderní zimotvorné stroje, velký stroj automatické máčení pečiva do čokolády, stroj na automatickou výrobu oplatkových plátů a mísící stroje. V roce 1925 byla koupěna první řetězová pec na topení plynem. Byla to vůbec první pec tohoto druhu v Československu. Kromě přechodu na elektrické pece, znamenal tento počin po technické i ekonomické stránce značný pokrok ve vývoji pekárny u nás. Co však rozvoj brzdilo, bylo zatížení všech cukrovinek 5½ % daně z přepychu jako luxusní zboží. Výrobu prodražovala také rostoucí cena cukru a dováženého kakaa a zákonitě se promítla i do cen výrobků. Přes všechna tato negativa se podařilo prodat v roce 1927 cukrovinek za 4.450.020,02 Kč. Za stejné období se prodalo za 3.851.243,41 Kč sodovek, hořčice za 1.068.979,68 Kč a pekárna tržila za chléb 12.156.189,63 Kč. Celkově dosáhla firma při obratu 21.526.502,74 Kč čistého zisku 410.240,60 Kč. Náklady s režii byly 5.108.115,58 Kč a na mzdách bylo vyplaceno 2.570.047,41 Kč. V té době pracovalo v Zátkově firmě 350 zaměstnanců, podnik měl 14 automobilů a 55 koní.

Pro pečivo se postupně zavedla obchodní značka „Meteor“, která se šířila po celé zemi. Drahý cukr, kakao a přepychová daň sice brzdila lepší prodej. V roce 1929 došlo ke konci roku k výraznému propadu prodeje. Poměrně teplé počasí ovlivnilo předvánoční sezónu a kupodivu i prodej sušenek. Prodeji stále pomáhaly prodejny v Karlíně a na Národní třídě, ale ta byla malá. byla proto adaptována a odbyt veškerého zboží doznal v prodejních zvýšeného prodeje. V roce 1930 došlo k úplnému přechodu výroby v karlínské továrně na elektrické a plynové topení, takže tím došlo zcela k vyloučení topení uhlím. Jak se odstěhovala sodovkárna do Holešovic, byla výroba v Karlíně plně adaptována jen pro výrobu, balení a expedici cukrovinek.

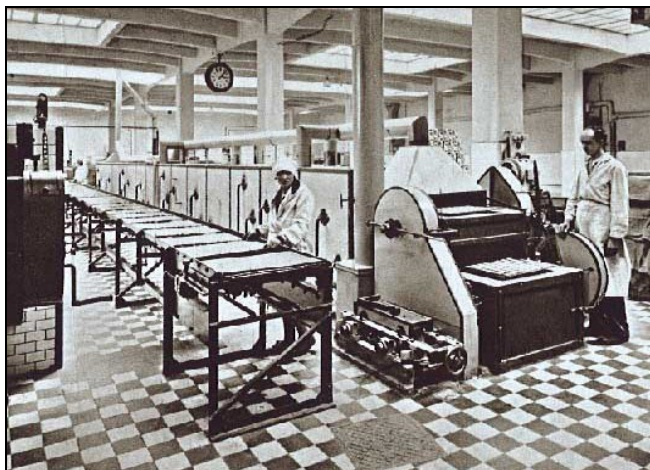

Papírová etiketa z láhve

rok	oplatky
1925	191.900 kg
1926	214.000 kg
1927	305.000 kg
1928	380.000 kg
1929	363.900 kg
1930	311.300 kg

Elektrická řetězová pec dlouhá 18 metrů určená pro výrobu oplatek

Řetězová pec na topení plynem a stroj na čištění a mazání plechů

V domě č.p. 110 na Královské třídě v Karlíně byla otevřena v roce 1935 moderní velká prodejna určená k prodeji Zátkova jemného pečiva

Ve středu 26. března 1930 bylo na IX. řádné valné hromadě přijato důležité rozhodnutí o zvýšení kapitálu o tři miliony na 5.000.000 Kč. Zvýšení bylo přijato formou nakolokování všech stávajících akcií na 500 Kč a to na podkladě východiskové stabilizační bilance k 1. lednu 1929.

Zákon č.78/1927 Sb. o stabilizačních bilancích totiž umožňoval firmám v letech 1927-1931, aby nově ocenily předměty trvale v podniku užívané, jako pozemky, budovy, stroje apod. a sestavily novou bilanci. Přeceněním bylo možné získat nové zdroje a použít je třeba pro rezervní fond. Šlo vlastně o aktualizování hodnoty majetku podniků, která se mohla projevit ve vydání nových akcií nebo ve zvýšení nominálu těch stávajících. Podle takto zpracované bilance měla Zátkova firma zásoby za 2.234.097 Kč, pohledávky ve výši 1.815.534,65 Kč. Hodnota strojů byla oceněna na 2.408.822 Kč, ale také tu figurovaly závazky za 7.378.313,34 Kč z toho dosud nesplacený úvěr Živnostenské bance ve výši 646.348 Kč.

Největší díl přecenění připadl na nemovitosti. Pozemky v Holešovicích o výměře 11.237 m² byly původně oceněny na 351.677,62 Kč, podle nové bilance na 3.931.677,62 Kč. Podobně ty v Karlíně o ploše 6.377 m² byly ze 371.014 Kč přeceněny na 6.091.014 Kč. Celkové nadhodnocení bylo o 9.800.000 Kč. Tři milióny šly na zvýšení základního kapitálu, zbytek byl přidělen do stabilizačního rezervního fondu. Ministerstvo vnitra schválilo zvýšení 5. listopadu a zápis byl proveden 15. prosince 1930.

Kromě zvýšení kapitálu a orazítkování všech dosavadních akcií na nový nominál, byla v březnové valné hromadě přijata také změna názvu firmy. Jelikož se už dlouhé roky nevyráběly lučebniny, byl název firmy přiměřeně tomu zkrácen, jako kdysi jen na jméno „Dr. F. Zátka a.s.“.

V záležitosti nemovitostí je ještě dobré zmínit, že v roce 1924 prodala firma dům v Palackého třídě (dnešní Křížíkova ulice) o výměře 556 m² Okresní nemocenské pokladně v Karlíně. Za krátko se jí podařilo koupit od Žofie Lokayové sousední rohový dům č.p. 110 o výměře 978 m² ležící hned vedle továrny. V něm v roce 1935 otevřela firma moderní prodejnu jemného pečiva, která se stala výkladní skříní pro nové Zátkovy výrobky.

Prodej výrobků se zejména ve 30. letech stal sofistikovaným druhem podnikání. Existovaly reklamní ústavy zaměřené na ucelenou koncepci firemní propagace vůči zákazníkům. Zátkové si byli této potřeby vědomi a sami vydávali nemalé peníze za reklamu v kinech a denním tisku. Tak významná firma nesměla chybět ani na různých výstavách a zejména při konání Pražských vzorkových veletrhů. Jak ve starém průmyslovém, tak v novém veletržním paláci byla stálá prodejna výrobků. Prodejna či stánky byly vždy společné pro všechny Zátkovy továrny. Jak ty pražské, tak i pro továrnu Monopol z Českých Budějovic. Rozmanitá byla nejen podoba stánků, ale zejména obaly výrobků, především jemného pečiva, které se často obměňovaly, aby zaujaly i nové zákazníky v době krize.

Hospodářská krize se projevila už v roce 1930. Odbyt klesl zejména v cukrovinkách a byl výrazně znát v průmyslových krajích, kde byla velká nezaměstnanost. Velký počet úpadků vedl ke zhoršení dobytnosti části pohledávek a firma musela přistoupit na omezování úvěrů odběratelům. Vzhledem k výrobě běžných konsumních produktů sice nebyl propad odbytu tak markantní, ale byl pocíťován zejména v luxusnějším zboží, které si nezaměstnaní museli odepřít. Tedy sušenky, limonády, sodovka. Výroba chleba a bílého pečiva byla v zásadě velmi stálá. Zajímavé bylo, že i přes zřejmý pokles spotřeby uzenin v Československu během krize, se výroba hořčice nezmenšila a dokonce mírně posilovala.

Ve výročních zprávách z let 1931-1936 se nejčastěji projevuje stesk nad problémy s nekalou konkurencí, plnění nápoje do láhví „Zátka“ a nad rozšiřováním tzv. aparátů na výrobu sodovky a nerozhodnosti úřadů při

Reklamní fotografie balení Zátkových sušenek, 1932

Fotografie prodejny ve Veletržním paláci v Praze, 1936

Prodejní stánek na Pražském vzorkovém veletrhu, 1925

Podoba prodejního stánku na vzorkovém veletrhu, 1934

jejich potírání. Dokonce byl použit výraz „fušerství“, které prý provozují právě ti největší spotřebitelé sodovek. Správní rada se domnívala, že výrobci obcházeli 20% daň ze sodovky nelegálním plněním do lahví od Zátků a mohli tak nabízet laciněji, protože neodváděli žádnou daň. Zcela bez předchozího projednání zavedla Praha od 1. ledna 1931 obecní dávku pro výrobce limonád a sodovek. To znamenalo jen další daňové zatížení. Firma jen za rok 1931 odvedla dávku 216.000 Kč.

Dlouholetým steskem byly odvody daní vůbec. Např. před válkou platila firma ročně asi 5.000 K, kdežto jen za rok 1931 byly veškeré odvody 550.000 Kč. Zatížení bylo také na přepychové a obrátové daní. Dokonce bylo uvedeno, že včetně sociálního pojištění znamená daňová zátěž částku 4.000 Kč za každý pracovní den. Ministerstvo financí zavedlo daň z droždí, zvýšena byla i daň z obrátu. V dalších letech byla zavedena spotřební daň z umělých tuků, octa a kypřících prášků. Zkrátka na suroviny využívané ve výrobě Zátkových produktů. V roce 1932 sice došlo ke zlevnění mouky, ale ceny chleba a dalších výrobků pod tlakem trhu musely klesat. Firma však odmítala snížit kvalitu svých výrobků i pod tlakem konkurence a raději vyráběla jak byla zvyklá. V případě potřeby se snižovala částečně váha bochníků chleba nebo se upravovala i gramáž dodávaného pečiva, ale nikdy ne na úkor kvality. To se odrazilo pozitivně v tom, že odběratelé trvale kupovali výrobky, na které byli roky zvyklí. Právě tato pevná základna zákazníků udržela podnik v době hospodářské krize.

U chleba a zejména sodovek klesaly ceny na hranici rentabilnosti a pracovalo se jen v jedné směně. Dokonce i během letních měsíců, kdy byl zpravidla zvýšený zájem, jela sodovkárna na jednu směnu. Sklady byly stále plné a odbyt váznul. V tzv. jubilejní továrně stály dvě automatické linky schopné naplnit najednou až 28 lahví. Automat na mytí lahví pojal várku až 1.800 lahví. Kapacita byla plánována do plné vytíženosti provozu, ale v době krize toho nešlo využít. Často odpadla i potřeba přesčasů. Přesto byla výroba stále zlepšována. V roce 1931 se začalo se sterilizací vody elektroozónem. Bakteriologicky a dokonce chemicky bezvadná jemná sodovka se prodávala pod značkou ALKA.

V roce 1933 byla uzavřena smlouva s Radlickou mlékárnou patřící „Akciové společnosti pro průmysl mléčný“, pro kterou se začal péct mléčný chléb značky „Živan“, prodávaný ve všech jejích 117 filiálkách. Naproti tomu pekárny Zátka odebíraly z mlékárny na protiúčet mléko.

Zátkova firma jako vůbec první u nás zavedla v roce 1933 balený chléb. Bochníky se do voskovaného papíru balily rovnou u pece. Tento hygienicky balený chléb vydržel v papíru déle vláčným a tato novinka na trhu velmi zaujala a byla v hlavní novinkou vzorkového veletrhu.

V letech krize, kdy se stát snažit zvednout hospodářství, ho současně začal regulovat. V zájmu obyvatel byla držena cena základních potravin na přijatelné hranici a ovlivněna i cena chleba. Současně začal obilní monopol provádět intervence ve prospěch všech pěstitelů obilí ve snaze zajistit jim dobré výkupní podmínky. Tím, ale došlo ke zdražení mouky. Podobné nekoordinované zásahy státu působily zmatky ve výrobě a firmám ztráty. Jen díky široké škále výrobků mohla firma ztráty překlenout.

V únoru 1935 došlo tlakem konkurence ke snížení ceny sodovek a limonád o 5 hal. na láhev. Sodovkárna měla stálou zásobu ve skladech. Důvod neležel ve výrobě, ale v trhu, kde i za cenu ztráty bylo třeba udržet pozice a překonat období krize. Snížení o pouhých 5 haléřů znamenal pro firmu za rok 1935 obět ve výši 300.000 Kč. Výroční zpráva za další rok, ale konstatovala, že to bylo zbytečné, protože se konkurence dál podbízel, ale již ne s tak velkou intenzitou. Poměrně zásadně pomohlo vydání nového potravinářského kodexu, který obsahoval i zostření výrobních norem. Zátkova továrna, která je dodržovala i před přijetím kodexu výrobců byla spokojena. Kodex zakazoval pouliční výrobu tzv. amerických limonád ze suchého ledu a především plnění nápojů do konkurenčních lahví, které způsobovalo nejen Zátkově sodovkárně velké škody.

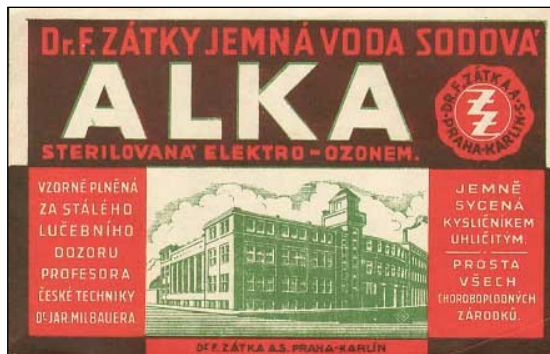
Počátkem roku 1936 se zdála krize již zažehnaná a domácí průmysl se již odrazil ode dna. Sodovkárně se ani v tomto roce nedařilo. Příčinou bylo opět chladné a deštivé léto, ale zejména zdražení skleněných lahví o 25%, což výrazně zatížilo výrobní režii.

V roce 1934 přistoupila vláda k první devalvací koruny, ale její kurs přesto výrazně zpevnil. Byl ve výši 23,92 Kč za dolar. Proto byla v říjnu 1936 přijata druhá devalvace, která snížila zlatý obsah koruny na 0,03121 g a kurs upravila na 28,47 Kč za dolar. Pokles kurzu o téměř 20% znamenal problém a postihnul i Zátku při dovozu surovin jako bylo kakao, které navíc zdražilo i ve světovém měřítku.

Přes všechny regulace a omezování výroby ve 30. letech, stále dokázala firma čelit konkurenci a dosahovat přiměřeného zisku a umožnit každoroční vyplácení dividend. Při poměrně stálém obrátu, za rok 1931 19.537.458 Kč, v roce 1933 jen 18.690.011 Kč a třeba za rok 1935 již 21.154.795 Kč se vypláceny dividendy od 6 do 10%. Nejvyšší byly za rok 1931 ve výši 30 Kč na akcii, naopak za rok 1934 plných 50 Kč. Nejčastěji to však bylo mezi 6,3-6,5% tedy 31,50 Kč až 32,50 Kč na akcii.

Jedna z mála fotografií průčelí továrny v Karlíně, 1943

Balený chléb a rozličná balení sušenek na veletrhu, 1933

Konec 30. let byl pro podnikání o něco přívětivější. V roce 1935 ještě došlo v Praze k značnému poklesu cen pozemků. To se odrazilo v majetku firmy, kde došlo ke snížení hodnoty o 2.998.000 Kč. Šlo však jen o účetní položku, která neměla vliv na hospodaření firmy nebo její finanční závazky. Pohled do výroby však byl uspokojivý. Podnik dokončil v roce 1935 motorizaci rozvážky pečiva a koní se už nepoužívalo. Státem byla firmám slibována daňová úleva při podpoře motorizace, ale ta byla zdoluhavá a prakticky nezatelná.

Výrazně stoupala obliba jemného pečiva a mezi rokem 1935-1936 stoupla dokonce o 14%, kam se promítla právě dlouhodobě držená vysoká jakost, neustálé novinky a změny balení. Firemní katalog z roku 1936 nabízel 525 druhů pečiva různého balení a úprav od dietních sucharů, piškotů, albertek, přes různé krémové sušenky nebo čokoládové oplatky. Velmi oblíbenými se staly dortičky „Orange“ což byly pomerančovým krémem spojené jemné sušenky, tak také kolekce vánočního pečiva, ale kupodivu i slané pečivo, zejména solené tyčinky. Z dnešního pohledu je až neuvěřitelné, kolik stovek různých tvarů, druhů a velikosti balení firma nabízela. Dokonce měla v nabídce dřevěné bedničky obsahující 5 nebo 10 kg oplatek. Ty byly oblíbené v koloniálech, kde z nich prodávali jednotlivě, tak třeba ve větších pensíonkách, hotelech a kavárnách.

Co zatěžovalo výrobu bylo nařízení o tucích. V roce 1936 byl přijat zákon o regulaci a zdanění výrobců umělých jedlých tuků (margarinu) a ten ovlivnil i výrobu ostatních tuků, stejně jako umělého medu a dalších náhražek a to mělo vliv také na výrobu sušenek. Přesto bylo obchodně období druhé poloviny 30. let klidným obdobím, kdy firma upevňovala svoji pozici a prostřednictvím reklamy dávala vědět široké veřejnosti o tom nejlepším ze své produkce.

Rozmanitost a nápaditost je nejlépe vidět na dochovaných obalech, cenících a ostatních reklamních tiskovinách, kterých však je ilustračně přiložen jen pouhý zlomek.

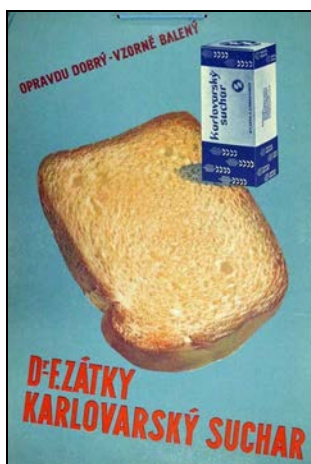
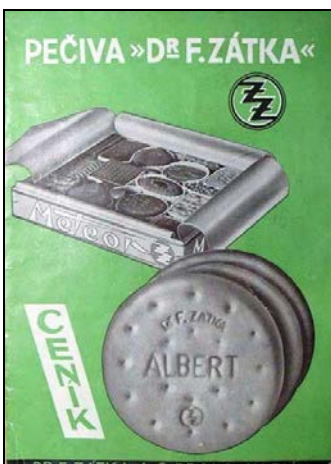
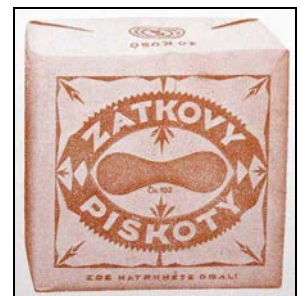
Dobová fotka (1936) a dochovaná plechovka od slaných tyčinek (MCP)

Balení vánočního pečiva a položka č.426, dortičky „Orange“, 1936

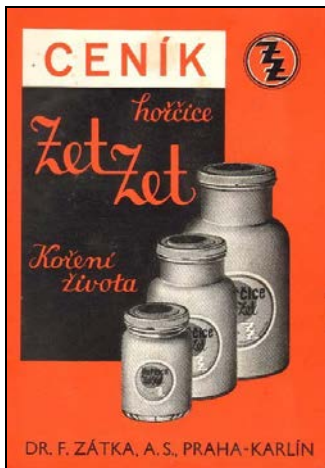

Jedna z dřevěných bedniček s obsahem 5 kg dvou druhů sušenek

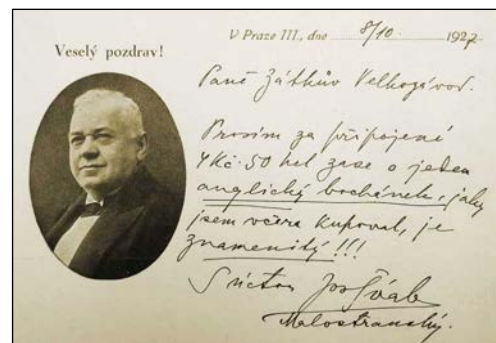
Ukázky různých dobových reklam, cenících a obalů jednotlivých výrobků jemného pečiva Zátkovy pekárny „Meteor“ v Karlíně z let 1931-1940

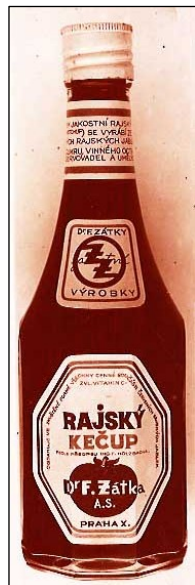
Ukázky dobových reklam a ceníků na hořčici z let 1935-1940 a k zeleninové specialitě „Divočinka“ a inzerát s odkazem na Vlastu Buriana

Prodávala nejen rozmanitá reklama a jméno a kvalita výrobků sama, ale také slavná jména. V roce 1937 bylo v reklamě na hořčici Zet-Zet využito jméno Vlasty Buriana, pochopitelně že s jeho svolením a za patřičný honorář. Nebyl to zdaleka první umělec zapojený do propagace firmy. Ve firemním archivu se dochoval korespondenční lístek s poděkováním od Josefa Švába Malostranského. Tento slavný komik, kabaretiér a první český filmový herec měl k pekařině blízko, sám se tomuto oboru vyučil, ale později si založil papírnictví, kde vydával písničky. V roce 1927 ochutnal, jak sám píše, jeden z anglických bocháneků, tedy koláček k čaji. Ke svému dopisu připojil částku 4,50 Kč a žádal o zaslání dalšího kusu. Firma s ním navázala kontakt, ale k podepsání dohody nedošlo. Šváb byl jen spokojený zákazník a tak jeho dopis zůstal uložen ve složce pochvalných dopisů, které si firma schovala.

Lístek Josefa Švába Malostranského, 1927 (SOA)

Přestože obchodně byl konec 30. let ideální, politicky se situace výrazně zhoršovala a nakonec vedla k odtržení Sudet a zániku Československa. Pro ryze českou a vlasteneckou firmu to bylo jedno z nejhorších období.

Do Protektorátu Čechy a Morava vstoupila firma přestěhováním obchodu. Desítky let provozovaná prodejna na Národní třídě prošla několikrát různými úpravami, ale byla malá. Z kraje ledna 1939 bylo rozhodnuto o odstěhování prodejny do nových větších prostor na Jungmannově náměstí č.p. 754, tedy jen 180 metrů od dřívější zavedené prodejny. Oznámení o přeložení obchodu došlo na magistrát 16. března 1939. Byl to smutný začátek, když se najednou po Praze začali pohybovat tisíce německých vojáků, kteří skupovali co mohli. V Německu byl již léta zavedený lístkový přidělový systém a v Praze uviděli obchody plné luxusního zboží, které navíc díky umělé nastavenému kurzu německé marky měli výrazně levněji. Příchod Němců byl jen předzvěstí toho co mělo přijít. Zavedení přidělového lístkového systému, řízeného válečného hospodářství a nedostatek dovozových surovin a postupné zavádění náhražkových potravin. Z pulců zmizela zrnková káva, pravé máslo a místo nich tu zase byla cikorka, Melta, margarín, umělý med a třeba i náhražková marmeláda.

Pro firmu Zátka a její akcionáře znamenala válečná léta nejen politické zásahy a hledání náhradního výrobního programu, ale také omezení jejich majetkových práv, i když se to Němcům nepodařilo úplně. Nové státní uspořádání vedlo k povinnému zavedení německých názvů firem. Zátkova firma používala německou verzi svého jména už od roku 1909 a akciová společnost v tradici pokračovala, ale i tak muselo dojít k úpravě stanov, protože text obsahoval nevhodné údaje připomínající dřívější státoprávní poměry, třeba hodnotu akcií uvedenou v československých korunách a jiné texty, které se museli změnit.

V roce 1940 již bylo řízení hospodářství plně v rukou válečné mašinérie a o rozdělování surovin měly na starost vybrané instituce. Příděly obilí a mouky měla v rukou Výsadní obilní společnost, existoval Svaz pro mléko a tuky, Společný výbor továren na čokoládu a cukroviny, Svaz pro ovoce a zeleninu. Svaz pro brambory a škrob. Všechny odborné svazy zastřešovala Hospodářská skupina potravinářského průmyslu při ministerstvu hospodářství. To dostávalo pravidelná měsíční hlášení o výrobě a spotřebě. Vázané hospodářství nebylo jen u přídělu surovin, ale řídilo i odbyty výrobků a to co se má vyrábět. V továrně došlo už od června 1940 k omezování výroby trvanlivého pečiva a zmenšovala se i výroba hořčice. Pro území celého Protektorátu byla po žních zavedena typizace chleba, která naopak umožnila v pekárně z hospodárnění výroby.

Ceny chleba, bílého pečiva, sodovek a limonád byly upraveny na podzim roku 1940 vyhláškami nejvyššího Úřadu cenového. Zajímavostí je text ze zprávy pro akcionáře z roku 1941, kdy se doporučuje, aby firma věnovala zvýšenou pozornost vybavení továrny v Karlíně, s tím že „až dojde k návratu normálních poměrů, abychom byli připraveni na soutěž“. Normální poměry byly vůči cizímu čitateli vysvětlovány zrušením přidělového systému a výroby bez omezování, ale vzhledem k národnímu postoji rodiny a podniku byl jistě myšlen poválečný návrat do starých kolejí. V dubnu 1941 to bylo vzhledem k postupu německých vojsk spíše zbožné přání, ale vyplnilo se. Poválečný osud však šel jinou cestou, kterou ani ta nejbujnější fantazie tušila,

Firma začala v roce 1937 vyrábět další produkt, rajský kečup. Za rok 1937 ho vyrobila 1.971.000 kg, o rok později 4.922.000 kg. Vždyť výrobu různých konzerv měla zapsanou mezi činnostmi už od založení akciovky v roce 1921. Řízené hospodářství a přidělový systém omezující dostupnost mnoha surovin vedlo výrobce k hledání náhradního výrobního programu, třeba ve zpracování zeleniny a Zátka nebyl výjimkou. Výroba zeleninových specialit se rozvinula až koncem léta 1940, po získání dostatečné zásoby surovin z nové sklizně. Výroba zeleniny Divočinka a Vánoční černé omáčky začala v roce 1940 a byla různě rozmístěná v holešovické továrně, kde se plánovala nová budova.

Na středu 18. prosince 1940 byla svolána mimořádná valná hromada společnosti, která se usnesla na zvýšení kapitálu ze stávajících pěti milionů na 10.000.000 K nakolkováním všech akcií z 500 Kč na 1.000 K. Zvýšení bylo na programu záměrně ještě v roce 1940, protože bylo přijato s účinností od 1. ledna 1940 a stejně jako zvýšení v roce 1930 na vrub stabilizačního fondu. Z něj pocházelo 3.800.000 K, částka 1.200.000 K byla vzata ze zdaněného rezervního fondu. Toto zvýšení bylo schváleno výnosem ministerstva vnitřní 8. ledna 1941 a 14. ledna 1941 došlo k jeho zápisu do firemního rejstříku.

Nakolkování všech akcií bylo oficiálně v pokladně společnosti v Praze. Ve skutečnosti bylo provedeno z větší části Živnostenskou bankou v Praze mezi 16.-24. dubnem 1941. Většina akcií totiž byla uložena v depotu banky a tak bylo přirozené, že se tam také akcie přeznačily. Banka přerazítkovala podle zápisu 6.026 akcií (4.001 jednotlivých a 81 hromadných) a podle zápisu je jeden zřízenec razítkoval celý týden několik hodin denně. Za to měla banka sjednaná poplatek z nakolkování ve výši 1/2‰ z kursové hodnoty, tj. z nominálu akcie. Ze staré hodnoty to mělo být 1.506,50 K, z nové 3.013 K, ale jelikož prováděcím místem byla ve skutečnosti pokladna společnosti, měl pověřený úředník banky obavy, že tak vysokou částku firma nezaplatí. Navrhl paušální poplatek 600-1.000 K. Nakonec banka naučtovala jako své minimum 2.500 K.

V té souvislosti je třeba uvést, že uložení akcií do banky mělo praktické důvody. Před každou valnou hromadou byly akcie uloženy do vybraného peněžního ústavu, který vystavil akcionářům legitimaci k hlasování. Ti se tak nemuseli nosit s akciemi na valnou hromadu a jejich kontrola byla snazší. Zároveň v době, kdy byly akcie uloženy s nimi nešlo disponovat, protože byly deponovány na jméno konkrétního akcionáře, přestože zněly na doručitele. Za běžných okolností byly akcie v rukou akcionářů a do banky se skládaly jen za účelem vydání legitimace pro valnou hromadu. Výjimkou byly zástavní smlouvy, kdy si někdo z akcionářů půjčil peníze a ručil svými akciemi. Jenže akcie byly v držení výhradně rodiny a pokud by zástava propadla, znamenalo by to vstup cizích osob do firmy. Proto existovala určitá pojistka.

Pojistkou při nakládání s akciemi rodinné firmy byla syndikátní smlouva. Členové rodiny jí poprvé uzavřeli už v roce 1924. Podle ní, pokud chtěl někdo prodat akcie firmy, musel je nabídnout nejprve nejbližším členům rodiny přes nabídku správní radě, která v takovém případě určila cenu akcií, pokud se kupující s prodávajícím nedohodil jinak. Pokud by nikdo z rodiny neměl zájem, pak mohl prodávající prodat akcie cizí osobě. První smlouva platila tři roky, do května 1927. Platnost smlouvy se pak v dalších letech prodlužovala. Ke změně části textu došlo v roce 1933. Byla krize a potřeba zástavy akcií vůči bankovním půjčkám. Dodatek to umožňoval s tím, že zástavní věřitel musí být se zněním syndikátní smlouvy seznámen. Každý z akcionářů měl podle smlouvy vázánou polovinu akcií, takže i kdyby došlo ke zcizení akcií, tak třetí osoba nemohla nikdy získat víc než polovinu podniku. Případným věřitelům muselo být jasné, že akcie podniku jen tak nezískají. Platnost smlouvy byla každé tři roky znovu prodlužována. Počátečním důvodem k uzavření takové vázané smlouvy byla finanční situace některých členů rodiny, kteří se dostali krátkodobě do finančních problémů. Navíc ve 20. letech byla firma na vrcholu a mnozí podnikavci měli o akcie úspěšné firmy zájem.

Jak prozíravé bylo rozhodnutí nechat syndikátní smlouvu stále v platnosti se projevil právě během války. Od vzniku protektorátu byla rodina Zátků pro svoje vlastenecké postoje v hledáčku Němců. Vlastnictví klíčových podniků potravinářského oboru v rukou takto smýšlející rodiny jim bylo trnem v oku.

Zkušební otisky razítek určených k nakolkování akcií na nominál 500 K, 1941 (AČNB) >

Unikátní záběr dělnic při zpracování celeru, 1943

Plnění hořčice do různých typů sklenic a dóz, 1943

Balírna jemného pečiva v Karlíně v plné práci, 1927

Nová společenská místnost pro zaměstnance, 1943

Jmenovitá hodnota této kumulované akcie 12.500 K byla dále zvýšena nakolkováním na 25.000 K nom. podle usnesení mimořádné valné hromady společnosti, konané dne 18. prosince 1940, schváleného výnosem ministerstva vnitřní ze dne 8. I. 1941 č. 41259/1940-15. Akciový kapitál podle uvedeného usnesení činí 10.000.000 K.

DR. F. ZÁTKA A. S.

D. F. Zátka *F. Zátka*

Jmenovitá hodnota této jednotlivé akcie 500 K byla dále zvýšena nakolkováním na 1.000 K nom. podle usnesení mimořádné valné hromady společnosti, konané dne 18. prosince 1940, schváleného výnosem ministerstva vnitřní ze dne 8. I. 1941 č. 41259/1940-15. Akciový kapitál podle uvedeného usnesení činí 10.000.000 K.

DR. F. ZÁTKA A. S.

D. F. Zátka *F. Zátka*

To, že to rodina Zátků nebude mít s Němci lehké, bylo jasné už 1. září 1939. V den kdy vypukla 2. světová válka, byl v Českých Budějovicích zatčen JUDr. Vlastislav Zátka a odvezen na Gestapo do Lince, odkud měl být deportován rovnou do koncentračního tábora. Nakonec byl propuštěn, zřejmě na zásah německých předáků z mlýna v Březi, kteří ho znali jako slušného a velmi tolerantního člověka. Gestapo ho nepřestalo sledovat a 6. února 1942, v den kdy zemřel jeho tchán František Mareš, mu při domovní prohlídce zabavili veškerý majetek. Rozhodnutím ze dne 8. dubna 1942, zabavený majetek propadnul ve prospěch Říše, z důvodu nepřátelského smýšlení vůči ní. Poté byl Zátka zbaven svých veřejných funkcí a vyhoštěn z Českých Budějovic. Tento scénář se opakoval i po únoru 1948, tentokrát proto, že neprojevil kladný poměr k lidové demokratickému režimu. Jako třídní nepřítel neměl nárok ani na tzv. sociální důchod a zemřel ve velmi bídných poměrech 22. června 1964.

Při razii v Českých Budějovicích nebyl konfiskace ušetřen ani Vlastislavův strýc Dobroslav, kterému bylo 82 let. Mohl se svojí ženou zůstat v bytě, kde je ale často navštěvovali gestapáci a odnášeli si různé cennosti. Dokonce oběma manželům surově sebrali z prstů i jejich prsteny. Dobroslav Zátka se smutného osudu svých firem už nedožil. Zemřel 14. prosince 1946. Také jeho syna, Dr. Miroslava Zátka, potkal stejný osud jako Vlastislava. Jako člen rady spolků, byl třeba místopředsedou Obchodní a živnostenské komory, členem Spolku československých inženýrů a dalších kulturních a společenských institucí, byl všech těchto funkcí veřejně zbaven, vyhoštěn z Českých Budějovic a jeho majetek konfiskován.

Mnohem hůř dopadl Vlastislavův synovec Ing. JUDr. Julius Kubert. Po zatčení Gestapem byl deportován do koncentračního tábora Mauthausen, kde v roce 1943 zemřel. Tato druhá vlna zatýkání v roce 1942, která postihla celou rodinu a měla příčinu v zatčení Jaroslava Zátka.

V ránu 20. ledna 1942 byl Jaroslav Zátka zatčen Gestapem. Důvodem bylo držení vojenské munice a poslech zahraničního rozhlasu. Za necelý měsíc byla zatčena i jeho žena Libuše rozená Voleská. Její otec, továrník Bohumil Voleský se snažil všemi prostředky dosáhnout propuštění obou manželů. Podařilo se mu to jen částečně. Jaroslav Zátka byl odsouzen na tři roky vězení, které si celé odseděl. Bohužel jeho žena byla nejprve odvezena do Terezína, odkud šla s transportem do koncentračního tábora Osvětim, kde 9. prosince 1942 zahynula. Jejich majetek byl pochopitelně konfiskován. Ve stejný den jako Jaroslav byl zatčen i Oldřich Zátka a jeho žena Verde. Oba prošli vězením a jejich majetek byl rovněž konfiskován, ale dočkali se konce války. Odstěhovali se do Kašperských Hor, kde zemřeli měsíc po sobě v roce 1980.

Zatčení neunikla ani Miloslava Zátková, provdaná za advokáta JUDr. Ferdinanda Tondera. Jejich syn, Ivo Tonder odešel po březnu 1939 do Francie. V lednu 1940 vstoupil do formující se naší zahraniční armády a po pádu Francie odešel do Velké Británie, kde působil jako pilot RAF u 313. československé stíhací perutě. Nadporučík Ivo Tonder byl 3. června 1942 sestřelen nad francouzským Cherbourgem, zajat a převezen do zajateckého tábora v Zaháni v Dolním Slezsku. Umístěn byl v táboře Stalag Luft III, který se proslavil velkým útekem 76 letců v noci z 24. na 25. března 1944. Tonder byl jedním z nich. Hitler zuřil a vydal rozkaz všechny letce pochytat. Tonder byl dopaden ve vlaku u Liberce a převezen gestapem do Petschkova paláce a 8. ledna 1945 byl odsouzen k trestu smrti. Ten naštěstí nebyl vykonán. Po jeho dopadení byla zatčena jeho matka Miloslava, bratr Hanno s manželkou a celou její rodinou. Až do konce války zůstali ve věznicí na Pankráci, kde seděl i Ivo. Ten utíkal ještě jednou, po únoru 1948. Odesl si to jeho bratr Hanno Tonder, trojnásobný mistr republiky v golfu takové štěstí neměl. Za bratrův útek byl zatčen a odsouzen na 3,5 roku do uranových dolů v lágru Vojna. Po svém propuštění už neměl síla k dalšímu životu a ve 39 letech spáchal sebevraždu.

Skrze osudy členů rodiny Zátků je dobře vidět, jak usilovná touha nacistů ovládnout majetek rodiny vedla skrze osobní ataky a využití i jakékoliv záminky, aby vlasteneckou rodinu pokofili na kolena a měli právo majetek zabavit. Smutné je, že rodina Zátků takový postup zažila hned dvakrát za sebou, ale k tomu se ještě dostaneme. Vrátime se ještě znova do roku 1942.

Zatčením Jaroslava i Oldřicha Zátka byla křesla obou členů správní rady ohrožena. Hrozilo, že Němci budou chtít tato křesla obsadit. Proto byl na pořad XXI. řádné valní hromady konané 14. března 1942 zařazena volba nových členů správní rady, pochopitelně jen osob z rodiny. Na uvolněná místa byl zvolen Ing. JUDr. Zdeněk Picha, bývalý centrální ředitel panství knížete Adolfa Schwarzenberga na Hluboké a Ing. Vladimír Havlíček, velkoobchodník v Praze.

Ing. JUDr. Zdeněk Picha byl druhým manželem Libuše Zátkové, dcery Dobroslava Zátka. Druhým členem správní rady byl zvolen Ing. Vladimír Jan Havlíček. Narodil se 24. června 1879 v Kyjevě. Jeho ženou byla Zdenka Zátková, dcera Vlastimila Zátka. V létě roku 1923 založil firmu „Jednotný čas, instalace elektrických hodin a aparátů ke kontrole času, společnost s r.o.“, která instalovala v podnicích velké hodiny nebo docházkový systém, tzv. píchačky. Sídlo podniku bylo v budově karlínské Zátkovy továrny a to až do znárodnění v roce 1948.

Bohužel jednání Gestapa bylo systematické a po zatčení a krátkém řízení vedlo k rozhodnutí o majetku. Výměrem Úřadu říšského protektora v Čechách a na Moravě ze dne 3. června 1942 byl do firmy Dr. F. Zátka a.s. dosazen správce věrné ruky, tzv. Treuhändler. Výměr se kupodivu opíral o nařízení říšského protektora z 21. června 1939 o židovském majetku. Podle § 9 totiž bylo možné dosadit správce prakticky do každého podniku. Treuhänderem byl jmenován říšský Němec Dr. Karl Heinrich Evers. Narodil se 29. prosince 1886 v Alt Sternberg ve východním Prusku, poblíž Královce (dnes Kaliningrad). Do Prahy přišel z Drážďan, kde žila jeho rodina.

Evers se stal neomezeným pánem ve firmě, ale řízení provozu ponechal v rukou ředitele Josefa Lejska. Sám se zajímal jen o výkazy o firmě, které soustředil jako podklady pro znalecký posudek k ohodnocení firmy. Všem zatčeným byl totiž konfiskován veškerý majetek, včetně akcií. Výnosem Majetkového úřadu u Říšského protektora ze dne 25. dubna 1943 zabaveno ve

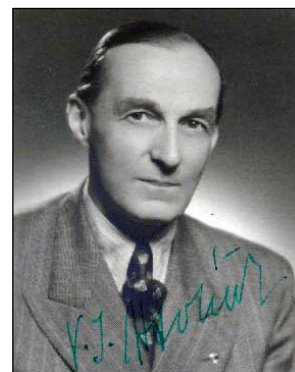
Verde Zátková (1893-1980)

nadp. Ivo Tonder (1913-1995)

Hanno Tonder (1915-1955)

Ing. Vladimír Havlíček (1879-?)

Ing. Dr. Zdeněk Picha (1877-?)

prospěch Německé Říše 60,25% akcií firmy Dr. F. Zátka a.s. V tomto případě ani syndikátní smlouva nebyla rodinně platná, akcií se zmocnili Němci. Menší polovina akcií, tj. 2.969 ks zabavilo přímo Gestapo, větší část tj. 3.056 akcií bylo uloženo v depotu Živnostenské banky a dispoziční právo nad nimi měl Treuhändler. Evers nepatřil k nacistům, byl to vzdělaný a velmi rozumný muž, který odborné řízení firmy nechával odborníkům. Když v době Heydrichiády probíhaly domovní prohlídky, zaručil se za obyvatele domu a byty v Karlíně nebyly prohledávány. Blížil se konec války a přemýšlel kam půjde. V jeho rodišti už byly Rusové a dobře věděl co to znamená. To poslední kapkou, která rozhodla o jeho odchodu byla středa 14. února 1945. Spojenecké bombardéry zaútočili na Drážďany, ve kterých zahynulo asi 25.000 lidí. Mezi nimi byla i Eversova žena a děti. Co válka a nálet obnáší, zažil ve stejný den i v Praze. Navigační chyba zavedla svaz 62 bombardérů nad město a během pár minut přišlo o život 701 lidí a o střechu nad hlavou dalších 11.000 osob.

František Kříž (1891-?)

Emanuel Filípek (1898-?)

Rozhodl se, že odejde do Německa, ale nechtěl zanechat Zátkovy továrny vyrábějící životně důležité chléb bez zajištění řádného chodu. Rozhodl se dosavadnímu účetnímu Františku Křížovi a Emanueli Filípkovi udělit právo kolektivní prokury, které podepsal v úterý 20. února 1945. Vrátil se do svého bytu ve Voršílské ulici, zabalil si jediný kufr a odešel z Prahy směrem na západ.

Karel Mědílek (1912-?)

V květnu 1945 začala práce na obnově celé země. Do podniku se po dlouhých letech vrátili Zátkové, aby se opět ujali svého majetku. Jenže doba se změnila. Do té doby loajální zaměstnanci změnili své přesvědčení a postoje. Doba byla plná změn a vyřizování si mnohdy i osobních účtů. Zavedení dekretů prezidenta republiky dávalo mnohým tu možnost. Závodní rada hned v květnu 1945 požádala Ministerstvo výživy o zavedení národní správy. To jí 30. června 1945 po zjištění pravého stavu odmítlo jako nedůvodnou. Podnik nespadal do kategorie majetku Němců a kolaborantů, nebyl ani tzv. opuštěn nebo řízen osobou státně nespolehlivou a nebyl tu důvod ani pro zajištění plynulého chodu výroby, podnik prostě dobře fungoval. Po tomto výměru již konečně 4. července 1945 zasedla správní rada, ze které rezignovali Ing. Havlíček a dr. Picha, aby se mohli do svých funkcí opět vrátit Oldřich a Jaroslav Zátkovi, kteří se vrátili z vězení.

Václav Kozel (1897-?)

Závodní rada řadou dalších podání se neustále snažila zvrátit rozhodnutí ministerstva a dosadit do podniku národní správu a stejná situace probíhala i v továrně Monopol v Březí. Odůvodněním bylo to, že zaměstnanci podniků odmítají po zkušenostech z minulých desetiletí spolupracovat se správní radou a jsou krajně nespokojeni nad vedením podniku. Nebyla to řeč samotných dělníků, na zavedení národní správy měla klíčový zájem Komunistická strana Československa a jí ovládaná Ústřední rada odborů v čele s Antonínem Zápotockým. Byla to politika, nikoli vlastní zájem dělníků. Nátlak se stupňoval. Podnik totiž nespadal podle představ dělníků do znárodnění velkých podniků vyhlášeném 27. října 1945. Proto závodní rada vyvinula tlak a vyvolala jednání správní rady na ministerstvu výživy. Na jednání 15. listopadu 1945 byl po dohodě všech zúčastněných jmenován ředitelem firmy Dr. F. Zátka, s platností od stejného dne, Josef Kuneš. Shodou okolností vedoucí tajemník Krajské rady odborů. Prokuristou byl jmenován Ing. Karel Mědílek. Kuneš byl před válkou tajemníkem Jednoty soukromých úředníků a Mědílek úředníkem, oba tedy měli zkušenosti z podniku.

Jenže dělníkům a odborům to nestačilo, správní rada byla stále v čele firmy. Spor vyvrcholil ve čtvrtek 29. listopadu 1945. V dopoledních hodinách došlo k protestní stávce zaměstnanců pro nesplnění jejich požadavků a stávka pokračovala i druhý den. Výroba byla přerušena a byl tedy naplněn jeden z možných důvodů pro národní správu, byť uměle vyvolaný. Závodní rada znovu požádala Ministerstvo výživy a to konečně vyhovělo. Svým výměrem z 1. prosince 1945 uvalilo do podniku národní správu odůvodněnou zájmem na udržení plynulého chodu výroby. Národním správcem byl jmenován pekař Václav Kozel, kdysi úředník v Družstvu lihovarů, jako hlavní správce a druhým pak disponent firmy Jaroslav Zedník. Dělnická třída společně s Ústřední radou odborů dosáhly svého. Členům správní rady bylo znemožněno řídit firmu a dokonce jim dán zákaz vstupu do ní.

Dělníci se stali pány v Zátkově továrně. Měli se však za vedení Zátků opravdu tak špatně?

Sřety dělníků a vedení podniku bylo už několikrát zmíněno. Ve většině případů bylo všem jejich požadavkům vyhověno. Dělnictvo dostávalo příspěvky i mimo zákonné povinnosti. Firma rozdávala balíčky třeba na velikonoce s mazancí, na vánoce cukroví a jemně pečivo všem a navíc všem jejich dětem a měli i další výhody.

Oba penzijní fondy (úřednický a dělnický) vyplácel i mimořádné podpory. Za války, když přidělový systém dopadl nejen na podnik, ale také na dělníky, byl v roce 1940 schválen valnou hromadou akcionářů zvýšení příděl 1.000.000 K pro oba penzijní fondy, aby se zajistila nerušená výplata příspěvků dlouholetým zaměstnancům. Od roku 1941 se začala poskytovat částí zaměstnancům pro jejich zdravotní stav bezplatná zotavená na venkově na účet firmy a to za současného prodloužení řádně placené dovolené. Nákladem přes 300.000 K byly v Karlíně zřízeny umývárny a společenská místnost.

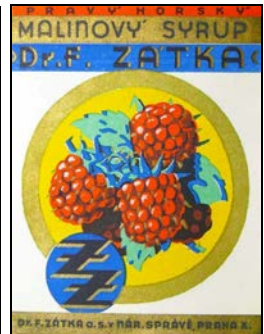
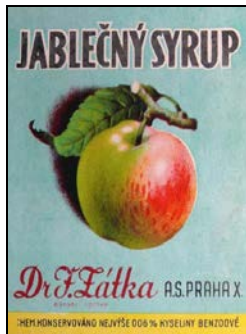
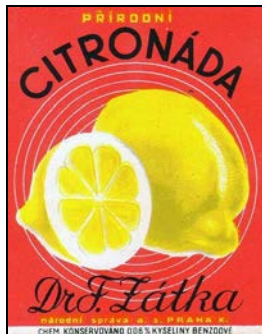
Za 20 let činnosti, v letech 1921-1940 vyplatila firma na mzdách 80.457.456 korun a z původního počtu 140 dělníků se zvýšil jejich počet na 405 osob. Oproti tomu akcionáři za stejné období dostali na dividendách celkem 5.702.500 Kč, tedy jen 7% toho co dělníci.

Jistě, majitelům rostla hodnota firmy jako takové, jako jednotlivci měli víc než průměrný dělník, ale poměr toho co si nechávali vůči tomu co vypláceli dělníkům jen malý zlomek. Zbytek šel zpátky do podniku, který dával trvale jistou práci stovkám osob.

rok	osob	v penzi	mzdy celkem	Tržba (obrat)	dividendy
1921	140	15	2 131 274 Kč	9 431 436 Kč	7,00%
1922	160	18	2 271 575 Kč	10 831 359 Kč	6,00%
1923	165	26	2 252 856 Kč	10 288 145 Kč	7,00%
1924	205	25	2 527 740 Kč	13 096 756 Kč	8,00%
1925	240	30	2 967 240 Kč	17 075 619 Kč	9,00%
1926	244	38	3 192 092 Kč	17 447 590 Kč	10,00%
1927	285	38	3 550 131 Kč	21 526 503 Kč	11,00%
1928	303	46	4 164 420 Kč	24 599 296 Kč	12,00%
1929	325	51	4 269 027 Kč	23 513 227 Kč	16,00%
1930	318	51	4 276 518 Kč	20 867 632 Kč	6,50%
1931	299	52	4 188 259 Kč	19 537 458 Kč	6,00%
1932	291	54	4 382 288 Kč	21 269 449 Kč	6,50%
1933	298	55	4 231 099 Kč	18 690 011 Kč	6,40%
1934	320	55	4 251 781 Kč	20 475 083 Kč	10,00%
1935	328	55	4 329 790 Kč	21 154 795 Kč	7,00%
1936	340	59	4 418 927 Kč	22 118 816 Kč	6,50%
1937	355	61	4 941 314 Kč	25 719 040 Kč	6,30%
1938	370	61	5 178 464 Kč	30 475 523 Kč	6,75%
1939	440	64	6 199 371 K	39 269 354 K	8,10%
1940	405	64	6 733 290 K	38 105 042 K	4,80%

Přehled počtu zaměstnanců, osob pobírajících penzi z fondu, ročně vyplacených mezd v porovnání tržeb a dividend z akcií

Je třeba přiznat, že národní správci a ředitel Josef Kuneš vedli podnik k jeho prospěchu a starali se o něj jak nejlíp v dané době mohli. V době poválečného nedostatku udržoval trh lístkový systém a jen část zboží mohla jít na volný trh nebo export. Zájem byl zejména o jenné pečivo. Jeho výroba sice stoupala, ale docházelo k výpadkům. Největší nesnáz byla se zajištěním cukru a mouky a jen zvýšená ceny cukru si vyžádala v roce 1.000.000 Kčs. Snižování přidělu cukru vedlo k zastavení výroby některých druhů pečiva. Nevyráběly se pracnější druhy jako dortíčky nebo oříškové pečivo nebo syrové tyčinky. Pro nedostatek celofánu se balilo jen do papíru. Během roku 1947 byla pro nedostatek surovin několikrát zastavena krátce výroba s výjimkou dětské výživy a karlovarských sucharů. Velké problémy byly s výpadky dodávek elektřiny, které způsobovaly značné škody.

Škodu nepůsobily jen výpadky energie nebo omezení surovin, ale i někteří zaměstnanci. V roce 1947 se objevilo nejméně pět případů větších krádeží. Jednou šlo o benzin, jindy o kolekce pečiva nebo krádeže barev. Ostraha byla často kárána, že neuhlídá vynášení věcí z továrny. Kuriózní byl případ beden na láhve, které byly zálohované. Dva dělníci je brali ve skladu v Karlíně a donášeli je do Holešovic, kde za ně inkasovali zálohu, jako by byly z venku. Ředitel Kuneš v srpnu 1947 velmi kritizoval chování a nedisciplinovanost některých zaměstnanců. Současně káral závodní radu, aby zakročila v šíření štvavých pomluv, zejména kritizující vedení podniku od lidí, kteří tomu nerozumí. Každý prý má právo na návrhy nebo kritiku, ale jen přes odbory a závodní radu, v žádném případě ne tlumočit je mezi lidmi. Před koncem roku se už pracovní morálka značně zlepšila.

Už od ledna 1947 klesal výrazně prodej Divočinky a zvažovala se změna obalů nebo plnění do tub. V dubnu se výroba omezila. Byly plné sklady, navíc se zhoršovala jakost. Až v říjnu byla výroba obnovena, ale v menším objemu. Prodejní cena kečupu byla stanovena pod jeho výrobní cenu. Úroda byla totiž slabá a ceny rostly. Přesto se v roce 1947 zpracovalo přes 250.000 kg zeleniny.

U hořčice se projevil nedostatek semene, ale cenový úřad snížil výrobcům prodejní cenu o 2 Kčs na kilogram. V plánu na rok 1947 to znamenalo nižší zisk o 1.500.000 Kčs. Z toho se dá vycházet, že se mělo vyrobit až 750.000 kg, nakonec bylo vyrobeno asi 600.000 kg. Poctou pro továrnu bylo oslovení zástupci americké armády, k podání nabídky na dodávky hořčice, kečupu a sušenek. Zda nabídka vyšla záznamy neuvádí, ale její přípravě a cenám se věnovala velká pozornost.

Rozvoj byl i v sodovkárně. Od roku 1947 byly sodovky a limonády prodávány ve všech prodejnách Radlické mlékárny, jen byl konstatován naprostý nedostatek vozidel pro rozvoz. Podařilo se sehnat jen tři další vozy a celkem jich měla firma 35 a 6 párů koní. Produkce sodovek a limonád byla ročně na téměř 14 miliónech kusů a přes 450.000 lahví ovocných sirupů.

V roce 1947 tomu bylo 70 let od vzniku firmy. Národní správa chystala oslavy. K aranžování výloh byl najat L. Švangmajer, otec známého režiséra, který dostal 2.800 Kčs za výlohu. Do průvodů byl pořízen i reklamní alegorický vůz. Jako první o jeho zapůjčení požádala KSČ na slavnost 1. máje dopoledne. Odpoledne byl vůz půjčen na slavnost sociálních demokratů ve Stromovce.

Jednou z důležitých událostí byla snaha o licenční výrobu. Ředitel Kuneš přišel s informací, že firma Coca-Cola chce u nás založit vlastní plnírnu. Realizování projektu by mohlo nepříjemně konkurovat sodovkárně. Proto vstoupil v jednání s pracovníky amerického vyslanectví v Praze, ohledně možnosti získat výrobní licenci na Coca-Colu, čímž byl získal dobrý artikl a současně se zbavil cizí konkurence. Z jednání nakonec sešlo z politických důvodů. Za socialismu se vyráběly náhražky kolových nápojů. Až od roku 1971 se Coca-Cola vyráběla licenčně ve Frutě Brno. V roce 1990 vznikl plán na společný podnik Coca-Coly a Pražských sodovkáren, ale nakonec Američané koupili závod v Praze-Kyjích. Pražské sodovkárny zůstaly u výroby oblíbených náhražek s názvem „Aro-cola“ a „Citra-Cola“.

V době řízení firmy národní správou bylo asi tou nejdůležitější událostí zřízení pobočného závodu. Odsun Němců z našeho pohraničí znamenal vyprázdnění tisíců objektů, které byly ve správě Fondu národního majetku. Lidé a firmy se mohli hlásit v přidělení konfiskátů domů i pozemků. Průmyslové objekty byly přednostně přidělovány firmám, zejména národním podnikům. Nedaleko Železné Rudy leží malá obec Prášily. Kdysi tu byla sklářská huť a do roku 1933 ruční papírna. Ještě v roce 1938 zde žilo 1.022 obyvatel. Po válce tu zůstalo jen pár hajných a lesních dělníků. Za částku 554.000 Kčs koupila firma Dr. F. Zátka a.s. objekt na lisovnu a sklad lesních plodin, kterých bylo ve zdejších lesích nepřeberně. V hlavní budově pak zřídila rekreační středisko pro své zaměstnance. Za rok 1946 činil hrubý zisk lisovny v Prášilech 84.594,40 Kčs. Pro rok 1947 se plánovalo rozšíření. Od Ředitelství státních lesů a statků byly pronajaty pozemky o rozloze 3 ha k vybudování plantáží. Vybrané plochy se oplotily a byly osázeny rybízem, malinami a jahodami. Kromě toho se organizoval sběr lesních plodin. Ke sběru bylo v hlavní sezóně potřeba hodně rukou. Proto se firma obrátila s žádostí na Ministerstvo školství a tělovýchovy k přikázání skautů pro sběr. To žádosti vyhovělo a přidělilo firmě 300 skautů na červenec a srpen. Společně s lesní správou vytipovaly místa pro jejich táboření a zajistily odvoz. Někdy od února 1947 byl hlavní objekt vybavován matracemi, postelemi a dalším vybavením pro asi 40 osob z řad zaměstnanců, kteří tu mohli trávit rekreaci či dovolenou a nebo vypomáhat při sklizni.

V dubnu 1947 byl znát nedostatek mouky pro jemné pečivo a proto se uvažovalo o povinném nasazení dělníků z Karlína ke sběru v Prášílech, pokud by došlo k omezení výroby. V červenci a srpnu byla továrna opravdu zavřena. Do Prášil odjela každý měsíc skupina 40 osob, které se vystřídaly. Současně od konce května 1947 začalo vysílání vybraných pracovníků na rekreaci. Byla na 14 dní a v každé skupině odjelo vždy 20 lidí. Pokoj č.11 byl předán do výhradního vlastnictví ředitele Kuneše a vybaven nábytkem, kamny a peřinami i pro pobyt v zimních měsících.

Rozšíření kapacit lisovny šťáv vedlo k myšlence vyrábět přímo v Prášílech limonády a sodovky a odsud zásobovat široké okolí.

Ministerstvo výživy tento záměr nejdříve neschválilo, ale po intervenci vydalo své povolení. Okresní národní výbor v Sušici po jednání 18. listopadu 1947 vydal koncesi a začalo se s přípravnými pracemi. Za rok 1947 byl výnos ze sběru a zpracování plodin v Prášílech zhruba 370.000 Kčs. Výnosem roku 1948 se nákup objektu i jeho adaptace zaplatila. Mimo ziskového pobočného závodu to byla dobrá investice do vlastní zotavovny. Prášily leží na Šumavě, bohužel jen 4 km od hranic s Německem. Po únoru 1948 vyrostl na hranicích nejprve ostatní drát a v roce 1952 se celá obec stala součástí vojenského újezdu Dobrá Voda. Sodovkárna tu neměla co dělat a byla zrušena. To už ale byl podnik znárodněn a jeho existence šla zcela odlišnými cestami.

Po dosažení národní správy v prosinci 1945 začal JUDr. Karel Líbal, jako právní zástupce rodiny, bitvu nejen o pražskou firmu, ale i o továrnu Monopol v Březí, kde byla také dosazena, přestože mlýn a továrna na těstoviny vůbec nesplňovaly podmínky znárodnění, byla zde národní správa uvalena. Pro celou rodinu začal mnohaměsíční boj před soudy. Až název Nejvyššího správního soudu v Praze z 19. února 1947 rozhodnul, že zavedení národní správy bylo nezákonné. Nejednalo se podnik Němců ani zrádců a ony důvody zachování plynulosti výroby vyvolané záměrně stávkou by mohly postihnout jakýkoliv podnik. Dekret dávající právo zavést národní správy, byl podle rozsudku, určen zejména pro podniky Němců, Maďarů a kolaborantů a jeho duch neměl být zneužit. Přesto bylo zdůrazněno, že ministerstvo nepostupovalo v rozporu se zákonem, ale důvod pro zavedení mělo lépe zkoumat a zvážit okolnosti. Po tomto výroku by se dalo normálně čekat, že dojde ke zrušení národní správy, ale nestalo se tak. Ministerstvo výživy odpovědělo 19. dubna 1947, že nehodlá národní správu zrušit, dokud nepodá kasační stížnost, o které rozhodne až soud a do té doby tedy původní rozhodnutí stále platí. Podle jeho názoru nestačí rozsudek k tomu, aby národní správa přestala právně existovat a soud nemůže sám nahradit nebo obejít právo úřadu rozhodnout. Jedině ministerstvo je oprávněno svůj výměr zrušit, nikoli soud. Vznikl tak zajímavý spor, kdo je vlastně komu nadřazen a má právo v dané věci rozhodnout. S rozsudkem v ruce se Zátkové obrátili na obchodní soud, aby zápis národní správy zrušil. Krajský soud obchodní v Praze žádost zamítl na rozdíl od českobudějovického, který národní správu hned vymazal. Obratem byla na přání Ústřední rady odborů sestavena na ministerstvu komise odborníků, zda mlýn splňuje podmínky pro znárodnění. Tou byla denní výkonnost semletí více než 60 tun obilí. Komisi znalců přijela do Březí a spočítala teoretickou kapacitu 70 tun. Naopak znalcovi majitelů vyšlo méně, 58 tun. Nakonec byla provedena praktická zkouška, která jednoznačně došla k výsledku denního maxima 58,9 tun. Podmínka pro znárodnění tedy nebyla splněna. Rozhodnutí ministerstva pobouřilo zaměstnance a znovu tu byla stávka. V Karlíně se konala 10. března 1947 za přítomnosti 207 zaměstnanců, 160 z nich požadovalo tajné hlasování, ale marně. Odbory i KSČ měly už vše v rukou. Výsledkem hlasování bylo opět požadovat znárodnění, nově však s výhradou, aby se tak stalo podle platných zákonů. Nastal další cyklus jednotlivých odvolání a podávání rekursů, které vedly až k dovolání k Nejvyššímu soudu v Brně v říjnu 1947. Čekali se tedy jen na jeho rozhodnutí.

Než však soud stačil rozhodnout přišla středa 25. února 1948 a s ní zcela jiné směřování dějin. Už za pouhé čtyři dny, v pondělí 3. března 1948, byla výměrem ministerstva výživy dosazena do firmy Dr. F. Zátka a.s. znova národní správa, kterou byly pověřeny Československé mlýny, národní podnik. Výkonem správy pak Ing. Karel Mědílek. Zákon 125/1948 Sb. o znárodnění dalších podniků umožnil znárodnit i podniky dosud nesplňující dřívější požadavky. Obě firmy rodiny Zátků byly tedy vyhláškou ministryně výživy č.1476 z 3. července 1948 znárodněny. Majetková podstata pražského podniku byla začleněna vyhláškou č. 2122 ze dne 11. srpna 1948 do podniku Odkolek, národní podnik Praha se zpětnou účinností od 1. ledna 1948. V jednom podniku se tak ocitly firmy letitých konkurentů.

Změnu politického systému pochopil i JUDr. Líbal, který podal 12. května 1948 k soudu návrh na zpětvzetí dřívějších stížností proti oběma usnesením o zavedení národní správy a o odmítnutí jejího výmazu. Sám v žádosti uvedl: „*nadále uznáváme jedině správné naše stanovisko obsažené v obou revisních rekursech, ovšem pro dobu podání obou těchto stížností. Od té doby se však právní poměry změnily a naše firma byla znárodněna, takže rozhodnutí v obou případech mělo by význam ryze akademický a běře proto oba revisní rekursy zpět*“. Tehdy nešlo už nic víc udělat.

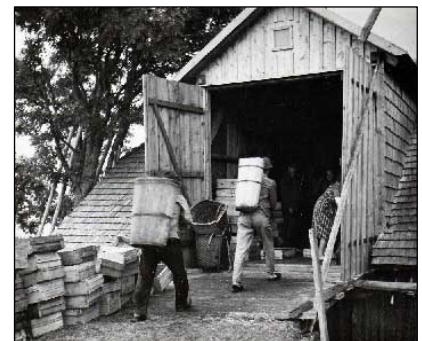
Znárodněný podnik byl po začlenění do Odkolka časem dále rozdělen. Karlínská továrna jemného pečiva byla delimitována do Pražských pečiváren, národního podniku, kde byl až do roku 1958 ředitelem Ing. Karel Mědílek. V roce 1974 pečivárny zanikly a byly přičleněny k podniku Čokoládovny oborový podnik. Sodovkárna v Holešovicích byla z Odkolka vyčleněna do Sodovkáren, podniku hl. m. Prahy, které byly v roce 1961

Celkový pohled na rekreační objekt a lisovnu lesních plodin, 1947

Skupinová fotografie brigádníků a rekreatů, 1947

Lesní plody na cestě ke zpracování, 1947

< Původní logo Zátkových závodů z roku 1927 a logo Pražských pečiváren z poloviny 50. let

začleněny do Pražských cukráren a sodovkáren, n.p. Po roce 1989 prošly obě firmy procesem privatizace. Čokoládovny prostřednictvím kupónové metody. Zavedená značka „Meteo“ přešla při rozdělení firmy na Danone Čokoládovny, které se změnilly na Opavia-LU. Také sodovkárna byla privatizována přímým prodejem v roce 1991.

Zaměstnanci sodovkárny a rodina Zátků vytvořili společný projekt a odkoupili za cenu 55.000.000 Kčs sodovkárnu od Fondu národního majetku. Nová společnost Zátka-Pražské sodovkárny, spol. s r.o., později Dr. Zátka s.r.o. měla základní kapitál 400.000 Kčs, který drželo 13 lidí. Pět členů rodiny Zátků drželo 45%, zbylých 55% patřil osmi zaměstnancům sodovkárny. Společnost převzala 220 zaměstnanců, továrnu v Holešovicích, sodovkárnu v Košířích a pramen vody v Káraném. Vysoké úvěrové zatížení a obrovská konkurence vedly v roce 2000 k vyhlášení konkursu. Pod značkou Dr. Zátka tak skončila výroba stolní vody Oasa, Prago Coly a dalších druhů limonád a sodovek. Chléb, sušenky ani sodovku značky Dr. Zátka vyráběné pod rodinným heslem „poctivost, spolehlivost, morálka“ už v obchodech nenajdete.

Z konkurzní podstaty byly nemovitosti prodány a jubilejní sodovkárnou koupil nový vlastník, který ji v roce 2003 rekonstruoval a přeměnil pro administrativní účely. Dnes má velmi atypický plášť a využívá ji reklamní agentura Ogilvy & Mather. Přes

všechno to co zaznělo, zůstává jméno Zátka živé nejen v archívech či na staré láhvi, ale tímto článkem snad i v paměti lidí.

Rudolf Piša

Použitá literatura z knihovny MCP:

Ročenky Industrie Compass a Compass Financial Jahrbuch 1901-1944

Muk Jan: Z kroniky rodu Klavíkova a Zátkova. Rodokmen, číslo 4, 1947

50 let potravinářských závodů Dr. F. Zátka akc. spol. v Karlíně, 1927

Dílo padesáti let, reklamní brožura firmy Dr. F. Zátka, 1927

Karel Taraba: ÚRO: Zátkové, Dnešek 1947, str.7-9.

Archivní materiály:

AČNB, fond Živnostenská banka, spisy 4044-13, 5174-16, 7555-38, 7555-39

SOA Praha, fond KSO Praha, spis B XI 280, C I 115, C VIII 60, Sp. XIII 289

fond Pražské mlýny a pekárny, ev.č.140-164, inv.č.1-38

NA ČR, fond Policejní ředitelství Praha II, spisy: F721/8, H1279/12, K5033/14,

K6226/13, K5257/19, K7379/3, L1088/1, M1840/5, P1757/26, S483/10

AČNB, fond Živnostenská banka, spisy 4044-13, 5174-16, 7555-38, 7555-39

Stavební plány budov, etikety limonád, Sběrna plodin Prášíly (SOA Praha)

Veřejné internetové zdroje: www.nacr.cz, www.ahmp.cz, www.volesky.com

Veškeré exponáty pocházejí ze sbírek Muzea cenných papírů. Použity kusy:

A0122, A0123, B511, P2199, T0620, T1232, T3020, T3413, T5278, AA00407,

AA00745, AL0133, AL1008, AL1010, AL1284, AL1535, AL1536. Zálepky a část

etiket sbírka AR, láhev s orlicí, plechovka Meteor a reklamní ceníky a tiskoviny

pocházejí ze sbírek MCP. Fotografie trojrozměrných exponátů Rudolf Piša

Ostatní fotografie a materiály: Zálepky poskytl Heřman Riedl, Kralupy nad Vlt.

Fotografie osob:

NA ČR, fond Policejní ředitelství Praha II, 1941-1950, osoby z arch. materiálů

Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích: Hynek Zátka

Encyklopedie Českých Budějovic: JUDr. August Zátka, JUDr. Vlastislav Zátka

Ivana Hornová, Turnov: Gabriela Čtrnáctá

PhDr. Helena Čížinská, Praha: Josef Lejsek, Zátkův chléb a rodinné fotoalbum

„Z úseku plodného života - kus budovatelské práce“, závody Dr. F. Zátka, 1943

Jiří Vochozka, Suchdol nad Lužnicí: Verde Zátková, rozená Lichty

Ostatní podklady: Otevřená encyklopedie Wikipedie a osobní archiv autora

Zvláště děkuji za pomoc na tomto čísle Jitce Prajzlerové (NA ČR), Andree Janderové a Mgr. Pavlu Dlouhému (SOA), Mgr. Leoši Nikrmajerovi (MČB), Zdenku Míkoví (MHMP), PhDr. Heleně Čížinské, Ivanu Smetáčkoví a všem ostatním, kteří pomohli při přípravě a hledání podkladů nebo je laskavě poskytli pro věstník.

PODPOŘTE PROSÍM PROJEKT NAŠEHO MUZEA CENNÝCH PAPÍRŮ ZASLÁNÍM TŘEBA I DROBNÉHO PŘÍSPĚVKU NA NADAČNÍ KONTO A POMOZTE TAK K JEHO OTEVŘENÍ

Muzeum cenných papírů, nadační fond, Pod Vilami 1038/13, 140 00 Praha 4 - Nusle, IČ 28 42 98 93, fond zapsán v nadačním rejstříku MS v Praze N 697. Věstník je vydáván měsíčně jako zpravodaj o činnosti fondu a jeho sbírkách. Je šířen prostřednictvím webových stránek muzea za pomoci DAS MEDIA, a.s. Nevyžádané rukopisy se nevracejí. Šíření všech reprodukcí i textů bez dalšího souhlasu MCP je zakázáno a podléhá autorskému a reprodukčnímu právu.